

CSOMA MÓZES

*Koreaiak Magyarországon
az 1950-es években*

L'Harmattan

Dr. Csoma Mózes, PHD
habilitált egyetemi adjunktus

Tanulmányait az ELTE történelem–politikaelmélet szakán, valamint a szöuli Yonsei Egyetemen végezte. Ösztöndíjasként a Koreai Köztársaságban kutatta a félsziget megosztottságának történelmi gyökereit. Jelenleg az ELTE Koreai Tanszékének oktatója. Eddig megjelent könyvei a következők:

Koreai csaták és harcosok.
Oriental History Project. Budapest, 2011.

Magyarok Koreában.
ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2009.

Korea – egy nemzet, két ország.
Napvilág Kiadó. Budapest, 2008.

Címlapfotó: Koreai diákok a Gellért-hegyen 1955-ben

(Dr. Rim Zang Dong gyűjteménye)

7718

Csoma Mózes

**KOREAIAK MAGYARORSZÁGON
AZ 1950-ES ÉVEKBEN**

Csoma Mózes

**KOREAIAK MAGYARORSZÁGON
AZ 1950-ES ÉVEKBEN**

Könyvpont Kiadó – L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2012

A könyv koreai nyelvű bővített kiadása
a Jipmoondang Publishing gondozásában jelenik meg Szöulban.

© Csoma Mózes, 2012
© Könyvpont Kiadó, 2012
© L'Harmattan Kiadó, 2012

L'Harmattan France
7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.: +33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SRL
Via Bava, 37
3710124 Torino-Italia
T./F.: +39.11.817.13.88

ISBN 978-963-236-600-5

A kiadásért felel Gyenes Ádám.
A kötet megrendelhető, illetve kedvezménnyel megvásárolható:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: (+36-1) 267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Párbeszéd Könyvesbolt
1085 Budapest, Horánszky u. 20.
Tel.: (+36-1) 445-2775
www.konyveslap.hu

Borító: Ujváry Jenő
Nyomdai előkészítés: Kállai Zsanett
Nyomdai munkák: Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Tartalomjegyzék

Bevezetés	9
-----------------	---

I. fejezet TALÁLKOZÁS

A koreai háború és Magyarország	13
A Kim Ir Szen Iskola létrejötte	21
Koreai ösztöndíjas egyetemisták Magyarországon	26
Újabb koreai diákcsoportok érkezése	29
A Pak Den Áj Gyermekotthon létrejötte	31
A koreai fiatalok beilleszkedése	33

II. fejezet ELSZAKADÁS

Az ezerkilencszázötvenhatos esztendő	41
A phenjani rezsim belső törésvonalai	44
A magyar forradalom és a koreai diákok	50
<i>Móricz Zsigmond körtér</i>	51
<i>Széna tér</i>	56
<i>Tűzoltó utca</i>	58
<i>Koreai orvostanhallgatók a forradalomban</i>	62
<i>Veszprém</i>	63
A magyar forradalom és a phenjani rezsim	65
A koreai diákok hazaszállítása	67
Röplapok a Kim Ir Szen Egyetemen	71
Akiknek sikerült átjutni Ausztriába	73

Zang Gi Hong visszaemlékezése	75
Dr. Rim Zang Dong visszaemlékezése	88
A phenjani rezsim belső viszonyai a magyar forradalom után	95

III. fejezet ELTÁVOLODÁS

Koreai diákok menekülési kísérletei a többi kelet-európai országból	101
A Magyarországról hazaszállított diákok további sorsa	104
Kampány a nemzetközi házasságok felbontására	108
A baráti diplomaták mozgásának korlátozása	113
Provokációk a baráti országok nagykövetségei ellen	117
A modern remetekirályság létrejötté	119

MELLÉKLETEK

(Dokumentumok az 1950-es években Magyarországon tanult koreai diákok hirtelen hazaszállításával kapcsolatosan)	121
--	-----

FELHASZNÁLT FORRÁSOK	129
Felhasznált irodalom	131

A szerző köszönetet mond az alábbi személyeknek:

Takács Szabolcs

helyettes államtitkár, Magyarország Külügyminisztériuma

Dán Károly

főkonzul, Magyarország New York-i Főkonzulátusa

Ladányi Márta

titkárságvezető, Magyarország New York-i Főkonzulátusa

Zang Gi Hong

egykori műegyetemi hallgató, az 1956-os forradalom résztvevője, Egyesült
Államok

Dr. Edith Alker Zang

szemtanú, Egyesült Államok

Dr. Rim Zang Dong

egykori szakiskolai tanuló, 1956-os emigráns, Németország

Barry Farber

rádiós műsorvezető, Egyesült Államok

Herzum Péter

szemtanú, Magyarország

Prof. Dr. Nemes György

nyugalmazott traumatológus főorvos, Magyarország

Dr. Szvetlana Hegaj

szemtanú, Magyarország

Dr. Fendler Károly

Korea-kutató történész, Magyarország

Ditrói Éva

Dr. Ditrói Sándor főorvos örököse, Magyarország

Dr. Sonja Häußler

Korea-kutató egyetemi oktató, Németország

Werner Koidl

Korea-kutató történész, Ausztria

Dr. Jordán Gyula

történész, egyetemi docens, Magyarország

Külön köszönet a folyamatos segítségért:

Osváth Gábor

főiskolai docens, Budapesti Gazdasági Főiskola

Lim Sam Gyu

igazgató, Jipmoondang Publishing, Dél-Korea

Bevezetés

A 20. század elején japán gyarmati uralom alá került Koreai-félszigetet 1945-ben a szövetséges nagyhatalmak két megszállási övezetre osztották: a félszigetet kettévágó 38. szélességi foktól északra lévő területet szovjet csapatok foglalták el, attól délre pedig amerikai katonák szálltak partra. Senki nem gondolta volna, hogy az ideiglenesnek szánt megoldás 1948-ban két rivális koreai állam kikiáltásához vezet, amelyek között 1950-ben három évig tartó pusztító testvérharc veszi kezdetét.

Észak-Korea (KNDK) a szocialista tömb legkeletibb bástyájaként rengeteg segítséget kapott a kelet-európai országoktól: hazánk a sokat emlegetett Rákosi Mátyás Kórház kiszállítása és működtetése mellett 1951-től több száz koreai diák fogadását és oktatását biztosította. A legfiatalabbak a Szabadság-hegyen felállított Kim Ir Szen Iskolában, majd a Húvösvölgyben megnyitott Pak Den Áj Gyermekegthonban kezdték meg magyar nyelvű tanulmányaikat. Ők később magyar általános iskolába, technikumba vagy gimnáziumba kerültek. A KNDK kormányának kérésére folyamatosan érkeztek hazánkba huszonéves fiatalok is, akik ösztöndíjasként egyetemi vagy főiskolai képzésre készültek. Túlnyomó többségüket a Műszaki Egyetem fogadta, de voltak orvosi és agrártanulmányokat folytató fiatalok is.

Az 1950-es években csaknem ezer koreai fiatal tartózkodott Magyarországon. Először fordult elő, hogy egy ekkora létszámú kelet-ázsiai közösség került Magyarországra, majd éveken keresztül itt tartózkodott. A magyar lakosság nagy része ekkor találkozhatott először a távol-keleti kultúrkörből érkezőkkel. Jelen könyv célja, hogy bemutassa a két távoli kultúra első találkozásának folyamatát, a többségi társadalom és a koreai diákok kapcsolatát. A könyv célja továbbá az is, hogy a felkutatott források alapján bemutassa a harcedzett koreai fiatalok szerepét az 1956-os forradalomban. Számos történet szól arról, hogy a diákok harci tapasztalataikkal segítették a felkelőket, de eddig még nem történt meg a visszaemlékezések összegyűjtése és mélyebb kutatásokkal kiegészített dokumentálása. A könyv végezetül igyekszik bemutatni az 1956-os forradalom bukását követően hazaszállított koreai fiatalok további sorsát, valamint Magyarországra és a KNDK kapcsolatainak alakulását az 1960-as évek első feléig.

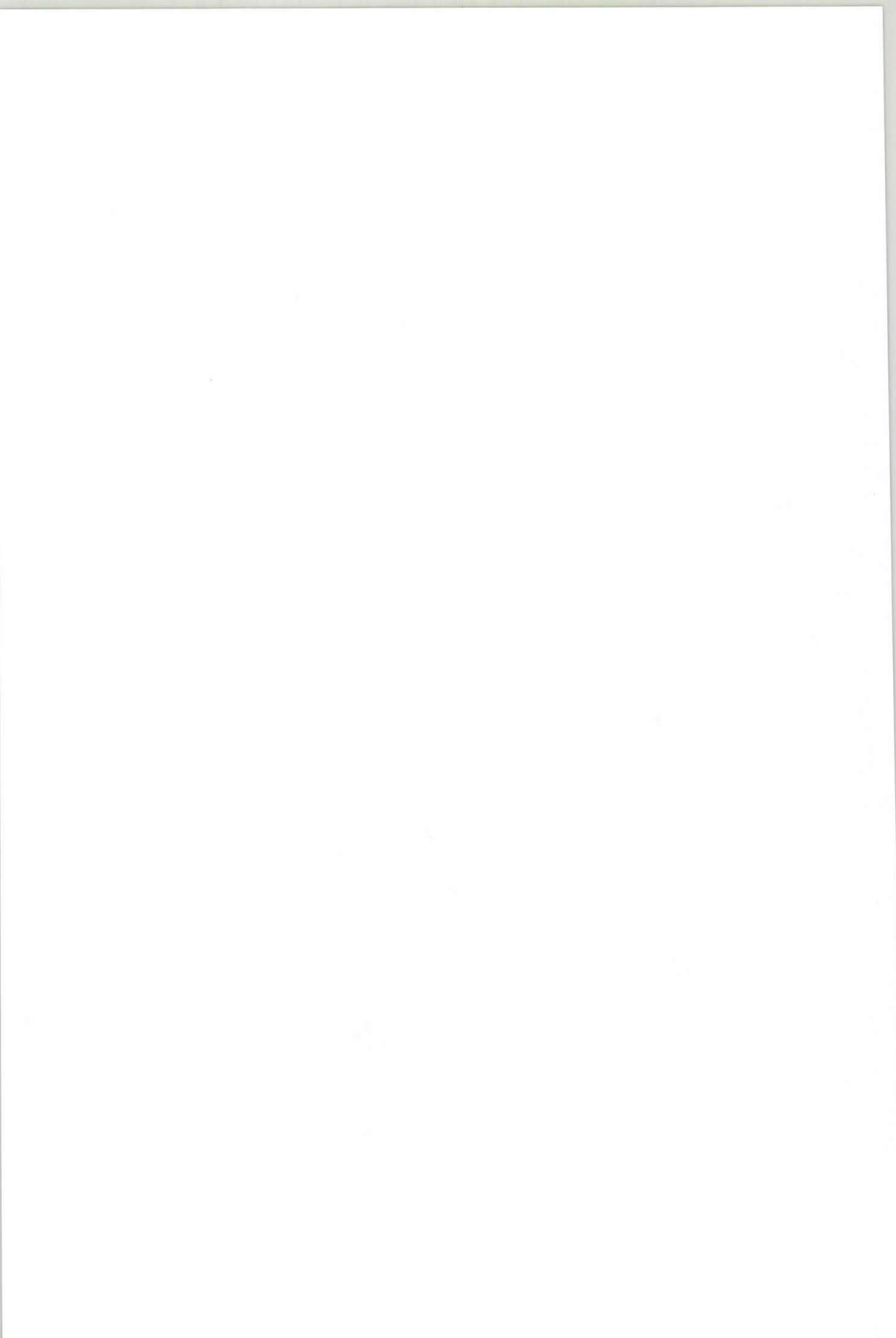
Nem szeretném, ha könyvem valamiféle vádirattá válna a phenjani rezsimmel szemben. Munkám során kizárólag arra törekedtem, hogy valamennyi elérhető forrás feltárásával és egybevetésével rekonstruáljam az első magyarországi kelet-ázsiai közösség történetét, valamint az eltávolodás okait. Ezúton szeretnék köszönetet mondani a könyvben megszólaló szemtanúknak nyitottságukért és a történelmi emlékek dokumentálásához nyújtott segítségükért. Különösen hálával tartozom Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatónak, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjének a személyes találkozás és az interjú lehetőségéért. Szintén köszönettel tartozom Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulónak, 1956-os emigránsnak a találkozás lehetőségéért, személyes élményeinek megosztásáért. Továbbá szeretném megköszönni feleségem, Nam Szan Mi (Nam Sun Mi) folyamatos támogatását.

A koreai tulajdonnevek átírásánál alapvetően a korabeli magyar dokumentumokban szereplő, a cirill betűs orosz átírásra épülő változatot használom. Bár ezek több esetben is eltérnek az eredeti koreai alaktól, az MTA fonetikus írányelveire épülő átírási formát csak a korabeli magyar dokumentumokban nem szereplő személyek esetében alkalmazom.

A szerző

I. fejezet

TALÁLKOZÁS



A koreai háború és Magyarország

A harmincöt évig tartó japán gyarmati uralom 1945 augusztusában véget ért ugyan, de a szövetséges hatalmak vezérkari főnökei a Koreai-félszigetet két megszállási övezetre osztották. A félszigetet vízszintesen kettévágó 38. szélességi foktól északra szovjet csapatok, attól délre pedig amerikai katonák fegyverezték le a japán megszálló hadosztályokat. A hidegháborús konfrontáció kezdetével a két országrész szeparáltsága azonban egyre komolyabb méreteket öltött. Mindkét területen az adott nagyhatalomhoz hű emigrációs csoportok határozták meg a belpolitika alakulását. Az északi országrészben a Szovjetunióból visszaérkezett *Kim Ir Szen* lett az első ember, míg a déli területeken az Egyesült Államokból hazatért *Li Szin Man* lett a kulcsfigura.¹

1947-ben az amerikai döntéshozók az ENSZ hatáskörébe utalták a koreai kérdést, és elfogadták a világszervezet Ideiglenes Korea-bizottságának létrehozását. Ennek feladata az egységes koreai kormányzatot megteremtő általános választások felügyelete lett. Észak-Korea elutasította az ENSZ illetékességét, így a választásokra 1948 májusában csupán Dél-Koreában került sor. A létrejövő szöuli nemzetgyűlés augusztus 15-én kikiáltotta a Koreai Köztársaság létrejöttét, amelynek elnöke Li Szin Man lett. Az Egyesült Államok és szövetségesei azonnal elismerték az új államalakulatot. A történetekre válaszul a phenjani vezetés szeptember 9-én bejelentette a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK) megalakulását, amelynek miniszterelnöke Kim Ir Szen lett. Elsőként a Szovjetunió, majd pár héttel később a Magyar Népköztársaság is elismerte a KNDK-t.² A *Szabad Nép* című pártlap november 12-én ismertette

¹ Kim Ir Szen (1912–1994): észak-koreai diktátor. Eredeti neve Kim Szong Dzsu volt, az 1930-as években részt vett a mandzsúriai területeken kibontakozó Japán-ellenes partizánharcban. 1940 decemberében harcosaival átmenekült a Szovjetunió területére, ahol a Habarovszk mellett lévő kiképzőközpontba kerültek. Kim a Vörös Hadsereg 88. lövészbrigádjának kapitánya lett, nem sokkal később pedig felvette az Ir Szen (Il-Sung) utónevét. Az írásjegyek egyik lehetséges olvasata: Japán Legyőző.

Li Szin Man (1875–1965): dél-koreai államfő. Fiatal korától részt vett a növekvő japán befolyás elleni szervezkedésekben. 1904-ben az Egyesült Államokba utazott, ahol a Harvard Egyetemen folytatott tanulmányokat, később a Princeton Egyetemen doktori fokozatot is szerzett. A japán gyarmati uralom idején az Egyesült Államokban lévő koreai emigráció vezéralakja volt. 1948-ban megválasztották a Koreai Köztársaság első elnökének. Diktatórikus uralmát 1960-ban országos népfelkelés döntötte meg. Utolsó éveit a Hawaii-szigeteken töltötte.

² A témáról bővebben: Faludi Péter: „Magyarország és a koreai háború, 1950–1953”. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105., 1992, 121.

Rajk László és Pak Hon Jong külügyminiszterek táviratváltását. A sors furcsa fintora, hogy később mindketten a sztálinista koncepciók perék áldozataivá váltak.³

A két szeparatív koreai államalakulat létrejöttét követően nem sokkal már felmerült a fegyveres erővel történő országegyesítés lehetősége. Kim Ir Szen a kezdeti elutasítás után sikeresen győzte meg Joszif Visszarionovics Sztálin szovjet pártfőtítkárt arról, hogy az északi csapatok támadása elsöprő győzelmet fog hozni. A phenjani vezetés túláradó optimizmusát és diadalittasságát a távol-keleti térséggel kapcsolatos amerikai magatartás félreértelmezése is okozhatta. Kim Ir Szen ugyanis meg volt győződve arról, hogy a félsziget déli részének fegyveres erővel történő elfoglalása az Egyesült Államok részéről semmi egyéb következménnyel nem fog járni, mint a diplomáciai szintű tiltakozás. Úgy vélték ugyanis, hogy a Koreai-félsziget belső helyzetének megváltozása marginális kérdés ahhoz a hatalmas változáshoz képest, ami a kínai polgárháború eredményeként az ázsiai kontinensen létrejött. Ezzel párhuzamosan a szöuli kormányzat tagjai szájából meglehetősen harcias nyilatkozatok is elhangzottak. 1949. október 31-én Li Szin Man elnök hadügyminisztere Tokióban kijelentette, hogy hadserege kész Észak-Korea lerohanására, de az amerikai tisztviselők visszatartják ettől.⁴

³ Rajk László (1909–1949): magyar kommunista politikus. Erdélyben született, majd a budapesti Tudományegyetem magyar-francia szakán tanult. Fiatalon csatlakozott az illegális kommunista mozgalomhoz. 1937-ben Spanyolországba ment, ahol a Nemzetközi Brigád magyar zászlóaljának politikai biztosa és párttitkára lett. 1941-ben hazatért Magyarországra, de letartóztatták és internálták. 1945-től a Magyar Kommunista Párt egyik vezetője, majd belügyminiszter lett. 1948 augusztusától külügyminiszterként tevékenykedett. 1949 tavaszán Rákosi Mátyás pártfőtítkár nyomására koncepciók per indult ellene, amelynek során halálra ítélték és kivégezték.

Pak Hon Jong (1900–1956?): koreai kommunista politikus. Nemesi családban született a félsziget délnyugati részén lévő Csungcsong-tartományban. Fiatal korától részt vett az illegális kommunista szervezetek tevékenységében, amiért börtönbüntetésre ítélték. Később a *Csoszon Ilbo* és a *Donga Ilbo* című napilapok újságírójaként tevékenykedett. 1945-ben a déli országrészben létrejövő Dél-koreai Kommunista Párt (későbbi nevén Dél-koreai Munkapárt) első embere lett. A szervezet rövidesen partizánharcot indított az Amerika-barát kormányzat ellen. 1948 áprilisában Pak Hon Jong északra látogatott, majd úgy döntött, hogy ott marad. A KNDK miniszterelnök-helyettese és külügyminisztere lett. 1953-ban koncepciók per vette kezdetét a déli területekről származó kommunisták ellen, amelynek során 1955 decemberében halálra ítélték, majd vélhetően a következő év folyamán kivégezték.

⁴ Forrás: *New York Herald Tribune*, 1949. november 1. Idézi: D. F. Fleming: *A hidegháború*. London, 1961, II. kötet, 463.

1950. június 25-én hajnalban a KNDK meglepetésszerű támadást indított a félsziget déli része ellen, és ezzel kezdetét vette a fegyveres erővel történő országegyesítés három évig tartó kísérlete. A szocialista országok tömegtájékoztatása a KNDK elleni „imperialista agresszióról” adott hírt, megfogalmazásuk szerint a Koreai Néphadsereg ellentámadásba ment át, majd a 38. szélességi fokot átlépve elfoglalta Szöült. Az Egyesült Államok és szövetségesei gyorsan reagáltak az észak-koreai támadásra. Washington kérésére szinte azonnal összeült az ENSZ Biztonsági Tanácsa, amely – a szovjet képviselő távollétében – agresszornak minősítette Észak-Koreát. Június 27-én *Harry S. Truman* elnök utasította az amerikai légierőt és a haditengerészetet, hogy támogassa a déli csapatokat az agresszió visszaverésében. A Biztonsági Tanács pedig felszólította a tagállamokat, hogy vegyenek részt a szabad világ védelmében, s a hadműveleteket az ENSZ parancsnoksága alá helyezte. A felhívásnak tizenhat ország tett eleget: Anglia, Ausztrália, Belgium, Dél-Afrika, Etiópia, Franciaország, Fülöp-szigetek, Görögország, Hollandia, Kanada, Kolumbia, Luxemburg, Thaiföld, Törökország, Új-Zéland, valamint az Egyesült Államok. Az ENSZ-erők főparancsnokává *Douglas MacArthur* tábornokot, az Egyesült Államok csendes-óceáni erőinek főparancsnokát nevezték ki. Ezzel a Koreai-félsziget belső konfliktusa nemzetközi válság lett, és a hidegháború legforróbb pontjává vált.⁵

A többi szocialista országhoz hasonlóan Magyarországon is nagyarányú szolidaritási mozgalom indult a KNDK megsegítésére, amit az Országos Béketanács és a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége szervezett. Az első tömeggyűlésre júliusban került sor. A Sportcsarnokban megrendezett eseményen *Losonczy Géza* népművelési államtitkár beszédében kijelentette, hogy a koreai események nem polgárháborús jellegűek, hanem az „imperializmus és a népi demokrácia” harcáról van szó. A nagygyűlésen felszólalt *Kvon O Dik* észak-koreai követ, aki kifejezte háláját a nemzetközi szolidaritásért. A szocialista rendszerrel lojális egyházi személyiségek közül *Péter János* református püspök és *Horváth Richárd* katolikus szerzetes beszélt, elítélve az Egyesült Államok beavatkozását. A magyar kultúra képviselőjében pedig *Somlai Artúr* Kossuth-díjas színművész nyilvánította ki szolidaritását.⁶ A tömeggyűlés

⁵ A témáról bővebben: Csoma Mózes: *Koreai csaták és harcosok*. Oriental History Project, Budapest, 2011.

⁶ Forrás: *El a kezekkel Koreától!* Magyar Filmhíradó, 1950/29. www.filmintezet.hu

végén az Országos Béketanács kihirdette határozati javaslatát a KNDK megsegítéséről, és a szocialista termelés fokozásáról.

A támogatás konkrét formába öntésére *Rákosi Máttyás*, a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára a következőképpen emlékezett vissza:

„Én beszéltem a budapesti koreai követtel és felvettem neki, hogy állítsák össze a magyar viszonyok ismerete alapján azokat az árukat és anyagokat, amelyeket mi Magyarországról szállítani tudnánk. Megérdeklődtem, hogy hogyan áll Észak-Korea modern kórházak tekintetében, s azonnal felajánlottam, hogy a Magyar Népköztársaság ilyen tábori kórházat küld oda. Beszéltem ezekről a kérdésekről Sztálinnal, aki a kórház küldését és általában az anyagi támogatást helyeselte s közölte, hogy a Koreának szánt szállítmányokat a Szovjetunió ingyen fogja továbbítani.” – írta a magyar pártfőtitkár visszaemlékezéseiben.⁷

A magyar kormány tehát egy hadikórház felszerelését és kiküldését határozta el, az első orvos-egészségügyi csoport 1950. július 20-án indult el a Távol-Keletre. Ettől kezdődően a hazai mindennapokat két új jelszó határozta meg: – El a kezekkel Koreától! – Megsegítjük Koreát! Az utóbbi jegyében országszerte széleskörű gyűjtés vette kezdetét. Miként a korabeli filmhíradó beszámol róla, a Ganz Villanygyárban dolgozó *Tóth Béla* esztergályos 100 forinttal támogatta a hadikórház felszerelését, valamint vállalta, hogy az éves tervet már októberre teljesíti. Ugyanott a *Termelj többet, jobban élsz!* brigád dolgozói havi fizetésük 20 százalékát ajánlották fel a koreai nép megsegítésére, a *Rákosiné* brigád munkásnői pedig egy heti fizetésüket és korábban kapott 500 forintos jutalmukat küldték el. A MÁVAG mozdonyszerelő-üzemében dolgozó munkások szintén a „proletár internacionalizmus” szellemében tették meg felajánlásaikat a KNDK támogatására. A Rákosi Máttyás Termelőszövetkezetben *Balogh Lajos* párttitkár 100 forintot küldött a koreai népnek, míg *Gál Benjáminné* egyénileg gazdálkodó parasztasszony egy mázsa gabona értékét adta át a hadikórház javára.⁸

Ezzel párhuzamosan a munkahelyeken koreai békeműszakok kezdődtek a termelés fokozása érdekében. A dolgozók vállalták, hogy túlteljesítik az

⁷ Forrás: Rákosi Máttyás: *Visszaemlékezések 1940–1956. II. kötet*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1997, 832.

⁸ Forrás: *El a kezekkel Koreától!* Magyar Filmhíradó, 1950/29. www.filmintezet.hu

amúgy sem alacsony munkanormát. Az Egyesült Izzóban *Katona Józsefné* sztahanovista napi 1420 rács elkészítését vállalta, de 2100 darabot készített. A Hofherr traktorgyárban *Sáska Imre* újítása nyomán a tervezettnél 15 darabbal több traktort tudtak legyártani. A filmhíradó stílszerűen a „béke tankjainak” nevezte a gépeket. A Kelenföldi Textilkombinátban *Hábermanné* élmunkás másfélszeres túlteljesítést vállalt, de még ennél is jobb eredményt sikerült elérnie. Az újpesti Hősök Ligetében folyó építkezésen pedig *Marton József* sztahanovista kőműves már az első napon túlteljesítette vállalását. Hasonló események zajlottak le a mezőgazdasági termelésben is. A korabeli filmhíradó tanúsága szerint a Táncsics Mihály Termelőszövetkezet tagjai elhatározták, hogy 150 százalékra emelik fel beszolgáltatási kötelezettségüket. Ugyanezt tették az egyénileg gazdálkodó parasztok is. *Kovács János* és családja az előírt 4 mázsa helyett 14 mázsa gabonát adott be.⁹

1950 szeptemberétől sor került szeretetsomagok küldésére is. A Ganz Villanygyártól kezdve a Nemzeti Színházig a dolgozók ajándécsomagok küldésével nyilvánították ki szolidaritásukat. A korabeli filmhíradó beszámolója szerint a Nemzeti Színház művészei közül *Major Tamás* és *Gobbi Hilda* is részt vett a szeretetsomagok küldésében.¹⁰ Mindeközben az ENSZ-csapatok nagyarányú partraszállást hajtottak végre Incshon térségében, majd később a félsziget keleti partján Vonszan alatt. A Koreai Néphadsereg egységeit így a bekerítés fenyegette, visszavonulásra kényszerültek. Az ellentámadás során az ENSZ-csapatok szeptember 28-án visszafoglalták Szöult, majd átlépték a 38. szélességi fokot.¹¹ A KNDK ezzel a megsemmisülés szélére sodródott. Október 7-én a KNDK Külügyminisztériuma értesítette a Phenjanban lévő külföldi missziókat a főváros evakuálásáról. A magyar követség munkatársai másnap este 20 órakor kaptak egy teherautót a kiürítéshez, majd a Külügyminisztérium által biztosított fegyveres kísérettel elhagyták Phenjant. *Simics Sándor* követ Budapestre küldött jelentésében a következőképpen számolt be az átélt viszontagságokról:

„A követségek beosztottjai az erdőben szétszóródva bokrok alatt, s egyéb helyeken bújtak meg. Reggel 8 órától [...] állandóan keringtek felettünk a

⁹ Forrás: *Koredéért! A békéért!* Magyar Filmhíradó, 1950/33. www.filmintezet.hu

¹⁰ Forrás: *Koredéért! Magyar Filmhíradó*, 1950/36. www.filmintezet.hu

¹¹ A témáról bővebben: Csoma Mózes: *Koreai csaták és harcosok*. Oriental History Project, Budapest, 2011.

bombázók és a vadászgépek, amelyek kb. fél óránkénti időközökben jelentek meg. Harminckét gépet számoltunk. A repülőgépek néhány méterre a fejünk fölött köröztek, „fészülték” az erdőt, ellenőrizték az utakat, úgy-hogy mozdulatlanul kellett az egész napot a rejtkehelyeken eltölteni. [...] Számtalan félig szétlőtt hídon és a hidak alatti rögtönzött átjárón keresztül mentünk. Teljesen, a földig lebombázott falvak között tettük meg az utat.”¹²

Az ENSZ-csapatok pár héttel később elérték az észak-koreai-kínai határvonalon húzódó Jalu (koreaiul Amnok) folyót. 1950 októberének végén a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság legfelsőbb szintű egyeztetéseinek eredményeképp kínai „népi önkéntesek” siettek a KNDK megmentésére. A Kínai Népköztársaság a háború első hónapjaiban várakozó magatartást tanúsított, és csak akkor döntött a beavatkozás mellett, amikor a harcok már a mandzsúriai iparvidéket fenyegették. Douglas MacArthur tábornok bombázni akarta Észak-Kínát is, sőt az atomfegyver bevetését is szorgalmazta, de Truman elnök ehhez nem járult hozzá. Minden valószínűség szerint ez a Szovjetunió hadba lépéséhez vezetett volna.

A kínai „népi önkéntesek” támadása visszavetette az ENSZ-csapatokat, és 1951 januárjában sikerült Szöul másodszor is elfoglalni. Márciusban az amerikaiak ugyan visszaszerezték a fővárost, de hamarosan patthelyzet alakult ki, lényegében a 38. szélességi fok mentén. A háborús pusztítások hatalmas terhet róttak a koreai lakosságra. A front mozgása és a bombázások következtében az otthonok túlnyomó többsége megsemmisült, a túlélést ezernyi tényező nehezítette. A phenjani magyar követség munkatársai később a következőképpen jellemezték az állapotokat:

„A háború falvakat, városokat tüntetett el a föld színéről. 600 ezer ház dőlt romba, s az a néhány ház, amely megmaradt, szintén erősen megrongálódott. A parasztság a háború idején elhagyta házát, és ideiglenesen az erdőben keresett menedéket. A városi lakosság pedig földalatti odúkat épített, amikben hónapokon, sőt éveken keresztül több ezer sokgyermekes család tengette [...] életét. Természetes, hogy ilyen lakásviszonyok mellett lábra kapott a tbc és sok más népbetegség.”¹³

¹² Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-1/b 1. doboz

¹³ Forrás: MOL XIX-J-1-k-Korea 4. doboz



Az első koreai hadiárvák fogadása Budapesten

Forrás: *Nők Lapja*



Sövény Aladár egy koreai kislánnyal

Forrás: *Nők Lapja*



A KNDK-t támogató bélyeg

Forrás: a szerző gyűjteménye



A koreai gyermekeket támogató bélyeg

Forrás: a szerző gyűjteménye

A fenti körülmények miatt 1951 késő tavaszán újabb pénzgyűjtési hullám vette kezdetét Magyarországon, de ezúttal már a koreai gyermekek szenvedéseinek csökkentésére koncentrálnak. A Magyar Nők Demokratikus Szövetségének szervezésében különböző címletű értékbélyegeket bocsátottak ki, amelyek megvásárlásával lehetett a koreai gyermekeket támogatni. A korabeli filmhíradó tanúsága szerint a Villamosgép- és Kábelgyár tekerceslőműhelyének dolgozói a jó munkájukért kapott 1000 forintos jutalmat ajánlották fel a koreai gyermekek megsegítésére. Ezen felül *Gerzsenyi Gizella* sztahanovista tekerceslőnő még 20 forint értékben is vásárolt bélyegeket.¹⁴

A gyűjtés eredményeképpen három hét alatt több mint 14 millió forint gyűlt össze a koreai gyermekek számára. A pénzből ruhákat, gyógyszert, valamint cukorkákat vásároltak, majd a becsomagolt ajándékokat a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének székházából a Nyugati pályaudvarra szállították. A szervezet nevében Vas Istvánné főtitkár búcsúztatta a szállítmányt, ami megfogalmazása szerint a magyar nép szeretetét továbbította a koreai gyermekekhez. A pályaudvaron megjelentek a KNDK és a Kínai Népköztársaság diplomatái is, akiket a nőszövetség tagjai ünnepélyesen köszöntöttek.¹⁵ Pár héttel később egy második ajándékvonat is elindult a KNDK-ba, ami a korabeli filmhíradó közlése szerint a fronton harcoló csapatoknak vitt csomagokat. A vonatot a Nyugati pályaudvaron úttörők búcsúztatták.¹⁶

A *Szabad Nép* című pártlap eközben napi rendszerességgel számolt be a koreai helyzetről, majd 1951 augusztusában tudósítót is küldtek a KNDK-ba. *Méray Tibor* újságíró a korszak közhangulatára jellemző riportokban és könyvekben számolt be a koreai lakosság nélkülözéseiről, a koreai és a kínai fegyveres erők sikereiről. A helyszíni tudósításaiért Kossuth-díjjal kitüntetett újságíró később szembefordult a pártállami rendszerrel, majd 1956 novemberében elhagyta Magyarországot. *Méray Tibor* a párizsi magyar emigráció meghatározó alakja lett. 1989-ben Nagy Imre és mártírtársai újratemetésén ő mondta a gyászbeszédet.¹⁷

¹⁴ Forrás: *A koreai gyermekekért*. Magyar Filmhíradó, 1951/20. www.filmintezet.hu

¹⁵ Forrás: *Ajándék Korea gyermekeinek*. Magyar Filmhíradó, 1951/24. www.filmintezet.hu

¹⁶ Forrás: *Korea megsegítéséért*. Magyar Filmhíradó, 1951/29. www.filmintezet.hu

¹⁷ Az újságíró koreai témájú könyvei a következők:

Méray Tibor: Tanúsgtélet. Riportok a harcoló Koreáról. Szikra, Budapest, 1952.

Méray Tibor: Koreai jelentés. Szikra, Budapest, 1953.

Méray Tibor: A fehér folyam. Szikra, Budapest, 1954.

Méray Tibor: A teknőc hajók. Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1956.

A Kim Ir Szen Iskola létrejötte

Mint korábban említésre került, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége komoly propagandatevékenységet folytatott a háborús körülmények között állandó életveszélyben lévő koreai gyermekek megsegítésére. Ennek részeként a többi kelet-európai szocialista országhoz hasonlóan Magyarország is vállalta, hogy a háborús események idejére több száz koreai gyermeket fogad be. A közhangulatot nagyon jól jellemzi *Kovács Erzsébet* csepeli úttörő lány 1951 májusában Rákosi Mátyáshoz írt levele, amelyben azt kéri, hogy családjuk örökbe fogadhasson egy koreai gyermeket. A levél a következő:

„Kedves Rákosi pajtás! Én nagyon szeretem a szüleimet és tudom azt, hogy milyen szomorú azoknak a kis árva koreai gyermekeknek a sorsa, akiknek szüleit az amerikai fasiszták [sic!] meggyilkolták. Nekünk szép kétszobás lakásunk van a csepeli élmunkásházakban a Béke téren. Édesapám élmunkás, én pedig IV-ik osztályos éltanuló vagyok és osztályunk rajtanácselnöke. Most, amikor Magyarországon megindul a gyűjtés a koreai gyerekek megsegítésére, arra kérem meg Rákosi pajtást, segítsen engem hozzá ahhoz, hogy egy kis árva koreai gyermek kistestvérem legyen. Ha ezt meg tudja tenni Rákosi pajtás, megígérem, hogy úgy fogom szeretni, mint az édes testvéremet, és jó kis magyar úttörőt fogok belőle nevelni. Az én szüleim is örülnének, ha volna egy ilyen kis koreai testvérem, kérem Rákosi pajtást, ha lehet, teljesítse kérésemet.”¹⁸

A magyar pártfőtitkár utasítására az úttörő lány levelét továbbküldték a KNDK budapesti követségére. *Kvon O Dik* észak-koreai követ Rákosi Mátyásnak küldött válaszában közölte, hogy minden hasonló kérést továbbítani fog a KNDK-ba. Bár az örökbefogadásokra nem kerülhetett sor, az első észak-koreai gyermekcsoport rövidesen útnak indult Magyarország felé.

1951 novemberétől 200 észak-koreai hadiárva – 158 fiú és 42 lány – érkezett Budapestre, akiket a Szabadság-hegyen lévő Erdei Iskolában helyeztek el. Az intézmény rövidesen a Kim Ir Szen Iskola nevet vette fel. A diákok tanmenetét a hazai tankönyvek alapján a koreai oktatók állították össze. Ennek megfelelően a koreai nyelv és irodalom, a matematika, a történelem, valamint

¹⁸ Forrás: Kő András – Nagy J. Lambert: *Levelek Rákosihoz*. Maccenas, Budapest, 2002, 100.

a földrajz-természetrájt tanítványokat anyanyelvükön tanulhatták. Mivel az otthonról hozott tankönyvek csak korlátozottan álltak rendelkezésre, az oktatás alapvetően az órai jegyzetek használatára épült. A kezdeti időkben komoly nyelvi nehézségek adódtak, ugyanis a koreai nevelők közül csupán az egyik beszélt oroszul. A kommunikációs problémák csökkentése érdekében a diákok magyar nyelvtanára a Petőfi Sándor Gimnáziumban tanító *Sövény Aladár* lett, aki még a második világháború előtt megtanult japánul *Próhle Vilmos* szemináriumában.¹⁹ Mivel a Koreai-félszigeten egészen 1945-ig a japán volt a hivatalos nyelv, az észak-koreai diákoknak nagy segítséget jelentett Sövény Aladár japán és orosz nyelvismerete. A diákok a tanár vezetésével 1953-ban egy 14 ezer szavas magyar-koreai szótárt állítottak össze, ami aztán a Magyar Tudományos Akadémia gondozásában megjelent első távol-keleti nyelvű szótár alapja lett.

A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok szerint a Kim Ir Szen Iskola tanulóinak napi beosztása meglehetősen katonás volt. Az ébresztőre reggel 6 órakor került sor, majd a mosakodás és a reggeli torna után 7 óra 30 perckor a reggeli következett. Pontosan 8 órakor elkezdődött a tanítás, ami 13 óráig tartott. Ezt követően megebédeltek, majd 14 és 16 óra között szabadfoglalkozással tölthették az időt. Ezt követően a tanulószobában írták meg házi feladataikat és készültek fel a másnapi órákra. 19 órakor vacsoráztak, majd a fürdést követően 21 óra 30 perckor kellett lefeküdniük. A tanulók szórakoztatásáról a szombat esténként sorra kerülő filmvetítés gondoskodott, ami hatalmas népszerűségnek örvendett.

Mindeközben tovább folytatódott a koreai gyermekek megsegítését célzó szolidaritási mozgalom. A korabeli filmhíradó tanúsága szerint a Budapesti Textilnagykereskedelmi Vállalat varrónői hetente összeültek a vállalat ebéd-

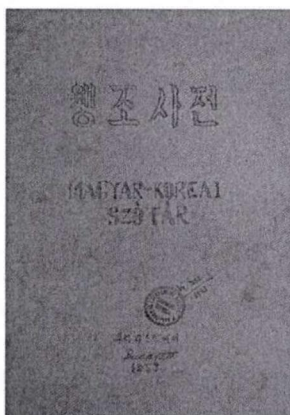
¹⁹ Sövény Aladár: orientalista, középiskolai tanár. 1952–1954 között a Petőfi Sándor Gimnázium magyar-orosz szakos tanára volt, majd a phenjani magyar nagykövetség kulturális attaséja lett. 1956-ban kiállt a Nagy Imre vezette kormány mellett, így a forradalom bukása után mellőzötté vált. 1957-től csaknem húsz éven keresztül ismét a Petőfi Sándor Gimnázium tanára volt. Idős korában a Nemzetközi Előkészítő Intézetben adott magyarórákat az észak-koreai ösztöndíjasok számára.

Próhle Vilmos (1871–1946): orientalista, egyetemi tanár. Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, ahol 1895-ben bölcsészeti doktorátust szerzett török nyelv és irodalomból. 1899-től a nyíregyházi Evangélikus Gimnáziumban tanított. Később a budapesti Múzeum körút 6–8 szám alatt működő Kelet-ázsiai Intézet vezetője lett. Elsősorban turkológiával foglalkozott, de egykori hallgatói szerint csaknem negyven nyelven beszélt. Japán és kínai nyelvet is oktatott. 1942-ben nyugdíjazták. Mivel a Volksbund tagja volt, 1945-ben Németországba menekült, ahol nem sokkal később meghalt.



A magyar-koreai szótár első változatának borítója

Forrás: az ELTE Távol-keleti Intézetének tulajdona



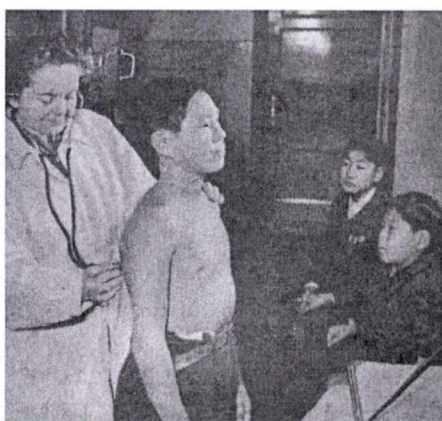
A magyar-koreai szótár első változatának kézzel készített címlapja

Forrás: az ELTE Távol-keleti Intézetének tulajdona



Magyar és koreai úttörők barátkozása 1952 nyarán

Forrás: *Nők Lapja*



A Kim Ir Szen Iskola tanulói orvosi vizsgálaton

Forrás: *Nők Lapja*



A Kim Ir Szen Iskola egykori épülete a Szabadság-hegyen

Forrás: a szerző felvétele

lőtermében, hogy a koreai gyermekek számára ruhákat varrjanak. Miközben a ruhák készültek, a vállalat egy-egy férfi dolgozója a koreai háborúról szóló történeteket olvasott fel a varrónőknek.²⁰ Addigra ugyanis a szovjet propagandakiadványok alapján több magyar nyelvű könyv is megjelent a távoli háború eseményeiről.²¹

1952 júniusában a Külügyminisztérium összefoglalta a Kim Ir Szen Iskola első tanévének tapasztalatait, amelyek nem bizonyultak kizárólag pozitívnak. Bár a koreai diákok jó átlageredményeket értek el, a magyar nyelv elsajátításával kapcsolatosan komoly nehézségek mutatkoztak. Mialatt a koreai diákok nagy része a nyári szünidő idejére a Balatonra utazott, a Közoktatásügyi Minisztérium a budapesti észak-koreai követséggel egyeztetve igyekezett megoldást találni a problémára. Végül is úgy döntöttek, hogy a Kim Ir Szen Iskolát az új tanévtől kezdődően már csak diákothton-jelleggel fogják fenntartani, a tanulókat pedig szétszertják a környező általános iskolák és gimnáziumok osztályai között. Ezzel a koreai diákok magyar nyelvtudása várhatóan gyors növekedésnek fog indulni. Miután a Pártközpont és a Külügyminisztérium is hozzájárulását adta az átszervezéshez, rohammunkában „elosztó bizottságok” alakultak. A célkitűzés az volt, hogy a környékbeli iskolákban úgy tudják elhelyezni a koreai tanulókat, hogy egy osztályba legfeljebb csak tíz koreai kerüljön. A magyar nyelvtudás gyors fejlesztése érdekében úgy döntöttek, hogy a koreai diákok felmentést kapnak a heti három orosz nyelvóra alól, hogy azt az időt magyartudásuk bővítésére fordíthassák. Miként a Külügyminisztérium 1952. szeptemberi jelentéséből kiderül, a koreai tanulók az új tanévet már a magyar általános iskolákban és gimnáziumokban kezdték meg.

Az egyik kiválasztott intézmény a budai Petőfi Sándor Gimnázium volt, amelynek magyar nyelv és irodalom tanára a már említett Sövény Aladár volt. A gimnáziumban hét koreai diák tanult: az egyik osztályban *Kim Ok*, *Kim Gi The*, *Cson Ki Szon*, *Kim Ce Ju*, *Kim Ju Szon*, míg a másikban *Cso Jong Ik* és *Pek Kvon Dzsun*. Nem sokkal később a Petőfi Sándor Gimnáziumban kezdett magyar nyelvet és irodalmat tanítani *Nemes Nagy Ágnes* költőnő is, aki évtizedekkel később a következőképpen emlékezett vissza koreai növendékeire:

²⁰ Forrás: *Koreai gyermekekért*. Magyar Filmhíradó, 1952/30. www.filmintezet.hu

²¹ A magyar nyelven megjelent szovjet propagandakiadványok a következők:
A koreai ifjúság harca hazája szabadságáért és függetlenségéért. Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1952.
 A. Kozsin: *Harcoló Korea*. Szikra, Budapest, 1952.
 Irina Volk: *Korea harcol*. Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1952.

„Hogy bonyolultabb legyen a dolog: ott ültek az osztályban a koreai diákok is. Ki emlékszik rájuk? Ki emlékszik arra a ferde szemű csoportra? A koreai háborúban összegyűjtöttek egy csomó észak-koreai hadiárvét, elhagyott gyereket, és szétszórtatták őket a közép-európai országok között. Mi is kaptunk egy csoportot; fent laktak a Szabadság-hegyen, egy szép villában, az volt az internátusuk. Némi nyelvi előkészítés után beömlesztették őket különféle iskolákba. Mindez voltaképpen helyénvaló volt. Csak – sajna – gőzölgött belőle az a tökéletesen elhibázott, parancsra rendelt, agitprop jószágosság. A koreaiak megjelenésével az iskolában elkezdődött beláthatatlan nehézségeink sora. Hiszen alig gagyogtak valamit magyarul; nekünk – ritka szerencsénkre – akadt egy tanártársunk (hadd álljon itt a neve: Sövény Aladár), aki valamikor, hobbiból, foglalkozni kezdett a távolkeleti nyelvekkel, kínaival, japánnal, majd áttért a koreaira. Ő lett az új fiúk pásztora. De pásztoroltuk őket mindnyájan, nagy tömegű különórát nyújtva okulásukra. Életkoruk is eltérő volt; akadtak köztük piciny termetű fiúcskák, gyönyörű keleti babák, simogatni való kisedeképükkel, és akadtak magas, szikár, fiatal férfiak, korán megvésett arcuk furcsán komorlott a kamaszfejek fölött. [...]

Közben micsoda életsorsok a keletiek mögött! Az egyik gyerek, véletlenül belekeveredve a tűzvonalba, sebesült öccsét hátára vette, és elkúszott vele valami csöndesebb zugba. Mire odaért, öccse – a hátán – halott volt. Ilyenek jártak hozzánk iskolába. A legmeghökkenőbb az volt, hogy ezek a fiúk tanultak. Tanultak és tanultak. Nem csak diáktársaik, mi, tanárok is tátott szájjal bámultuk, micsoda feszült vaserővel küzdik magukat előre nehéz, finnugor nyelvünkben. Dolgoztak éjjel-nappal, mint a megszálottak. Az egyik zseniális kölyök még a Lear királyt is elolvasta, éppen Vörösmarty gyönyörű, de nyelvileg komiszul nehéz fordításában. – Miért olvastad el, K. O.? – kérdeztem tőle. – Mondtam, hogy nektek nem kell elolvasnotok. – De azt is tetszett mondani – felelte választékos magyarsággal –, hogy Shakespeare elsőrendű európai érték, és hogy a fordítás kiváló. Én két európai nyelven tudok: oroszul és magyarul. Gondoltam: magyarul olvasom Shakespeare-t.” – emlékezett vissza Nemes Nagy Ágnes költőnő.²²

²² Forrás: Nemes Nagy Ágnes: „Káin, Ábel, gimnázium”, in: *Az élők mértana. II. köt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 169–172.

Koreai ösztöndíjas egyetemisták Magyarországon

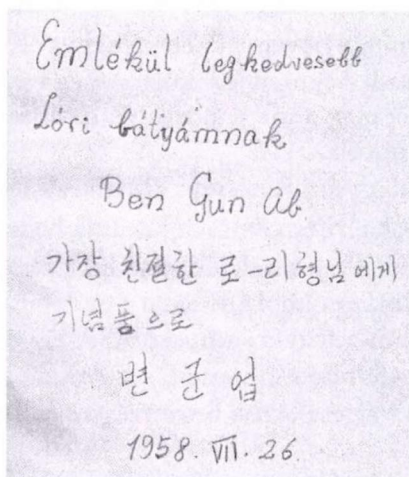
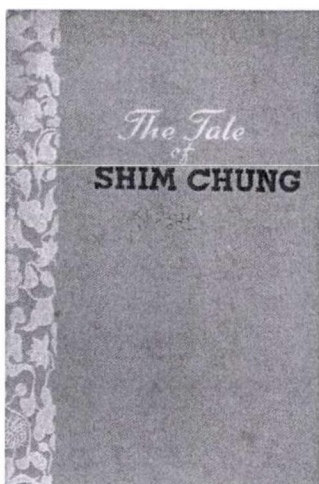
Az ösztöndíjas egyetemisták első csoportja 1952 januárjában érkezett meg: a 21 fős csoport – 18 fiú és 3 lány – szinte közvetlenül a frontról érkezett. A koreai hallgatókat a Sváb-hegy aljában egy villából átalakított diákszállóra vitték, ahol három-négy diák került egy szobába. A magyar nyelv könnyebb elsajátítása érdekében magyar szobatársakat is kaptak. A megérkezett koreai hallgatókat először orvosi vizsgálatnak vetették alá, ami az egyik lánynál azonnal tbc-t állapított meg, így őt a Szabadság-hegy tetején lévő szanatóriumba vitték. A magyar hatóságok gondoskodtak a koreai ösztöndíjasok ruházatának kiegészítéséről is: köznapi viseletre egy rend szürke ruhát kaptak, alkalmi viseletre pedig egy sötétkéket. Ezen kívül mindenki kapott egy bundabéléses felsőkabátot is.²³ A koreai diákok havonta 728 forintos ösztöndíjat kaptak, amiből a lakhatásért és a kosztért 328 forintot kellett befizetniük. Költőpénzként tehát 400 forintjuk maradt.²⁴

Magyar nyelvi oktatásuk 1952. január 16-án vette kezdetét. Reggelente 8 órától 10 óráig a Kim Ir Szen Iskolában oktató *Sövény Aladártól* tanultak, majd 12 óráig egyénileg ismételték a napi anyagot. Az ebédidőt követően 14 és 17 óra között ismét Sövény Aladártól tanultak. A diákszálló közelben lévő Oleg Kosevoj Iskola tanulói védnökséget vállaltak a koreai ösztöndíjasok felett: vagy a koreaiak jöttek fel a magyar tanulókhoz, vagy hétfőként találkoztak. A fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint a kezdeti időszakban akadtak fegyelmezési problémák: előfordult ugyanis, hogy a vasárnapi szabadfoglalkozást követően öt-hat diák hétfőn nem jelent meg a tanórákon.

A Külügyminisztérium 1952. április elsejei összefoglalója beszámol arról, hogy a budapesti észak-koreai nagykövetség jegyzékben fordult a magyar kormányhoz, amelyben további koreai ösztöndíjasok fogadásának lehetőségéről érdeklődtek. A dokumentumokból kiderül, hogy a Külügyminisztérium a Köznevelési Minisztériummal egyeztetve arra jutott, hogy a magyar állam annyi ösztöndíjast hajlandó fogadni, amennyit csak a koreai fél akar. A magyar javaslat szerint az ösztöndíjasok maguk dönthettek volna arról, hogy tanulmányaikat melyik technikumban, vagy egyetemi szakokon kíván-

²³ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

²⁴ Uo.



Ben Gun Ab (helyes átírással Pjon Gun Op) koreai tanuló dedikációja Sövény Aladár részére

Forrás: a könyv Osváth Gábor főiskolai docens tulajdona

ják folytatni. *Kwon O Dik* budapesti követ a megbeszélések folyamán 100 diák fogadására tett javaslatot.²⁵ Eközben a koreai hadszíntéren működő Rákosi Mátyás Kórház vezetője azt a javaslatot tette az újabb ösztöndíjasok fogadásával kapcsolatosan, hogy minél többen kerüljenek orvosi-egészségügyi szakokra. A KNDK-ban dolgozó magyar orvosok négy koreai fiataalt ki is választottak, akiket alkalmasnak tartottak a magyarországi orvosi tanulmányok megkezdésére. *Pásztor Károly* phenjani magyar nagykövet 1952. augusztus 14-i jelentése szerint a kiválasztottak közül végül is három medikust továbbítottak a mandzsúriai határvidéken lévő Sinüidzsu város gyűjtőhelyére, hogy onnan majd megkezdjék útjukat Magyarország felé.²⁶

Miként a Külügyminisztérium 1952. szeptemberi jelentéséből kiderül, az év elején érkezett 21 koreai ösztöndíjas már sikeresen befejezte a magyar nyelv alapjainak elsajátítását. Ennek megfelelően mindannyian megkezdtek egyetemi vagy főiskolai tanulmányaikat. A legtöbben műszaki képzésekre mentek, de voltak közgazdasági, bölcsészeti és orvosi területen továbbtanulók is. A legkülönlegesebb intézménybe *Kim Tén Gin* – másik helyen *Kim Can Gun* – került,

²⁵ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

²⁶ Uo.

aki diplomata növendékként a magyar Külügyi Akadémiára nyert felvételt. A fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint a hallgatók kezdetben nehezen birkóztak meg a magyar nyelvű előadásokkal, amelyek szókincse számukra teljesen új volt.

A Külügyminisztérium egy másik leiratából kiderül, hogy a koreai ösztöndíjasok térítésmentesen jutottak hozzá a tanulmányaikhoz szükséges eszközökhöz. A rajzkészletekből, vonalzókból, körzőkészletekből, valamint logaritmustáblázatokból álló listát a budapesti észak-koreai nagykövetség állította össze, amit a Külügyminisztérium egyenesen a Közoktatásügyi Minisztériumba továbbított, ahonnan utasították az oktatási intézmények tanulmányi osztályait az eszközök beszerzésére és átadására.²⁷

Az első észak-koreai ösztöndíjas egyetemisták Magyarországon

Név	Szakirány	Intézmény
Pek Ten Ki	elektromérnök	Műszaki Egyetem
Kim Ten Gin	diplomácia	Külügyi Akadémia
Kim Szek Bok	irodalom	Bölcsészkar
Kim In Jve	nyelvészet	
Szen Bu Gen	közgazdaság	Közgazdasági Egyetem
Ben Csan Jon		
Kim Gvan Ho	elektromérnök	Műszaki Egyetem
Kim Szi Jon	iparművészet	Iparművészeti Főiskola
Pak Dik Csun	textilipar	
Coi Jun Szir	vegyi festés	Műszaki Egyetem
Li Hen Csen		
Kim Ze Jur	szövőtechnika	
Ten Gen Hvan	építészmérnök	
Ten Do Hen	építészet	
Pe Ki Hvan		
U Sze Ho		
Li Jon Von	agronómia	Kertészeti Egyetem
Kim Csang Gyu	nyomdatechnika	Iparművészeti Főiskola
Li Bok Nam	orvostudomány	Orvostudományi Egyetem
Kim Lo Szen		
Hvan Men Szun		Zeneművészeti Főiskola

Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

²⁷ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

Újabb koreai diákcsoportok érkezése

1952 őszén a koreai fiatalok egy újabb csoportja Északkelet-Kínán és Szibérián keresztül megérkezett Moszkvába, ahol az ottani magyar nagykövetség munkatársai várták őket. A korábbi csoportok érkezéséhez hasonló módon a Moszkva–Budapest vonatjegyet a magyar nagykövetség váltotta meg a koreai fiatalok számára, de 1952 őszén ebbe a műveletbe egy komoly hiba csúszott. A magyar nagykövetség ugyanis tévedésből a kínai határon lévő Otportól egészen Budapestig rendelte meg a jegyeket, majd a tetemes összeg átutalását kérték a Külügyminisztériumtól. Ezzel hónapokon keresztül tartó huzavona és minisztériumi levelezés vette kezdetét a felelősség kérdésének megállapítására.

Végül is 1952 októberének végén 131 koreai ösztöndíjas érkezett meg Budapestre, ahol a Zsombolyai utcai diákotthonban kerültek elhelyezésre. Pár nappal később *Rózsa Irén*, a Külügyminisztérium Politikai Főosztályának vezetőhelyettese személyesen látogatta meg a diákokat, és több problémára lett figyelmes. A koreai fiataloknak nagy nehézséget jelentett megbarátkozni a számukra ismeretlen magyar ételekkel, így a főosztályvezető-helyettes felszólította a diákotthon felelősét, hogy a lehető legsűrűbben biztosítsanak rizst a diákoknak. Mivel ez egy héttel később sem valósult meg, Rózsa Irén leiratban kérte a Közoktatásiügyi Minisztériumot, hogy tegyenek lépéseket a szükséges mennyiségű főtt rizs biztosítására. A főosztályvezető-helyettes azt is kérte, hogy sürgősen vigyék orvosi vizsgálatra a koreai diákokat, mivel közülük többen maláriások és rühesek.

A fenti csoport még alig érkezett meg Magyarországra, máris napirendre került az újabb ösztöndíjasok fogadása. *Pásztor Károly* phenjani magyar követ 1953 tavaszán arról számolt be jelentésében, hogy a KNDK kormányának célkitűzéseiről *Pak Csang Ok* magas rangú pártfunkcionárius tájékoztatta az országba akkreditált nagyköveteket.²⁸ Miként Pak elmondta, a háborús pusztítások következtében a KNDK területén összesen 19 felsőoktatási intézmény

²⁸ Pak Csang Ok (?–1957): észak-koreai pártfunkcionárius. A szovjet állampolgárságú koreai kádereket tömörítő „szovjet frakció” prominens képviselője volt. 1947-től a Koreai Munkapárt kiadványa, a *Külödzsa* (Dolgozó) című elméleti folyóirat főszerkesztőjeként tevékenykedett. 1948-tól a KNDK Legfelsőbb Népi Gyűlésének tagja, majd a háborús évektől a Koreai Munkapárt Központi Bizottságának agitációs- és propagandaosztályát vezette. 1956-ban a desztalinizáció jegyében fellépett Kim Ir Szen uralma ellen, nem sokkal később bebörtönözték, majd valószínűleg kivégezték.

és szakiskola maradt, a hallgatók száma pedig a háború előtti 3000-ról 1500-ra csökkent. A tanárok egyik faluból járnak át a másikba, több esetben 20 kilométereket gyalogolva. A nehézségeket tetézi, hogy nincsenek megfelelő tanszerek sem. A fentiek alapján a KNDK-kormány úgy döntött, hogy 1953-ban újabb 1300 diákot szeretnének külföldre küldeni: 700-at egyetemre vagy főiskolára, 600-at pedig technikumi szakképzésre. Pak Csang Ok országokénti lebontásban is közölte kormányának célkitűzéseit, külön kiemelve, hogy a megjelölt létszámon felül is szívesen küldenének ösztöndíjasokat.

A KNDK-kormányának javaslata az 1953-ban külföldre küldendő diákokról

	Egyetem vagy főiskola	Technikum
Szovjetunió	200 fő	238 fő
Csehszlovákia	80 fő	200 fő
Magyarország	40 fő	100 fő
Bulgária	20 fő	70 fő
Románia	30 fő	80 fő
Lengyelország	130 fő	-
NDK	130 fő	-
Kína	30 fő	150 fő
Mongólia	10-15 fő	-

Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz



Koreai diákok a Zsombolyai utcai diákotthon előtt

Forrás: Dr. Rim Zang Dong gyűjteménye

A Pak Den Áj Gyermekeotthon létrejötte

Miként a Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumokból kiderül, a Közoktatásügyi Minisztérium 1952 őszén komoly aggodalmakkal tekintett a Kim Ir Szen Iskolából kikerülő észak-koreai hadiárványokra. Kérdéses volt ugyanis, hogy a tanulók megfelelő módon tudnak-e majd alkalmazkodni a magyar általános iskolák és gimnáziumok tanmenetéhez. Az aggodalmak azonban túlzottak voltak. A Külügyminisztérium Távol-keleti Osztályának vezetője a következőképpen számolt be az észak-koreai tanulókkal kapcsolatos tapasztalatokról:

„A magyar iskolákban a koreai gyerekek a vártnál jobb eredménnyel folytatják tanulmányaikat. [...] A gyerekek rendkívül szorgalmasan, kitartóan tanulnak, és nagyon szívesen járnak a magyar iskolákba. A magyar gyerekek nagyon jól fogadják a koreai gyerekeket, és nem fordult elő, hogy a koreai gyerekek idegen kiejtése miatt kinevették volna őket. A magyar tanárok odaadón foglalkoznak a koreai gyerekekkel, és legtöbb esetben eredményesen. Legnehezebb dolguk a gimnáziumba járó gyerekeknek van, akik ugyanazokat a tárgyakat tanulják, mint a magyar gimnáziumi tanulók.”²⁹

A különböző általános iskolákba és gimnáziumokba szétosztott észak-koreai tanulók tehát viszonylag gyorsan beilleszkedtek. Ehhez hozzájárultak az iskolák által kínált sportolási lehetőségek is: míg a fiúk az aranycsapat sikerétől elragadtatva futballoztak, a lányok közül sokan balettórára jártak. Mint arról korábban már említést tettünk, több koreai gyereket is magyar családok szerettek volna örökbe fogadni, erre azonban nem nyílt lehetőség.

1953. február 25-én a budapesti Külügyminisztérium *Pásztor Károly* phenjani nagykövetnek írt összefoglalójában közölte, hogy a magyar kormány döntése értelmében az ország ismét hajlandó 200 észak-koreai hadiárva befogadására. A Szabadság-hegyen lévő Kim Ir Szen Iskola zsúfoltságát enyhítendő 1953. május 8-án a Hűvösvölgyben létrehozták a Pak Den Áj Gyermekeotthont. A névadó nem volt más, mint a KNDK Nőszövetségének elnöke, aki az ötvenes

²⁹ Félix Pál főosztályvezető összefoglalója a phenjani magyar nagykövetség részére 1952. október 27-én. Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

évek folyamán az ország második emberének számított.³⁰ A Magyar Filmhíradó 1953. júniusi adása részletesen beszámolt a névadó ünnepségről, amelyen részt vett *Han Hjon Szan* észak-koreai követ is. A tudósítás három koreai hadiárvéd név szerint is bemutatott: a háborúban édesapját elvesztő *Ri Il Namot*, az amerikai légitámadás során édesanyját elvesztő *Kim Jong Szukot*, valamint a szintén légitámadás miatt félárvaságra jutó *Kim In Szukot*.³¹ A Pak Den Áj Gyermekotthon lakói a nyár folyamán elsajátították a magyar nyelv alapjait, majd szeptembertől már magyar általános iskolákban folytatták tanulmányaikat. *Bikácsy Gergely* író a *Makacs égítest* című kisregényében a következőképpen emlékezett vissza a Pak Den Áj Gyermekotthon tanulóinak felbukkanására:

„1953 őszén koreai gyerekek érkeztek az iskolába, szám szerint tizenketten. Az igazgatóság úgy döntött, hogy a legjobb osztályba, a hatodik bé-be fognak járni. Palinak Cang Jong Csan lett a szomszédja, Csaninak nevezte el. Tanítás után néhányan mindig elkísérték a koreaiakat a Hűvösvölgy melletti Pak Den Áj Intézetbe. Sokan már az Arirant [Arirang – CS. M.], a híres koreai dalt is velük énekelték.”³²

Az idézetben szereplő *Arirang* című szomorkás népdal az egyik legfőbb koreai nemzeti szimbólum, ami politikai-ideológiai hovatartozástól függetlenül valamennyi koreai számára az összetartozást fejezi ki. A népdal szövege a szerelmesek búcsújáról szól, és csak a japán gyarmati uralom időszakában vált Korea jelképévé. 1926-ban ugyanis *Arirang* címmel készült egy fekete-fehér mozifilm, ami egy testvérpár sorsán keresztül mutatta be a gyarmati sorba került ország tragikus helyzetét. A film fő zenei motívumaként a dal a koreai függetlenség és összetartozás szimbólumává vált.

³⁰ Pak Den Áj (1907–?): koreai kommunista politikusnő. Oroszországban született, fiatalon csatlakozott a kommunista mozgalomhoz. 1931-ben a Komintern utasítására tért vissza a Koreai-félszigetre, ahol részt vett a földalatti kommunista szervezkedésben. A japán hatóságok hosszú börtönbüntetésre ítélték. Hagyományosan az úgynevezett „hazai frakcióhoz” tartozott, de nagyon jó kapcsolatai voltak a szovjet állampolgárságú koreaiakat tömörítő „szovjet frakció” tagjaival és a Kim Ir Szen vezette „partizánfrakcióval” is. A KNDK Nőszövetségének elnöke lett, a koreai háború idején Sztálin-békedíjjal tüntették ki. A hatvanas évek végén teljesen eltűnt a közéletből, a rezsimen belül elterjedt értesülések szerint bebörtönözték és kivégezték. Nem kevés meglepetést okozva a nyolcvanas évek közepén ismét megjelent a nyilvánosság előtt, de korábbi befolyását nem tudta visszaszerezni.

³¹ Forrás: *Pak Den Áj gyermekotthon*. Magyar Filmhíradó, 1953/24. www.filmintezet.hu

³² Bikácsy Gergely: „Makacs égítest”. *Tiszta szívvel*, 1964. november, 78.

A koreai fiatalok beilleszkedése

Az észak-koreai diákok beilleszkedése során persze jócskán adódtak konfliktusok is. Miként a Külügyminisztérium 1953 júliusában kelt jelentéséből kiderül, az úttörővasút megnyitóján részt vevő észak-koreai diákok feltűnően barátságatlanok voltak a magyar úttörőkkel. A diákok viselkedése a budapesti észak-koreai követség munkatársaiban is aggodalmat keltett, így kezdeményezték a Kim Ir Szen Iskola tanári értekezletének összehívását. A találkozón Gyo követségi titkár elmondta, hogy a tanulók kezdenek „teljesen elvadulni”, ezért alaposabb ideológiai képzést kellene kapniuk. Példaként olyan eseteket hozott fel, hogy amikor az észak-koreai követ meglátogatta a Kim Ir Szen Iskolát, a diákok köszönés helyett elrohantak előle.³³

Konfliktusok a középiskolákban is előfordultak. A budai Petőfi Sándor Gimnáziumban tanító Nemes Nagy Ágnes évtizedekkel később a következőképpen emlékezett vissza a feszültségekre:

„Magyar osztálytársaik utálták őket. Utálták őket csak úgy infantilis idegen-gyűlöletből, utálták rejtett ellenállásból – hiszen ittlétük szüntelen politikai propaganda ürügye volt –, és utálták, mert mindig jó osztályzatot kaptak. Mondják, kérem, hogyan lehet osztályozni egy magyarul csak dadogni tudó személyt Szkhárosi Horvát András 16. századi életművéből? Elprédikáltuk mi ezt százszor magyar diákjainknak: értsétek meg, nem tudnak magyarul, árvák, háborúból jöttek – de hát meg bírja-e érteni egy kamaszgyerek azt a flagrális igazságtalanságot, amit naponta lát, hogy a másik fiú egyetlen mukkanásért megkapja a jelest, őt meg komolyan osztályozzák? Azok az örökös torzsalkodások, titkos verekedések! Amelyeket mindig a mieink kezdeményeztek. Az a poshadtan izzó légkör! Amelyben megfogja a lerongyolt magyar gyerek a koreai fiú sötétké, szomorúan-meleg egyenkabátját, és azt sziszegi a fülébe: ez is az én apám adójából van.” – emlékezett vissza a költőnő.³⁴

³³ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

³⁴ Forrás: Nemes Nagy Ágnes: „Káin, Ábel, gimnázium”, in: *Az élők mértana. II. köt.* Osiris Kiadó. Budapest, 2004, 169–172.



**A Pak Den Aj Gyermekotthon
egykori épülete a Hűvösvölgyben**

Forrás: a szerző felvétele



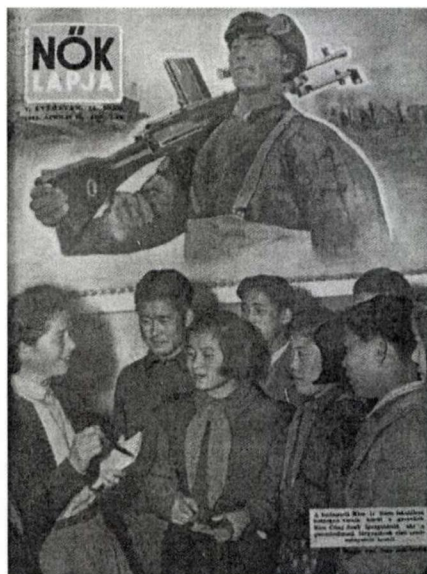
**Pak Den Aj asszony a háttérben
még a hagyományos koreai zászlóval**

Forrás: *Voszboszgyenoi Koree*, Moszkva, 1948.



**Kim Ir Szen
phenjani propagandafényképen**

Forrás: *Chosun Chungang Nyongam*,
Phenjan, 1954–1955.



**A Kim Ir Szen Iskola tanulói
1953 tavaszán**

Forrás: *Nők Lapja*

A koreai diákok viszonylagosan jó ellátottságával kapcsolatos konfliktusok más forrásokban is felbukkannak. Bikácsy Gergely író a *Makacs égítest* című kisregényében is megemlíti egy ilyen esetet. A fiktív elemeket is tartalmazó történetben magyar és koreai diákok közös szánkózáshoz készülnek a Pak Den Áj Gyermekotthon kertjében.

„December elsején sűrű pelyhekben esett a hó. Csani [a koreai diák – CS. M.] nevetve mondta:

– Most szánkózni lehet nálunk, kertben!

– És meddig maradhatunk? – kérdezte Pali.

– Most is, ameddig akartok.

Két feketekabátos öregasszony ugrott elő a hóesésből, a hópelyhek elolvadtak rajtuk.

– Kínaiak?

– Nem, koreaiak! – mondta Gázlós.

Az öregasszonyok megálltak:

– De milyen jó ruhájuk van, nézd csak! Őket öltöztetik... a mi unokáinkat meg... mért nem a magyar gyerekeket?... Mit keresnek itt?...”³⁵

Az egyetemista és főiskolás ösztöndíjasokkal kapcsolatosan ilyen jellegű konfliktusok kevésbé fordultak elő. Az ő beilleszkedésük sokkal zökkenőmentesebb volt, nehézséget inkább a nyelvi korlátok jelentettek. Erről számolt be az egyik volt észak-koreai ösztöndíjas hallgató, Zang Gi Hong is, aki 1953-ban érkezett meg Budapestre. Tanulmányait a Műszaki Egyetem kultúrmérnöki szakán folytatta, majd az 1956-os forradalom résztvevőjeként Ausztriába menekült. Az Egyesült Államokban élő idős férfival 2012 tavaszán tudtam személyesen találkozni és visszaemlékezéseit rögzíteni. Történetét a későbbiekben részletesen áttekintjük. Zang úr a következőket mondta el a megérkezés utáni időszakról:

„Hagy említsem meg az első élményeimet Magyarországgal kapcsolatban. A magyar szobatársam azonnal azt mondta: Te a rokonom vagy! Ezzel a két nép közötti ősi rokonságra utalt. Ezt követően pedig megtanította nekem a magyar káromkodásokat. [nevet – CS. M.] A világon a legszebb a magyar

³⁵ Bikácsy Gergely: „Makacs égítest”. *Tiszta szívvel*, 1964. november, 78–79.

káromkodás, ugye? Én ismételtam, ők pedig nevettek, csak nevettek. Ezek voltak az első tapasztalataim. Nagyon segítőkészek voltak, amikor megérkeztem. Három szobatársam volt, velem együtt négyen voltunk. A szobában emeletes ágyak voltak, én aludtam felül. Négy asztal is volt a szobában.

Nekem a legnagyobb nehézséget a magyar nyelv tanulása jelentette. A magyar nyelv talán a világ egyik legnehezebb nyelve. A következőképpen tanultunk magyarul: a koreaiak közül sokan tudtak japánul, volt koreai–japán szótárunk is. Mivel akkor még nem volt magyar–koreai szótár, a japán–orosz szótárat vettük igénybe, majd pedig az orosz–magyart. Amikor megérkeztünk Budapestre, akkor egy évig magyar nyelvi előkészítésben részesültünk. A Móricz Zsigmond körtér közelében volt a diákszállónk, ahol egy tanárnő tanította nekünk a magyar nyelvet. Oroszul tartotta az órákat, a magyar nyelvtant oroszul magyarázta. El tudja képzelni, hogy mennyire nehéz lehetett nekünk? Mi nem is tudtunk oroszul, szóval rettentően nehéz volt. A tankönyv egyetlen oldalának lefordítása egész éjszakás munkát jelentett. Abban az időszakban én csak két-három órát aludtam éjszakánként.”³⁶

Zang Gi Hong és évfolyamtársai a Bartók Béla út 19-es szám alatti Vásárhelyi Pál Diákotthonban laktak. Az észak-koreai diákok anyagi ellátásáról, valamint körülményeikről az idős férfi a következőket mondta el személyes találkozásunk alkalmával:

„Amikor megérkeztünk Budapestre, mindenekelőtt elvittek bennünket egy áruházba, ahol mindenki kapott egy rend ruhát, ami tartalmazott egy öltönyt, egy inget, egy nyakkendőt, valamint egy kalapot. És egy pár cipőt is. Az egyetemi előadásokat mindig öltönyben, megkötött nyakkendővel hallgattuk, nagyon elegánsan. Mintha Oxfordban lettünk volna. Amerikában ez nem volt jellemző. A magyar diákok kétségkívül irigyeltek minket a ruházatunk miatt. [...] A magyar és a koreai diákok ösztöndíjában nem volt releváns különbség. A költőpénzünk nagyon kevés volt. Hétvégente például nem volt elegendő pénzünk arra, hogy elég kenyeret vásároljunk. Péntek esténként, vacsorakor kaptunk hétvégére egy kisebb kenyeret, tejet, de állandóan éhesek voltunk. A költőpénzünket villamosra, hajvágásra,

³⁶ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

pár üveg tejre költöttük. Nagyon kevés volt. A szobatársam mindig kapott szalonnát és kenyeret otthonról. Vacsora után gyakran kiáltották az étteremben: – Repeta! Mi azonnal sorban álltunk a repetáért. Az ennivaló tehát kevés volt. [...]

Minden péntek este a kollégiumunkban volt egy kis táncolás, ez volt az egyetlen közösségi élet abban az időszakban. Minden péntek este egyetemisták, főiskolások, de még középiskolások is eljöttek szórakozni. Fiúk, lányok, eljöttek és csárdást táncoltak. Együtt csárdást táncoltunk, ennyi volt a közösségi élet.”³⁷

Több más visszaemlékezés is alátámasztja, hogy az észak-koreai fiúk népszerűek voltak a magyar lányok körében. Egyes visszaemlékezések szerint voltak, akik azzal dicsekedtek, hogy még a második világháború éveiben kényszer-munkásként a Japán-szigetekre hurcolták őket, ahol a hirosimai atomtámadás következtében elvesztették nemzőképességüket.³⁸ A fogamzásgátló szerek elterjedése előtti időszakban ez nyilvánvalóan komoly vonzerőt jelenthetett.

A beilleszkedés tehát bizonyos értelemben túlságosan is jól sikerült. Erre utal a Külügyminisztérium 1954 márciusában kelt leirata is, ami arról tájékoztatja az Oktatásügyi Minisztériumot, hogy a koreai ösztöndíjas hallgatók nem voltak megfelelően felkészítve a magyarországi osztályharc aktuális helyzetére. A dokumentum megfogalmazása szerint a „legtöbb koreai diák azt hiszi, hogy Magyarországon mindenki jó barát”. A Zsombolyai utcai diákokthonban lakó koreai egyetemisták politikai-ideológiai felügyeletét végül is a DISZ (Dolgozó Ifjúsági Szövetség) XI. Kerületi Bizottsága vállalta el. Ennek értelmében a DISZ-es aktivisták havonta egyszer előadásokat tartottak Magyarország politikai-gazdasági helyzetéről, valamint az ifjúság szerepéről. Ilyen előadások a Műszaki Egyetemen és az ELTE karain is zajlottak, bár a koreai hallgatók alig látogatták őket.³⁹ Az Oktatásügyi Minisztérium úgy vélte, hogy az érdeklődés hiánya a koreai diákok gyenge nyelvtudására vezethető vissza.

³⁷ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

³⁸ Forrás: a szerző interjúja Herczum Péter szecmtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. szeptember 19.

³⁹ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

Meg kell említeni azt is, hogy az időközben nagykövetségi szintre emelkedett budapesti észak-koreai misszió korántsem szorgalmazta, hogy a koreai diákok elmélyedjenek a magyar politikai helyzet tanulmányozásában. A nagykövetség ugyanis felismerte, hogy a Magyar Dolgozók Pártjában zajló belső viták komoly hatást gyakorolhatnak a koreai egyetemistákra és főiskolásokra is. A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint 1954. május 20-án a Koreai Munkapárt Központi Bizottsága azzal a kéréssel fordult a Magyar Dolgozók Pártjához, hogy a Magyarországon tartózkodó és MDP-tagsággal rendelkező koreai diákok egyelőre ne vegyenek részt az MDP pártéletében.⁴⁰



Koreai diákok hajókiránduláson a Dunakanyar környékén 1954-ben

Fotó: Dr. Rim Zang Dong gyűjteménye

⁴⁰ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korca-17/d 8. doboz

II. fejezet

ELSZAKADÁS

Az ezerkilencszázötvenhatos esztendő

Az ezerkilencszázötvenhatos esztendő kezdetén a társadalom elfojtott feszültségei a mindennapi élet szinte minden területén megnyilvánultak, így az észak-koreai diákok és magyar társaik viszonyában is. Az évtized első felére jellemző Korea-kultusz nemcsak megkopott, hanem egyre gyakrabban történtek konfliktusok és atrocitások is. A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint 1956. február 20-án a Külügyminisztériumból *Rózsa Irén* főosztályvezető-helyettes levélben értesítette az Oktatási Minisztériumot, hogy nemkívánatos eseményekre került sor koreaiak és magyarok között. A KNDK budapesti nagykövetségének tanácsosa ugyanis felkereste a Külügyminisztérium Távol-keleti Osztályát, ahol elmondta, hogy 1955 decembere óta háromszor értesültek arról, hogy koreai diákok és magyar társaik között verekedés történt. Először a Kertészeti Főiskolán, majd a Műszaki Egyetem Gépészeti Karán, végül pedig Nagykanizsán a Gépipari Technikumban. A tanácsos persze elismerte, hogy a koreai diákok sem tökéletesek, hisz volt köztük olyan, aki megpróbált külföldre menekülni.⁴¹ A disszidálási kísérlet részletei a levéltári dokumentumokból sajnos nem derülnek ki. A koreai diplomata megjegyzése ugyanakkor bizonyítja, hogy a szocialista tömb elhagyásának gondolata már az 1956-os forradalom kitörése előtt is megfordult egy-két koreai ösztöndíjas fejében. A dologról megkérdeztem *Dr. Rim Zang Dong* egykori szakiskolai tanulót, aki 1953-tól tartózkodott Magyarországon. A jelenleg Nyugat-Európában élő idős férfi személyes találkozásunk alkalmával a következőket mondta el a fenti disszidálási kísérlettel kapcsolatosan:

„Én nem hallottam a dologról, de ha igaz lett volna, a szökési kísérletet mindenképpen eltitkolták volna. Ha ugyanis megtudtuk volna a dolgot, az nagy hatást gyakorolhatott volna a többi koreai diákra. Azt tudtuk, hogy a határvonalat szigorúan őrzik, ott szögesdrót húzódik. Ha elterjed a híre a szökési kísérletnek, akkor lehet, hogy annak hatására mások is megpróbálják.”⁴²

⁴¹ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-17/d 10. doboz

⁴² Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

1956. február 20-án a Külügyminisztérium főosztályvezető-helyettese az kérte az oktatásügyi tárcától, hogy fokozott „politikai nevelő munkával” vegyék elejét a koreaiak és a magyarok közti nemkívánatos eseményeknek. A magyar diákokat egyrészt fel kell készíteni a koreai nép iránti megbecsülésre, de a koreaiakat is rá kell vezetni a magyarországi eredmények tiszteletére. A dokumentum szerint ugyanis korábban előfordult olyan, hogy a koreai diákok „gyerekes módon” lekicsinylően vélekedtek a magyar viszonyokról. Az Oktatásügyi Minisztérium 1956. március 3-án levelet küldött a külügyminiszter első helyettesének, miszerint kivizsgálták a Műszaki Egyetemen történeteket. Kiderült azonban, hogy a verekedésért a koreai hallgatók a felelősek, az esetet így nem jelentették az egyetemi szerveknek. Az Oktatásügyi Minisztérium azt kérte a külügytől, hogy az esetre mindenképpen hívják fel a budapesti észak-koreai nagykövetség figyelmét is.⁴³

Az Oktatásügyi Minisztérium ezzel párhuzamosan összesítőt készített a hazánkban tanuló koreai középiskolásokról is. Az optimista hangulatú jelentés szerint a koreai gyerekek aktívan részt vesznek iskoláik közösségi életében. A Budapesten lévő Izabella utcai Élelmiszeripari Technikum osztályfőnöki óráján *Szim Szang Gil* tanuló például előadást tartott a Koreai Néphadsereg napjának jelentőségéről. Diósgyőrben pedig *Kim Mjong Ok* faliújságcikket írt a KNDK-ról. A jelentés ugyanakkor problémás helyzetekre is rávilágít: a Békéscsabán lévő Híd- és Vízműépítési Technikum egyik koreai tanulója elszökött a közeli tóra korcsolyázni, ahol beszakadt alatta a jég, és nyakig a jeges vízbe került.⁴⁴

1956 márciusában több mint 300 koreai egyetemista és 500 középiskolás tanult Magyarországon, valamint voltak még általános iskolás diákok is. Mindösszesen csaknem 1000 koreai tanulhatott Magyarországon. Ez a szám magasnak tűnik ugyan, de a környező szocialista országokkal összehasonlítva alacsonynak tekinthető. A phenjani magyar nagykövetségen dolgozó *Sövény Aladár* jelentéséből ugyanis kiderül, hogy Csehszlovákiában 1391 koreai diák (800 hadiárva, 241 ipari tanuló, valamint 350 főiskolás) tanult, míg Romániában 2200 koreai diák (1800 hadiárva és 400 főiskolás) folytatott tanulmányokat.⁴⁵

⁴³ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-17/d 10. doboz

⁴⁴ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-17/d 10. doboz

⁴⁵ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-17/d 10. doboz

A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint a koreai diákok éveken keresztül tartó magyarországi taníttatása komoly költségekkel járt. A felsőoktatásban tanulókkal kapcsolatos összkiadás elérte 37,8 millió forintot. A Kim Ir Szen Iskola és a Pak Den Áj Gyermekotthon működésével kapcsolatos költségek pedig 18,6 millió forintra rúgtak.⁴⁶ A fentiek alapján a Külügyminisztérium arról tájékoztatta a phenjani magyar nagykövetséget, hogy foglalkozni kell azzal a gondolattal, hogy az 1957-es évtől meg fognak változni az ösztöndíjasok fogadásának feltételei. A KNDK budapesti nagykövetségének tanácsosa ezzel párhuzamosan közölte a Külügyminisztériummal, hogy 1957-től már csak kisszámú ösztöndíjast terveznek Magyarországra küldeni.⁴⁷

⁴⁶ Forrás: Faludi Péter: „Magyarország és a koreai háború, 1950–1953”, *Hadtörténelmi Közlemények*, 105., 1992, 128.

⁴⁷ Forrás: MOL XIX-J-ij-1945-1964-Korea-17/d 10. doboz

A phenjani rezsim belső törésvonalai

Már a KNDK létrejöttékor is törésvonalak szaggatták az ország formálódó nómenklatúráját. A rivalizáló frakciók kialakulását az okozta, hogy a japán gyarmati uralom éveit a kommunista káderek eltérő módon és eltérő helyszíneken töltötték.

Az úgynevezett „hazai frakció” tagjai azok a kommunisták voltak, akik a gyarmati uralom alatt is a félszigeten tartózkodtak, és részt vettek a földalatti mozgalomban. Jellemzően magasabb ideológiai képzettséggel rendelkeztek, a frakció első embere *Pak Hon Jong* volt, aki 1948-ban a déli területekről északra menve lett a KNDK külügyminisztere. Az úgynevezett „szovjet frakció” tagjai azok a koreai származású szovjet állampolgárok voltak, akik az általános káderhiányt enyhítendő 1945-től folyamatosan érkeztek Észak-Koreába, majd a helyi államigazgatás fontos részévé váltak. Legtöbbjük megtartotta a szovjet állampolgárságát. A frakció első embere egy *Hogaj* nevű pártfunkcionárius volt, majd annak állítólagos öngyilkossága után a Koreai Munkapárt Központi Bizottságának agitációs- és propagandaosztályát irányító *Pak Csang Ok* lett a vezető. Az úgynevezett „jenani frakció” tagjai azok a magasán képzett koreai kommunisták voltak, akik a japán gyarmati uralom utolsó éveit *Mao Ce-tung* jenani főhadiszállásán töltötték. Vezetőjük *Kim Tú Bong* nyelvész volt, aki a KNDK kikiáltását követően formális államfő lett. Az úgynevezett „partizánfrakció” tagjai pedig azok a volt függetlenségi harcosok voltak, akik Mandzskuó és a Koreai-félsziget határvidékén részt vettek a fegyveres ellenállásban. Legtöbbjük 1940-ben átmenekült a Szovjetunió távol-keleti területeire, majd 1945-ben a Vörös Hadsereg soraiban tértek vissza. Elsőszámú képviselőjük maga *Kim Ir Szen* miniszterelnök, valamint *Coj Jen Gen* nevű bizalmasa volt.⁴⁸

A koreai háborút lezáró fegyverszünetet követően Kim Ir Szen saját felelősségének elismerése helyett arra törekedett, hogy a Koreai Munkapárton belül találjon újabb és újabb ellenségeket. Az úgynevezett „hazai frakció” tagjai ellen 1953-ban kezdődött meg a támadás, azzal a koholt váddal, hogy a koreai háború kitörésekor képtelenek voltak felkelést szítani a déli országrészen. A per során Pak Hon Jong korábbi külügyminisztert 1955 decemberében halálra

⁴⁸ A témáról bővebben: Andrei Lankov: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005, 11–15.

ítélték, majd kivégezték. Ezzel párhuzamosan megkezdődött az úgynevezett „szovjet frakció” elleni támadás is. Bár az amerikai és a dél-koreai propaganda az ötvenes évek közepén is hajlamos volt úgy bemutatni a KNDK-t, mintha a teljes államigazgatást a szovjet nagykövetség és a koreai származású „szovjet szakemberek” irányították volna, a valóságban ez már évek óta nem volt így. Kim Ir Szen ugyanis megérezte, hogy a Szovjetunióban zajló desztalinizáció semmi jót sem ígérhet számára, így 1955-től a koreai nacionalizmusra támaszkodva lépett fel a „szovjet frakció” ellen. A szovjet-koreai származású Dr. *Szvetlana Hegaj* a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„A szovjet-koreai családok nőtagjai és gyermekei a háború éveit Észak-Kínában, Harbinban töltötték, ahol nagyon összekovácsolódtak. 1953-ban tértünk vissza a KNDK-ba, ahol a szovjet-koreaiakra már egyre nehezebb idők jártak. Kim Ir Szen már megerősödött annyira, hogy elkezdje kiszorítani a szovjet-koreaiakat a különféle posztokról. Szabályos hatalmi harc volt. Kezdték leváltani az embereket, különféle koholmányokat csináltak. Mindenkiene úgynevezett *szászáng piphánt*, azaz ideológiai önkritikát kellett gyakorolnia. Édesanyám iskolai tanárnőként minden éjjel Kim Ir Szen műveit magolta. Reggelente ugyanis kolléganőivel részt kellett vennie egy fejtágításon, ahol először a nagy vezér műveinek ismeretéről kellett számot adniuk, majd ideológiai önkritikát kellett gyakorolniuk.

A szovjet-koreaiak igyekeztek nagyon összetartani, gyakran látogatták meg egymást. Ott hallottuk, hogy éppen kit váltottak le. Szabályszerűen vadásztak a szovjet-koreaiakra. Miután a vendégek elmentek, édesanyám mindig figyelmeztetett, hogy a hallottakról senkinek sem szabad beszélni. A szovjet-koreai családok gyermekei külön orosz nyelvű iskolába jártak. Én emiatt az Észak-Koreában töltött éveim során nem is nagyon tudtam igazi koreaiakkal ismerkedni.”⁴⁹

Az ezerkilencszázötvenhatos esztendő súlyos belpolitikai turbulenciákat hozott a KNDK-ban is. Mint ismeretes, februárban megrendezésre került a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusa, amelyen *Nyikita Szergejevics Hruscsov* pártfőtitkár nyíltan szembenézett a sztálini korszak bűneivel. A kongresszusra Kim Ir Szen miniszterelnök is meghívást kapott, de mivel az

⁴⁹ Forrás: a szerző interjúja Dr. Szvetlana Hegaj szemtanúval budapesti lakásán, 2003. március 17.

év közepére már tervbe volt véve egy hosszabb kelet-európai látogatás számára, a phenjani rezsim küldöttségét így Kim bizalmasaként *Coj Jen Gen* vezette.

1956 tavaszán számos koreai kommunista bízott abban, hogy az SZKP XX. Kongresszusának hatására Kim Ir Szen önkritikát fog gyakorolni, a KNDK pedig jóval liberálisabb és toleránsabb országgá válik. Nem sokkal később megrendezésre került a Koreai Munkapárt III. Kongresszusa, amelyen Kim Ir Szen igyekezett elhárítani magától a személyi kultusz vádját, és minden felelősséget a már kivégzett Pak Hon Jong külügyminiszterre hárított. A felszabadulást követő években Paknak kétségkívül komoly kultusza volt a déli országrészben, bár korántsem lehetett egy lapon említeni Kim szélsőséges fetisizálásával. A pártkongresszus során a „partizánfrakció” képviselői nagyobb számban kerültek be a vezető testületekbe. Kim Ir Szen elsősorban a „szovjet frakció” részéről számított támadásra, de a nyári hónapokra a „jenani frakció” kovácsolódott egységes ellenzékké. A szervezkedés egyik vezéralakja *Csve Csang Ik* miniszterelnök-helyettes volt.⁵⁰

A pártfőtitkár-miniszterelnök elleni fellépésre jó alkalmat kínált Kim Ir Szen másfél hónapos kelet európai utazása, amely 1956. június elsején vette kezdetét. Kim Ir Szen és Pak Den Áj többek között Magyarországot is felkereste, a korabeli újságok tanúsága szerint a koreai delegációt *Hegedűs András* miniszterelnök fogadta a Ferihegyi repülőtéren. A korábban már említett Dr. Rim Zang Dong szakiskolai tanulóként részt vett Kim Ir Szen fogadásán. A jelenleg Nyugat-Európában élő idős férfi a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„Kim Ir Szen fogadására majdnem az összes észak-koreai diákot kivitték a Ferihegyi repülőtérre. Lehet, hogy több százan is voltunk. Tapsolva fogadtuk. Körülbelül 50 méter távolságra voltunk tőle, de nem jött oda a diákokhoz kezét fogni, hanem csak integetve beszállt a kocsiba és elment...”⁵¹

⁵⁰ Csve Csang Ik (1896–1957): koreai függetlenségi harcos és kommunista pártfunkcionárius. Tanulmányait a japán Waseda Egyetemen folytatta, majd a Koreai-félszigetre visszatérve függetlenségpárti előadásokat kezdett tartani, amiért a japán hatóságok bebörtönözték. 1925-ben a szülői ifjúság képviseletében Moszkvába utazott, majd Mandzsúria területén Kim Dzsva Dzsin tábornokkal közösen részt vett az anarchista Sinmin-tartomány létrehozásában. 1928-ban a japán hatóságok ismét bebörtönözték, majd kiszabadulva Kínába emigrált. A KNDK kikiáltását követően a Legfelsőbb Népi Gyűlés tagja, majd miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter. 1956-ban a desztalinizáció jegyében fellépett Kim Ir Szen uralma ellen, nem sokkal később bebörtönözték, majd valószínűleg kivégezték.

⁵¹ Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

Kim Ir Szen látogatást tett a Margit-szigeten, valamint felkereste a róla elnevezett iskolát a Hűvösvölgyben, ahol megtekintette a koreai diákok kultúr-műsorát. A tanulóknak elmondta, hogy a KNDK háború utáni újjáépítése jól halad, de az országnak sok-sok külföldön képzett jó szakmunkásra van szüksége. Így azt kérte a diákoktól, hogy tanuljanak szorgalmasan, váljanak méltóvá a „magyar emberek szerető gondoskodására”.⁵² Kimnek még volt alkalma találkozni Rákosi Mátyással is, aki emlékirataiban a következőképpen tekintett vissza a találkozásra:

„Mikor 1956 elején Kim Ir Szen és kísérete Budapesten jártak, Kim nagyon melegen és köszönettel emlékezett meg a nekik nyújtott segítségről, s megmondta, hogy a szovjet és kínai segítség után a mienk volt a többi népi demokrácia közül a leghatásosabb.”⁵³

A korábbi teljhatalmú magyar pártvezetőt nem sokkal később a Budapestre látogató *Anasztasz Ivanovics Mikojan* szovjet miniszterelnök-helyettes közbenjárására eltávolították a hatalomból.⁵⁴ Mindeközben Phenjanban Kim Ir Szen riválisai is lázasan szervezkedtek.

A KNDK belpolitikai válsága Kim Ir Szen visszaérkezését követően vette kezdetét, fóruma pedig a Koreai Munkapárt Központi Bizottságának augusztusi plénuma lett. A felszólalók kritizálták Kim személyi kultuszát, a túlzásba vitt iparosítási politikát, valamint azt, hogy a szocialista országoktól kapott juttatásokat nem a lakosság életszínvonalának emelésére fordítják. Csve Csang Ik és Pak Csang Ok azonban nem tudott többséget szerezni a Központi Bizottságban, így végül is kizárták őket a szervezetből. A desztalinizáció kísérlete kudarcba fulladt. A plénum záróbeszédét maga Kim Ir Szen tartotta, kifejezve sajnálkozását, hogy túlságosan gyenge volt a „frakcióssal és támogatóikkal”.

⁵² A témáról bővebben: Vető József: „Kim Ir Szen elvtárs a koreai gyermekek között”. *Szabad Nép*, 1956. június 23.

⁵³ Forrás: Rákosi Mátyás: *Visszaemlékezések 1940–1956. II. kötet*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1997, 833.

⁵⁴ *Anasztasz Ivanovics Mikojan* (1895–1978): szovjet politikus. Korán belépett a bolsevik pártba és a kaukázusi forradalmi mozgalom vezetője lett. 1923-tól az SZKP Központi Bizottságának tagja, majd 1926-ban kül- és belkereskedelmi népbiztosnak nevezték ki. 1956-ban a Szovjetunió első miniszterelnök-helyetteseként fő előkészítője volt Nyikita Hruscsov pártfőtitkár beszédének, amelyben elítélték a sztálini személyi kultuszt. Öccse Artyom Mikojan, a híres MiG-repülőgépek tervezője.

védelmi miniszter, a koreai háborúban részt vevő kínai „népi önkéntesek” egykori parancsnoka vezette. A szovjet küldöttek első embere Mikojan miniszterelnök-helyettes volt, aki arra számított, hogy pár hónappal korábbi budapesti közbenjárásához hasonlóan véghez tudja vinni a „helyi Sztálin” eltávolítását. Végül azonban tanácsadói meggyőzték, hogy ne vállalja fel a nyílt konfrontációt Kim Ir Szennel, így a közös delegáció tevékenysége a „jenani frakció” és a „szovjet frakció” háttérbe szorított prominenseinek rehabilitációjára szorítkozott. Kim Ir Szen a két szövetséges nagyhatalom nyomására bele is egyezett, hogy helyreállítják a kegyvesztett káderek pozícióit, és nem kerül sor felelősségre vonásokra. Mikojan és Peng Tö-huaj abban a hitben távozott az országból, hogy konszolidálták a helyzetet.

Ezt a vihar előtti csendre emlékeztető helyzetet támasztják alá a budapesti Külügyminisztérium feljegyzései is. A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint 1956. október 18-án a budapesti észak-koreai nagykövetség tanácsosa látogatást tett a Külügyminisztériumban. *Li Van Zon* tanácsos és *Csatorday Károly* osztályvezető megbeszélései során szóba került az SZKP XX. Kongresszusának koreai hatása is, amellyel kapcsolatosan a koreai diplomata közölte, hogy a „szektások” vezetője Pak Hon Jong korábbi külügyminiszter volt, akit emiatt kizártak a pártból és „likvidáltak”. A koreai diplomata továbbá elmondta, hogy a „frakciósokat” kizárták a Koreai Munkapárt vezetéséből, de szeptemberben indokolatlannak találták a lépést, így tagságukat helyreállították. A személyi kultusz kérdéskörével kapcsolatosan a koreai tanácsos közölte, hogy ez náluk „nem olyan súlyos probléma, mint az európai testvérországokban”.⁵⁶

Ezerkilencszázötvenhat forró ősze a fenti előzmények után kezdődött meg Magyarországon.

⁵⁶ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 2. doboz

A magyar forradalom és a koreai diákok

A kelet-európai rendszerváltozások időszakában többen nyilatkoztak arról, így például *Göncz Árpád* köztársasági elnök, *Mészöly Miklós* író, *Győriványi Sándor* munkaügyi miniszter és *Gosztonyi Péter* történész, hogy másoktól hallottak a felkelők oldalára álló és harcoló észak-koreai diákokról. A forradalommal foglalkozó tudományos művekben szinte alig, a szépirodalmi alkotásokban viszont valamivel gyakrabban szerepel az észak-koreai diákok kérdésköre. Az utóbbiak esetében persze nagyon nehéz megkülönböztetni a tényleges emlékeket a fikciótól. Több mint ötvenöt év távlatából nem volt egyszerű vállalkozás annak a maroknyi szemtanúnak a felkutatása, akik visszaemlékezésükkel ki tudták egészíteni a korszakkal kapcsolatos ismereteinket. Természetesen az elsőszámú célkitűzésem az volt, hogy kapcsolatba kerülhessek azokkal az egykori észak-koreai vendégdiákokkal, akik az 1956-os események részesei voltak, majd a forradalom bukását követően nyugatra menekültek. A korábban már említett *Zang Gi Hong* volt műegyetemi hallgatóval Franciaországban sikerült személyesen találkoznom, majd pedig több mint négyórás, digitális videokamerára rögzített interjút készítenem. A férfi első feleségét, a szintén 1956-os emigráns *Dr. Edith Zang* asszonyt az Egyesült Államokban sikerült elérnem, aki számos ismeretlen részlettel egészítette ki a korszakkal kapcsolatos ismereteimet. Az előzőleg szintén említett *Dr. Rim Zang Dong* úrral, egykori szakiskolai tanulóval Németországban tudtam beszélgetni. *Herzum Péter* nyugalmazott televíziós rendezővel, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével az ELTE Koreai Tanszékén készítettem interjút. Továbbá fontos információkat kaptam *Prof. Dr. Nemes György* nyugalmazott traumatológus főorvostól, aki a Budapesti Orvostudományi Egyetemen 1953–1959 között tanult hallgatók életútjait kutatta.

A rendelkezésre álló információkat egybevetve kijelenthető, hogy észak-koreai diákok segítették a felkelők küzdelmét Budapesten a Móricz Zsigmond körtéren, a Széna téren, a Tűzoltó utcában, valamint Veszprémben. A következőkben a fenti helyszínekkel kapcsolatos információkat vesszük sorra.

Móricz Zsigmond körtér

A Móricz Zsigmond körtéren lezajlott eseményeket meghatározta a Műszaki Egyetem, valamint annak diákszállójának közelsége. A körtéren harcolóknak segítséget nyújtó észak-koreai állampolgár történetéről elsőként 1956 decemberének utolsó napjaiban, az *Amerika Hangja* rádióadó műsorában lehetett hallani. A rádióban név nélkül említett 24 éves koreai fiúról csupán annyi hangzott el, hogy a mandzsúriai határvidéken született, majd katonai szolgálatát teljesítve 1954-ben Magyarországra kerülhetett. Tanulmányait a Műszaki Egyetemen folytatta. A koreai állapotokhoz képest Magyarországot nagyon fejlettnak találta, és csak magyar csoporttársaitól tudta meg az országban uralkodó általános elégedetlenséget. A forradalom kitörésekor a Móricz Zsigmond körtéren kézigránát és aknavető használatára tanította a szabadságharcosokat, valamint géppisztollyal küzdött a szovjet csapatok ellen.⁵⁷

A fenti rádióadásban szereplő észak-koreai diák minden valószínűség szerint a már említett *Zang Gi Hong* volt, bár Ő az adásban elhangzottakkal ellentétben 1953-ban érkezett Magyarországra. A forradalom bukása után a férfi Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban nagy ismertségre tett szert. A témát kutatva először Zang úr első feleségével, az Egyesült Államokban élő *Dr. Edith Zang* asszonnyal tudtam felvenni a kapcsolatot, aki a következőképpen emlékezett vissza a férfitől hallottakra:

„A forradalom főként az egyetemeken, azok között is a Műszaki Egyetemen kezdődött, ahol Gi Hong tanult. Az ottani diákszállón lakott magyar diákokkal együtt, akikkel össze volt barátkozva. A forradalom kitörésekor hallotta, hogy mi történt, megértette, hogy mi a helyzet. Mivel Észak-Koreában katona volt a háború idején, tudta használni a fegyvereket, amit a magyar forradalmárok megszereztek maguknak. Sokan nem tudták használni a fegyvereket, ezért Gi Hong tanította őket lőni. Főként együtt beszélgettek, terveket szőttek, de ténylegesen nem használták a puskákat.”⁵⁸

⁵⁷ Forrás: *Egy észak-koreai származású menekült elbeszélése*. MTI Bizalmas Tájékoztató. 1956. december 29.

⁵⁸ Forrás: a szerző beszélgetése Edith Zang asszonnyal, 2012. március 12.



A Fehérvári út 1956 októberében

Fotó: FORTEPAN

2012 tavaszán sikerült felvennem a kapcsolatot Zang Gi Hong úrral is, akivel Franciaországban tudtam találkozni. A kultúrmérnöki szakon tanuló diák a Móricz Zsigmond körtér közvetlen közelében, a Műszaki Egyetem Vásárhelyi Pál Diákotthonában lakott. Beszélgetésünk során az idős férfi a következőképpen emlékezett vissza a több mint ötvenöt évvel ezelőtti eseményekre:

„1956 őszén a forradalom a mi egyetemünkön, a mi szakunkon kezdődött. A civil mérnöki tanulmányokat folytató hallgatók indították el az eseményeket, a vezető pedig az én szobatársam volt. A különböző szakokon tanuló diákokkal közösen nyomtattuk ki a követeléseket. Emlékszem az utolsó előadásra, ami október 23-án reggel 9 órakor kezdődött. Tudtuk, hogy ki fog robbanni a forradalom. Az utolsó órát Csolnoky Tibor professzor tartotta volna, kinek több felmenője is nagyon fontos szerepet töltött be Budapest történetében. [...] Ősz hajú, tekintélyt parancsoló professzor volt. Bejött az előadóterembe, de mi tudtuk, hogy nem lesz előadás. A delegációnk egy diáklány vezetésével átadta neki a követeléseinket, de Ő pontosan tudta, hogy miről van szó. Könny szökött a szemébe és csak annyit mondott: – Nagyon vigyázzanak

magukra! [...] Mi előzőleg már megállapodtunk, hogy a Bem-szoborhoz fogunk menni. Csolnoky Tibor professzor tudta ezt. Délután indultunk a Bem-szoborhoz, a felrobbantott Erzsébet-híd mellett haladtunk el. Aznap este az ávosok már elkezdtek a lövöldözést, az én kollégiumi szobám pedig 11-12 óra körül már tele volt gépfegyverekkel. Tudja honnan szereztük a gépfegyvereket? A Csepel-szigetről. A sziget mint kiemelt ipari terület rendelkezett fegyverraktárakkal, a forradalmárok pedig egy teherautót küldtek a fegyverekért. És ők kinyitották a raktárakat és odaadtak mindent. Hogy miért az én szobámba hozták? Mert a szobatársam az események egyik vezetője volt. [...] A diákok és a forradalmárok a kollégiumba jöttek fegyverért, azonban nem tudták használni őket. Ezek a koreaiul *tabalcsong*nak nevezett dobtáras géppisztolyok voltak, a szobám ajtajában állva mutattam meg nekik, hogyan kell biztonságosan tárat cserélni. 51 vagy 52 lövedék volt egy tárban. Hallottam, hogy valahol baleset is történt, mert a diákok nem tudták biztonságosan kezelni a fegyvereket, és az egyik a saját társát sebezte meg.”⁵⁹

Több forrás is alátámasztja, hogy a fiatal nemzetőrök nagy része nem értett a fegyverek használatához. A Műszaki Egyetem Bercsényi utcai diákszállóján például az egyik felkelő fegyvertisztítás közben saját szobatársát sebesítette meg, bár az utólagos visszaemlékezések szerint a gyors orvosi segítségnek köszönhetően nem lett tragédia a dologból.⁶⁰ Zang Gi Hong úr elmondása szerint a Bartók Béla úti Vásárhelyi Pál Diákotthonban az Ő szobája lett a főhadiszállás, aminek voltak kifejezetten kellemes hozadéka is. Az idős férfi a következőképpen emlékezett vissza a forradalom időszakára:

„Nagyon jól éltünk a forradalom napjaiban. A legtöbb nyugati Vöröskeresztes élelmiszerkonzerv és egyéb támogatás a mi kollégiumunkban landolt. Budapesten élelmiszerhiány volt, de a mi szobáinkban nem! És én szerettem a konzervételeket! [...]”

Egyedül voltam a szobámban, és mivel nagyon érdekelt, hogy mi történik, szereztem egy rövidhullámú rádiót, amin a Szabad Európa Rádiót hallgattam. Állandóan azt hallgattam, ott hallottam mekkora orosz csapattestek érkeztek

⁵⁹ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

⁶⁰ Forrás: Frivaldszky János: *Ötvenhat műegyetemistái. Ének a lyukas zászlóról*. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2006, 109.

az országba. November 4-én éjjel robbanások hangját hallottam Budapesten kívülről. Nagyon érdekes dolog történt, amit még sohasem mondtam egy nyugati újságírónak sem, maga lesz az első, aki hallja! Aznap éjjel két úriember jött be a szobámba, ami főhadiszállásként működött. Az egyik egy magyar volt, a másik viszont egy egyenruhát viselő amerikai katona. Azokban a napokban nagyon kényes politikai helyzet uralkodott, mert a magyar szabadságharcosok az Egyesült Államok beavatkozását szerették volna elérni. A magyarok azt kérdezték, miért nem küld Eisenhower csapatokat hozzánk a szovjetek feltartóztatására? És akkor hirtelen egy amerikai GI megjelent a szobámban. Egy amerikai katonai riporter volt. Azt akarta megfigyelni, hogy mi történik Magyarországon. Mondtam neki, hogy koreai vagyok, részt vettem a koreai háborúban. Erre közölte, hogy ő is Koreában volt a háború alatt. Kezet fogtunk egymással, és beszélgetni kezdtünk a koreai háborúról. Egészen hajnali 5-ig beszélgettünk, nem aludtunk semennyit sem. Én magyarul beszéltem hozzá, a magyar kísérője azt fordította angolra, és ugyanígy vissza. Az amerikai részt akart venni az oroszok elleni harcban, el akarta kérni a géppisztolyomat. De én mondtam neki, hogy ez örült ötlet, teljesen értelmetlen géppisztollyal harcolni a tankok ellen. Nagyon magas férfi volt, így nem tudtam olyan ruhát adni neki, amire lecserélhette volna az egyenruháját. Mondtam neki, hogy ha lemegy, mindenképpen cserélje le a ruháját, amilyen gyorsan csak lehet. Reggel mentek el, az oroszok nem sokkal később jöttek be. November 5-én este négy orosz katona jelent meg pisztollyal a kezében, hogy átkutassák a kollégiumot. Én az ágyamba bújtam és magamra húztam a takarót, és alvást tettem. Az egyik katona benyitott a szobámba, felrántotta a takarót, a pisztolyt a fejemhez nyomta és zseblámpával az arcomba világított. – Ó, koreai diák vagy – mondta, majd elment. Nagyon meg voltam ijedve.”⁶¹

Mint korábban már említettük, a forradalom bukását követően Zang Gi Hong egyike lett annak a maroknyi észak-koreai diáknak, akik sikerrel lépték át a magyar-osztrák államhatárt. Zang úr életútját a későbbiekben részletesen bemutatjuk. Visszatérve a Móricz Zsigmond körtéren történetekhez, a korabeli népszáj a koreai diákok ötleteként emlegette az úgynevezett „palacsintasütő hadművelet” megvalósítását is. Az ötlet lényege az volt, hogy a barikádokon

⁶¹ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegytemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.



Kilőtt szovjet tank a Móricz Zsigmond körtéren

Fotó: FORTEPAN



A Móricz Zsigmond körtér 1956 októberében

Fotó: FORTEPAN

túl lefelé fordított palacsintasütőket tettek a kövezetre, abban a reményben, hogy a szovjet harckocsi-parancsnokok tányéraknának nézik és megállnak. A történet Nemes Nagy Ágnes költőné visszaemlékezésében is szerepel:

„A palacsintasütő fontos eszköz. Ki kell rakni sok-sok palacsintasütővel az utcát, akkor a tank megáll, a tankos kinyújtja hosszú, aknakereső rúdját, úgy tapogatja végig a gyanús tányéraknákat.”⁶²

A forradalmi eseményeknek, így a Móricz Zsigmond körtérén történeteknek is persze két oldala van. Ezt támasztja alá *Rátkai Ferenc* magyar diplomata szóbeli közlése, aki még évtizedekkel ezelőtt egy idős pedagógustól hallotta a következő visszaemlékezést. A körtér közelében lévő Ménesi úti diákszállón – vélhetően a jelenlegi Táncsics Mihály Kollégium épületében – észak-koreai diákok voltak elszállásolva, akikre a fent említett pedagógus vigyázott. A forradalom napjaiban a koreaiak közül néhányan megpróbálták lejutni a Móricz Zsigmond körtérén lévő talponálló étterembe, amelynek során atrocitás érte őket. A dolog nem rasszista indíttatású volt, hanem egyszerű külföldi ellenes támadás. Azzal inzultálták a koreai diákokat, hogy ittletükkel a magyar kortársaik elől veszik el a férőhelyeket. Az idős pedagógus elmondása szerint a forradalom hátralévő napjai során bezárva tartotta a koreai diákokat, hogy nehogy ismét utcai inzultus érje őket.

Széna tér

A Széna téren lezajlott összecsapásokkal kapcsolatosan több forrás is említést tesz a felkelők mellett felbukkant észak-koreai diákokról. *Mezey Katalin* költőné 1956-os élményeire visszaemlékezve arról számolt be, hogy koreai diákok rendszeresen meleg ételt vittek a harcosoknak. A költőné évtizedekkel az események után a következőket írta:

„Egyik nap híre járt, hogy milyen rendesek ezek a koreaiak! Nagy üstökben ketten-ketten viszik a gulyást a Ludovikából a Széna téri forradalmároknak.

⁶² Forrás: Nemes Nagy Ágnes: „Káin, Ábel, gimnázium”, in: *Az élők mértana. II. köt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 169–172.

Bátyámmal kiszaladtunk, hátha még látni őket. Nekünk is jutott még az elszánt, szinte elkeseredett képű, fekete hajú, alacsony férfiak látványából, akik nagy iramban haladtak a gőzölgő üstökkel, a fedetlen, bordó fényű gulyással, miközben szabad hónuk alatt jókora kenyeret szorítottak. Bár az első napokban a helybelieknek is gyalog kellett lebaktatniuk kenyérért a Széna térre, ami ide legalább háromnegyed óra járásnyira volt – míg el nem kezdődött a háború az orosz tankok és az állásaikat kiépítő forradalmárok között, és emiatt be nem zárt a pékség –, mindenki elismeréssel nézte a hadszíntérről oda- és visszagyalogló, kommunistának tartott, de most hozzánk áttált távol-keletieket.”⁶³

A Széna téren felbukkant koreai diákok egy része vélhetően a közeli Petőfi Sándor Gimnázium tanulója volt. Mint korábban már említettük, a gimnáziumban hét koreai diák tanult: az egyik osztályban *Kim Ok*, *Kim Gi The*, *Cson Ki Szon*, *Kim Ce Ju*, *Kim Ju Szon*, míg a másikban *Cso Jong Ik* és *Pek Kvon Dzsun*. Nemes Nagy Ágnes magyartanár nő visszaemlékezve a következőképpen írt tanítványai szerepvállalásáról:

„Hogy mi lett a koreai diákokkal? Elég különös história. 1956-ban lerohantak a Szabadság-hegyről, s nemcsak lázasan összeölelkeztek az ifjú felkelőkkel, hanem, harcismerők lévén, igen hasznos gondolataik is támadtak. Tőlük származott a „kenőszappant a tankok alá” ötlete...”⁶⁴

A magyartanár nő által említett kenőszappanos ötlet lényege az volt, hogy a tankok megállítására az utcaköveket vastag szappanpéppel kenték be. A lánc-
tálpak ettől egyhelyben forogtak, az elakadt jármű pedig kényelmes célponttá vált. Több mint ötvenöt év távlatából sajnos szinte lehetetlen kideríteni, hogy pontosan hol és milyen eredménnyel került sor a kenőszappanos hadműveletre. *Beke Tibor* forradalmár későbbi interjújában a koreai diákok említése nélkül azt mondta, hogy a dologra a Móricz Zsigmond körtér közelében került sor.⁶⁵ Mindenesetre a történetek egy mondat erejéig felbukkannak *Mészöly Miklós* író

⁶³ Forrás: Mezey Katalin: „A mosógép”. *Magyar Napló*, 2004/6., 5–7.

⁶⁴ Forrás: Nemes Nagy Ágnes: „Káin, Ábel, gimnázium”, in: *Az élők mértana. II. köt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 169–172.

⁶⁵ Forrás: Frivaldszky János: *Ötvenhat műegyetemistái. Ének a lyukas zászlóról.* Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2006, 147.

Érintések című tárcájában is. A pár soros írás arról szól, hogy 1860. március 15-én magyar diákok harcba keverednek a megszálló osztrák hatóságokkal. A lovas rendőrök feltartóztatására a diákok bádogszilánkokkal és drótvagdalékokkal szórják fel az utcát, majd az író a következőt teszi hozzá:

„Még nem juthatott eszükbe a szappanhab, szappanpép; a koreai vendég-diákok nyíltszívű 56-os újítása.”⁶⁶

Az ötlet háttérében minden bizonnyal a koreai háború tapasztalatai húzódtak: a sáros rizsföldön ugyanis rendszeresen elakadtak a lánctalpas járművek. Visszatérve a Széna téren lezajlott harcokhoz, az egyik legkonkrétabb visszaemlékezés Nemes Nagy Ágnes egyik tanítványától származik. *Támás Mihály* a magyartanárnőről írt nekrológiájában név szerint említi egykori észak-koreai osztálytársait. Külön kiemelt egy *Kim Ok* nevű fiút, aki értesülései szerint együtt harcolt a Széna téri felkelőkkel.⁶⁷ A fiú minden bizonnyal az a tanuló, akit Nemes Nagy Ágnes korábban idézett visszaemlékezésében Shakespeare *Lear király* című műve kapcsán megemléített. A Petőfi Sándor Gimnázium koreai tanulóinak részvételét a Széna téri eseményekben egy másik osztálytárs visszaemlékezése is alátámasztja. *Fekete Géza* szobrászművész elmondása szerint koreai osztálytársai a forradalom alatt a Széna térről telefonáltak *Barátosi Béláné* osztályfőnöknek, hogy hatalmas bajba keveredtek.⁶⁸ Vélhetően a koreai diákok is részt vettek az aknazár kiépítésében, majd a szovjet csapatok által bekerített területen ragadtak.

Tűzoltó utca

A Tűzoltó utcai felkelők soraiban felbukkanó távol-keleti fiatalokról először 1992-ben esett szó. A Történelmi Igazságtétel Bizottság katonai tagozatát képviselő *Tankó Tibor* vezérőrnagy egy ünnepi beszédében beszámolt arról, hogy a Tűzoltó utcában észak-koreai diákok vettek részt a küzdelemben, sőt kínai fiatalokról is említést tett. A volt szabadságharcos állítását illusztrálandó

⁶⁶ Forrás: Mészöly Miklós: „Érintések”. *Hitel*, 1989/15., 57.

⁶⁷ Forrás: Tamás Mihály: „A tanárnő”. *Holmi*, 1999. november, 1437–1441.

⁶⁸ Forrás: a szerző interjúja Fekete Géza szobrászművésszel a budapesti XO Bisztróban, 2011. november 14.

bemutatott egy *H. Mu-lam* névre szóló nemzetőr-igazolványt is, amit egy 31 éves távol-keleti nő részére állítottak ki. A dokumentumon *Angyal István* – később kivégzett – parancsnok és *Kopácsi Sándor* rendőrfőkapitány aláírása szerepel. A nemzetőr-igazolvány tulajdonosa a kínai Santung-félszigeten született, de *Herzum Péter* nyugalmazott televíziós rendező, a Tűzoltó utcai események szemtanúja szerint valószínűleg koreai nemzetiségű lehetett.⁶⁹ A múlt század első felében ugyanis milliós nagyságrendben éltek koreai nemzetiségű emberek Északkelet-Kína területén, így a Santung-félszigeten is, majd a második világháborút követően nagy részük a KNDK állampolgára lett. A Magyarországon tanult koreai diákok közül többen rendelkeztek hasonló múlttal, a koreai mellett anyanyelvi szinten beszélték a kínai nyelvet is. A fennmaradt nemzetőr-igazolványon szereplő név egyébként minden bizonnyal álnév: tulajdonosa egy 4. századbéli legendás kínai amazon, a férfiruhában harcoló *Hua Mu-lan* nevét vette kölcsön.



A József körút 1956 októberében

Fotó: FORTEPAN

⁶⁹ Herzum Péter (1939–): nyugalmazott televíziós rendező. A forradalom idején a Képzőművészeti Gimnázium tanulója volt, a Nagyvárad tér környékén filmezte az eseményeket. 1957-től néhány évig segéd munkásként dolgozott, majd a Magyar Televízió munkatársa lett. Kínai tolmácsként és műfordítóként is tevékenykedik.

A Tűzoltó utca környékén történetekről elsősorban tehát Herzum Péter visszaemlékezésének köszönhetően van tudomásunk. Herzum úr a Képzőművészeti Gimnázium tanulójaként jól ismerte az ott tanuló koreai diákokat, akiktől a koreai nyelv alapjait is megtanulta. A forradalom kitörését követően a Tűzoltó utcai felkelőcsoport tagja lett, így találkozásaink alkalmával szemtanúként számolhatott be a történetekről. Visszaemlékezése szerint a Tűzoltó utcai egységhez *Szirmai Ottó* – egy később kivégzett forradalmár – toborozta a harci tapasztalattal rendelkező koreaiakat. A Magyar Rádióban dolgozó Szirmai ugyanis régebb óta kapcsolatban állt a Kim Ir Szen Iskola Ifjúsági Szervezetének titkárával, egy *Pak Csan U* nevű egyetemi hallgatóval. A Tűzoltó utcai egységhez csatlakozott koreaiak átlagéletkora 24-26 év volt, a lőfegyverek használata mellett a kézigránát és a benzines palack eldobására tanították a felkelőket. Részvételüket az is motiválta, hogy október 25-én a pesti utcákon elterjedt annak a híre, hogy az átállt szovjet katonák menedékjogot, sőt magyar állampolgárságot kapnak. A koreaiak úgy értelmezték, hogy ez az ajánlat rájuk is érvényes.⁷⁰

Herzum Péter visszaemlékezése szerint 1956. október 28-tól a koreai diákok átvették néhány raj parancsnokságát. Mivel a nagykörúton a szórványos harcok miatt nem lehetett közlekedni, a koreai diákok vezették a belőtt területeken való átkeléseket. Nagyon szerették érzékelteni, hogy ki a parancsnok, ezért többször előfordult, hogy nem feltétlenül indokoltan hason fekvést vezényeltek alárendeltjeiknek. Bölcs előrelátással azonban kategorikusan megtiltották, hogy fényképfelvételek készüljenek a felkelőkről.⁷¹

Több mint ötvenöt év távlatából természetesen szinte lehetetlen beazonosítani, hogy melyik intézményből jöhettek a forradalmároknak segítő koreai fiatalok. A korábban már említett *Dr. Rim Zang Dong* egykori szakiskolai tanuló visszaemlékezéséből ugyan kiderül, hogy a forradalmat megelőzően több mint húsz csoporttársával együtt a Baross utca közelébe költöztették őket, lakhelyük tehát nem volt messze az Üllői úttól és a Tűzoltó utcától. Rim úr állítása szerint ugyanakkor a harcok kiszélesedése miatt csoporttársaival együtt bezárták őket a kollégiumba, így az eseményeket végül csak az ablakból

⁷⁰ Forrás: a szerző interjúja Herzum Péter szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. szeptember 19.

⁷¹ Forrás: a szerző interjúja Herzum Péter szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. szeptember 19.

tudták figyelemmel kísérni. Az idős férfi személyes találkozásunk alkalmával a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„A forradalom során egy héten keresztül be voltunk zárva az épületbe, semmilyen ennivalónk sem volt. Azokban a napokban olyan volt, mintha börtönben lettünk volna. Körülbelül húsz koreai technikumi tanuló és sok magyar diák volt a kollégiumban. Az ablakból kinézve láttuk, ahogy kint zajlik a harc, szemben volt egy saroképület, ahonnan folyamatosan lőttek. November 4-én a szovjetek lerohanták Budapestet, az épületek felett szovjet vadászgépek húztak el, az utcán pedig holttestek hevertek. Közülünk senki sem sérült meg. Nem is tudtunk kimenni, csak meghúztuk magunkat. Később hallottuk, hogy a szovjeteknek sok kenyérük van, ezért tőlük kértünk, amit megosztottunk a magyar diákokkal is.”⁷²

Az események óta hiába telt el több mint ötvenöt év, úgy tűnik, hogy a történetek pontosítása még mindig érzékeny témának számít. Ebben nyilvánvalóan közrejátszik a KNDK-ban talán még életben lévő résztvevők iránt érzett aggodalom is. A KNDK lakosságának várható élettartamát figyelembe véve ugyanakkor az egykori vendégdiákok életben találására vajmi kevés esély mutatkozik.

Szintén nehezen pontosítható az a visszaemlékezés, ami a pesti oldal egy másik pontjához, Újpesthez kötődik. *Lányi Zsolt* egykori kisgazda országgyűlési képviselő egy 1956-os témájú interjújában közölte, hogy a forradalom napjaiban az Újpesten lévő Díszműbörgyár Munkástanácsának titkáráként tevékenykedett, és személyesen találkozott a felkelők mellé álló koreai diákokkal. Az egykori politikus a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„Nagyon megható dolog volt, hogy a Vas- és Fémipari Iskolában a nemzetközi segítséggel tanuló koreai diákok a magyar forradalom mellé álltak. Mi mondtuk nekik, hogy menjenek el, mert ez a mi dolgunk. De ők azt válaszolták: nem, és részt vettek a forradalomban, velünk harcoltak.

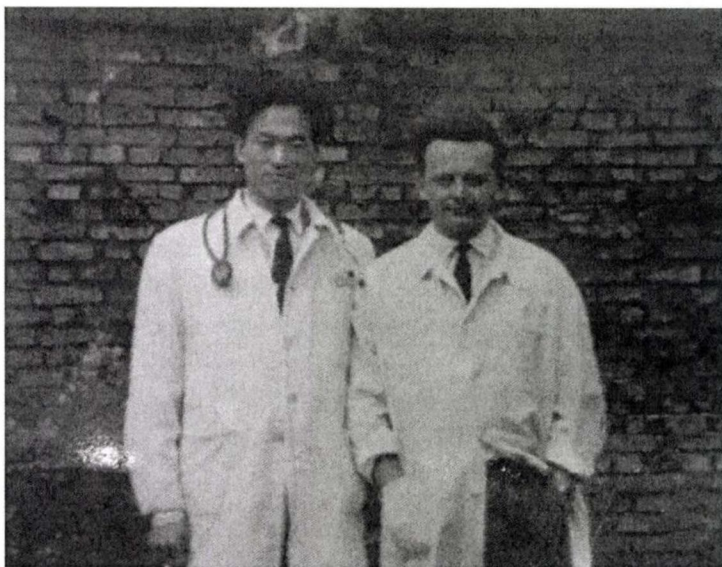
A negyven koreai diák fegyvert kért, hogy mellettünk vannak és segítsenek. Nem tudom mi történt velük a forradalom leverése után.”⁷³

⁷² Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

⁷³ Forrás: Orbán Éva: *Üzenet a barikádokról*. Összmagyar Testület, 2001, 132.

Koreai orvostanhallgatók a forradalomban

Több forrás is említi, hogy észak-koreai orvostanhallgatók is részt vettek a forradalmi eseményekben. A témával kapcsolatosan nagyon fontos információkat kaptam *Prof. Dr. Nemes György* nyugalmazott traumatológus főorvostól, aki a közelmúltban emlékkönyvet állított össze a Budapesti Orvostudományi Egyetemen 1953–1959 között tanult hallgatókról. Az emlékkönyvből kiderül, hogy a vizsgált időszakban huszonhat észak-koreai orvostanhallgató tanult az egyetemen. Mindannyian két-három évvel idősebbek voltak magyar csoporttársaiknál, és többségük egész jól megtanult magyarul. Párttitkárunk egy *Hvang Gjang Uan* nevű hallgató volt, akit magyar csoporttársai Jóskának neveztek el. Nemes professzor úr egy évfolyamtársnőjétől értesült arról, hogy koreai csoporttársaik a forradalom kitörése után fegyverek használatára tanították a felkelőket. A nyugalmazott főorvos szerint ebben csupán a fent említett párttitkár nem vett részt.⁷⁴



Hvang Gjang Uan párttitkár és Prof. Dr. Nemes György

Fotó: Prof. Dr. Nemes György gyűjteménye

⁷⁴ Forrás: a szerző interjúja Prof. Dr. Nemes György szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. október 28.

A már többször idézett Herzum Péter visszaemlékezése szerint az egyik Üllői úti klinikán koreai orvostanhallgatók vettek részt a sebesültek ápolásában, valamint a Tűzoltó utca közelében lévő elsősegélyhelyen is látott egy koreai lányt, aki a harcok idején még egy gyerekszülés levezetésében is közreműködött. Herzum úr úgy tudja, hogy a lány később elesett.⁷⁵ A Magyar Országos Levéltárban fellelhető dokumentumokból ugyanakkor nem állapítható meg bizonyossággal, hogy a vizsgált időszakban meghalt-e észak-koreai állampolgár Magyarországon.

Veszprém

Több forrás is alátámasztja, hogy észak-koreai diákok vettek részt a harcokban Veszprémben is. A Veszprémi Vegyipari Egyetemen összesen 15 koreai diák tanult, akik a várban lévő két diákszálló egyikében laktak. *Paczolay Gyula* egyetemi docens kutatásai szerint a november 4-én megindult kétirányú szovjet támadás során a veszprémi fiatalokkal vállvetve harcoltak a túlerő ellen. Ezt *Mészáros Gyula* helytörténész kutatásai is alátámasztják, aki monográfiájában konkrétumok említése nélkül a következőket írta:

„A veszprémi várban a magyarok oldalán harcoltak néhányan, nagy harci tapasztalattal rendelkező olyan személyek is, akiknek nemzetisége még 1996-ban sem közölhető, miután nemzettestvéreik 1996-ban azt kérték [...] hogy nemzetiségük ne kerüljön nyilvánosságra...”⁷⁶

A fentiekből egyértelmű, hogy az észak-koreai vendéghallgatókról van szó. Ugyanebben a monográfiában persze jóval konkrétabb információk is felbukkannak. Kocsis Géza egykori nemzetőr szakaszpáncsnok a várban harcoló egyetemisták fegyverletételére és fogságba kerülésére emlékezve a következőképpen tett említést a koreai diákokról:

⁷⁵ Forrás: a szerző interjúja Herzum Péter szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. szeptember 19.

⁷⁶ Forrás: Mészáros Gyula: *Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések*. Művészetek Háza, Veszprém, 2001, 350.

„Fehér lepedőt vettem magamhoz és kimentem, feltartott kézzel az oroszok elé. [...] Ezt követően bennünket lezavartak a szemben lévő kollégium pincéjébe. [...] A pincében körülbelül olyan 2-3 órát lehettünk, akkor fölzavartak bennünket. [...] Fal mellé állítottak – nem tudtuk, hogy mi lesz a sorsunk. A fegyverek velünk szemben voltak, de azt tudtam, hogy a koreai diákok mivel nagyon jól tudtak oroszul, ezek ilyen mongolfajta [...] legények voltak, éles vitába bocsátkoztak és nagyon veszekedtek a minket elfogó szovjetekkel.”⁷⁷

A koreai diákok részvétele derül ki *K. Szijj Ferenc* egykori nemzetőr visszaemlékezéséből is, bár ő személyesen nem találkozott a harcoló koreaiakkal, csupán másoktól hallott róluk. A szovjet csapatok a Veszprémben elfogott magyar diákokat Kárpátaljára deportálták, de nem sokkal később hazatérhettek. Az egykori nemzetőr visszaemlékezése szerint a Veszprémi Vegyipari Egyetem decemberben az elutazni készülő koreai diákok búcsúztatására fogadást rendezett, bár az esemény igazándiból a Szovjetunióból visszatért magyar fiataloknak szólt.

„Bekísértek bennünket az ebédlőbe, ahol tanárok és tanársegédek között ott voltak a koreai hallgatók. [...] Ők elég zárt közösséget alkottak, szigorú politikai normák között, annak ellenére, hogy közöttünk éltek. A zárkózottságuk azonban oldódott olyannyira, hogy egyikük, másikuk a várbeli harcoknál – ahogy a többiek beszélték – jól kamatoztatta a harctéri tapasztalatait.” – írta az egykori nemzetőr visszaemlékezésében.⁷⁸

⁷⁷ Forrás: Mészáros Gyula: *Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések*. Művészetek Háza, Veszprém, 2001, 358–359.

⁷⁸ Forrás: K. Szijj Ferenc: *Túl a Kárpátokon, avagy ötvenhatról másképpen. (Egy résztvevő visszaemlékezései és gondolatai)*. Közelebb Egymáshoz Alapítvány, Dad, 2003, 46.

A magyar forradalom és a phenjani rezsim

Mint fentebb már említettük, a magyar forradalom kitörése előtt alig két hónappal Kim Ir Szen észak-koreai miniszterelnök diktatórikus eszközökkel szorította ki ellenfeleit a Koreai Munkapártból, akik az SZKP XX. kongresszusának jegyében a desztalinizáció igényével jelentkeztek. Mindezek után a phenjani vezetés természetesen rendkívül negatívan reagált a Magyarországról érkező hírekre. Október végétől a *Rodong Sinmun* (Munka Újság) című pártlap napi rendszerességgel közölte a szovjet jelentéseket a budapesti helyzetről, az eseményeket „zavargásnak” minősítve. A szovjet jelentések közül az észak-koreai tömegtájékoztatás különös figyelmet fordított a TASZSZ által október 30-án közölt szovjet kormánynyilatkozatra. A magyarországi és a lengyelországi eseményekre reflektáló nyilatkozat a következőket tartalmazta:

„A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége külkapcsolatainak meg-ingathatatlan alapja volt és marad az összes államok békés egymás mellett élésének, barátságának és együttműködésének politikája. [...]

A szocialista nemzetek nagy közösségéhez tartozó országok, amelyeket a szocialista társadalom felépítésének közös eszméi és a proletár nemzetköziség elvei egyesítenek, kölcsönös kapcsolataikat csakis a teljes egyenjogúságnak, a területi integritás tiszteletben tartásának, az állami függetlenségnek és szuverenitásnak, az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak az elveire építhetik. [...]

Az új rendszer kialakulásának és a társadalmi viszonyok mélyreható forradalmi átalakulásának folyamatában nem kevés nehézség, megoldatlan feladat és közvetlen hiba volt a többi között a szocialista országok kölcsönös viszonyában. A rendellenességek és hibák következtében lekicsinyelték az egyenjogúság elvét a szocialista államok viszonyában.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa a leghatározottabban elítélte ezeket a rendellenességeket és hibákat, és feladatul tűzte ki, hogy a Szovjetuniónak a többi szocialista országgal fenntartott kölcsönös viszonyában következetesen meg kell valósítani a népek egyenjogúságának lenini elveit.”⁷⁹

⁷⁹ Forrás: *Népszava*, 1956. november 1.

A fenti nyilatkozatot a *Rodong Sinmun* című pártlap főoldalon közölte, ugyanis az egyenjogúságról és a be nem avatkozásról szóló szovjet kijelentések jól jöttek a saját szövetségeseitől egyre inkább elzárkózni kívánó rezsim számára. A külföldtől távolságot tartó és elzárkózó politikának persze komoly hagyományai vannak a Koreai-félsziget történelmében.

Ezerkilencszázötvenhat októberének végén a budapesti példa ragadóssá válásától tartó phenjani vezetés végül is radikális döntésre szánta el magát: valamennyi Magyarországon tanuló koreai diákot hazaszállítanak. November 12-én Kim Ir Szen levélben biztosította támogatásáról a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt. Kim közölte, hogy a KNDK gazdasági segítséget kíván nyújtani Magyarországnak, így egymillió rubel értékben Bulgáriában vásárolt ablaküveget és cementet fognak Budapestre küldeni. Több mint ötven év távlatából a cement küldése – legalábbis ami a Kádár-rendszer megszilárdítását illeti – akár szimbolikus lépésnek is tekinthető.⁸⁰

⁸⁰ A KNDK által a „proletár internacionalizmus” jegyében küldött gazdasági segítség a következő tételekből állt: 100 ezer négyzetméter síküveg, 10 ezer tonna cement, valamint 10 tonna dohányáru. Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 4. doboz

A koreai diákok hazaszállítása

Több jel mutat arra, hogy az észak-koreai diákok nem voltak teljesen egységesek a forradalom támogatásában. A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint a Műszaki Egyetemen pár koreai diák azzal indokolta közelgő hazautazását a KNDK-ba, hogy Magyarországon „fasisztaveszélynék” vannak kitérve. Decemberben a Külügyminisztérium Távol-keleti Osztályának vezetője külön kérte a budapesti észak-koreai nagykövetség tanácsosát, hogy a diákok ne ezzel magyarázzák hazatérésüket. *Félix Pál* osztályvezető arra kérte a koreai tanácsost, hogy ha a diákok feltétlenül meg akarják indokolni hazatérésüket, akkor inkább hivatkozzanak a magyar gazdaság nehéz helyzetére.⁸¹

Az észak-koreai diákok megosztottságával kapcsolatosan Dr. Edith Zang asszony a következőket mondta el beszélgetésünk alkalmával:

„Gi Hong úgy mondta nekem, hogy nem minden észak-koreai diák állt a magyar forradalmárok mellé. [...] Azt mondta, hogy néhány észak-koreai diák tulajdonképpen észak-koreai kém [titkos ügynök – CS. M.] volt. Az ő feladatuk a többi diák megfigyelése volt. Természetesen gyanították, hogy ki az igazi diák, ki pedig kém.”⁸²

Személyes találkozásunk alkalmával természetesen megkérdeztem Zang Gi Hong urat is a koreai diákok megosztottságával kapcsolatosan. Az idős férfi egy jellemző példával illusztrálta a koreai diákok egymás iránti bizalmatlanságát a rendkívül kényes időszakban:

„A kollégiumunkban volt egy koreai barátom, akivel gyakran éjszakákon keresztül beszélgettünk. A politikával és Észak-Koreával kapcsolatosan mindenben egyetértettünk. Mégsem mondtam el neki, hogy el fogok menekülni az országból. Pont olyan helyzet volt, mint amikor Kelet-Németországban a házastársak egymást is megfigyelték, nem tudtak bízni egymásban. Biztos

⁸¹ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea 2. doboz

⁸² Forrás: a szerző beszélgetése Edith Zang asszonnyal, 2012. március 12.

vagyok benne, ha akkor elmondom neki, hogy menekülni készülök, akkor ő megakadályozta volna.”⁸³

A koreai diákok megosztottsága a felkelők támogatásával kapcsolatosan még egy szépirodalmi alkotásban is felbukkan. Bikácsy Gergely író a már idézett *Makacs égítest* című kisregényében a következőképpen említi a koreaiak megosztottságát:

„Somos azt mesélte Gázlósnak, hogy októberben a koreaiak két pártra szakadtak, és harcoltak ők is. Ri Il Nam vezette az egyik pártot, a Csani a másikat.

– Állati nagy marhaság – mondta azonnal Pali. De azért hazafelé elképzelte a Pak Den Áj Intézet egyik épületének ablakát, ahol homokzsákok mögött Ri Il Nam hasal a géppuska mellett. Cang Jong Csant telefonok közt látta, egyszerre háromba is beszél nagyon dühösen, és lecsapja mind a hármat. – Keszekki! Sipszekki! – káromkodik, mert Ri Il Namék óriási üvöltéssel rohamra indulnak.”⁸⁴

A fenti kisregény-részlettel kapcsolatosan megkerestem a szerzőt, akitől azt a tájékoztatást kaptam, hogy a koreai diákok két pártra szakadásáról az 1956-os események idején egy közeli barátjától szerzett tudomást. Több mint ötvenöt év távlatából az illetővel való találkozás és emlékeinek összegyűjtése sajnos nem sikerült.

A KNDK döntésének ellenére a Magyarországon tartózkodó koreai diákok túlnyomó többsége maradni akart. Az év utolsó hónapjában egyetemi oktatók és iskolaigazgatók tucatjai küldtek kérvényeket a KNDK budapesti nagykövetségének, amelyben tanítványaik Magyarországi tartózkodásának meghosszabbítását kérték. A Magyar Országos Levéltárban őrzött külügyi jelentések szerint a magyar hatóságok is jobban örültek volna, ha nem kerül sor a koreai diákok hirtelen hazaszállítására. A Külügyminisztérium Távol-keleti Osztályát vezető *Félix Pál* egyik jelentésének végén megjegyzi, a koreai diákok attól tartanak, hogy hazatérésük után a KNDK-ban megbízhatatlannak fog-

⁸³ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatónak, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

⁸⁴ Forrás: Bikácsy Gergely: „Makacs égítest”. *Tiszta szívvel*, 1964. november, 90.

ják őket tartani. December 18-án *An Jen* nagykövet a Külügyminisztériumba látogatva elmondta, hogy a diákok további tartózkodásával kapcsolatban olyan sok megkeresés érkezett hozzájuk, hogy az ügyeket nem is továbbították Phenjanba. A Távol-keleti Osztály vezetője ugyanakkor határozottan kérte a nagykövettől, hogy a kéréseket – különösen a házassági ügyeket – küldjék tovább.⁸⁵ A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok szerint 1956. december 16-án a Műszaki Egyetem rektorhelyettese, valamint három vezető oktatója külön levélben kérte a KNDK nagykövetségét, hogy *Kim Szang Jul* harmadéves vegyészmérnök-hallgató kivételes jelleggel befejezhesse magyarországi tanulmányait.⁸⁶ 1957. január 3-án az Egészségügyi Minisztérium levélben fordult a Külügyminisztériumhoz, hogy igyekezzenek közbenjárni a hazakészülő koreai orvostanhallgatók érdekében. Az ötödéves koreaiak kérését tolmácsolva az Egészségügyi Minisztérium azt a javaslatot tette, hogy a hazakészülők tanulmányaik befejezése után a szarivoni magyar kórházban kaphassanak beosztást.⁸⁷ Ez persze nem valósulhatott meg, mivel alig néhány hónap múlva Magyarország befejezte a szarivoni kórház támogatását, az utolsó orvoscsoporthoz pedig hazatért.

Az észak-koreai hatóságok végül úgy döntöttek, hogy 715 diák utazik vissza azonnal a KNDK-ba, de 25 egyetemi hallgató és 89 utolsó éves technikumi tanuló még befejezheti tanulmányait. A Magyar Országos Levéltárban fellelt számadatokban ugyanakkor egy kisebb ellentmondás mutatkozik, mert *Práth Károly* phenjani magyar nagykövet pár héttel később kelt jelentésében a fenti 715 főnél több észak-koreai diák hazatéréséről számolt be. A Magyarországon maradó szerencsések között volt a Budapesti Orvostudományi Egyetemen tanuló koreai diákok párttitkára, a már említett *Huang Gjang Uan* is.

A koreai diákok elutazásáról nagyon kevés emlék áll rendelkezésünkre. Ezek közé tartozik *Bikácsy Gergely* a *Makacs égitest* című kisregénye. A szerző kérdésemre elmondta, hogy 1956 decemberében maga is ott volt a Nyugati pályaudvaron, hogy elbúcsúztassa koreai osztálytársait. A következő részlet tehát dokumentarista jelleggel számol be a koreai diákok elindulásáról:

⁸⁵ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea 2. doboz

⁸⁶ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

⁸⁷ Uo.

„December vége felé Gázlós, aki sokat járt a koreaiakhoz, elmondta Palinak, hogy az egész Pak Den Áj Intézet nemsokára hazautazik Koreába. Gázlós szerint mindegyik lázasan készülődik, és az a szavajárásuk, hogy „szarban van a demokrácia”. [...]

– Csani füzete nálam maradt – mondta Betvek Pál. – Amiben a koreai énekek vannak. Az Ariran is benne van. Nem tudtam, hogy másik iskolába viszik őket.

– Miért nem mentél el az intézetbe?

– Mentem, de nem engedtek be.

Üvegcserepeken jutottak be a pályaudvar csarnokába. Három vágányon is állt vonat.

– Ott vannak! A lányokat már látom! – kiabált Jóska.

Szaladni kezdtek, a megafon már hadart valamit. A koreai lányok nevetve integettek a kocsiablakokból.

– A fiúk hol vannak? Korea fiú hol? – szótagolta Gázlós. A lányok előre mutattak, a vonat zajtalanul elindult.

– Úgysem állnak velünk szóba – mondta halkán Pali.

Az egyik kocsi ablakában ekkor megjelent Cang Jong Csan és a többi koreai fiú, nevetve, integetve hajoltak ki, a kezüket nyújtották feléjük, de Gázlós-nak csak annyi ideje volt, hogy átadja a címeket, s miközben a vonat egyre gyorsabban haladt, és a hangot elnyomta a sípolás, az arcokat eltakarta a füst, ők csak futottak, futottak integetve.”⁸⁸

⁸⁸ Bikácsy Gergely: „Makacs égitest”. *Tiszta szívvel*, 1964. november, 85–88.

Röplapok a Kim Ir Szen Egyetemen

A Magyar Országos Levéltárban fellelt dokumentumok tanúsága szerint *Práth Károly* phenjani magyar nagykövet 1957. január 6-án értesült arról, hogy a diákok egy nagyobb csoportja másnap fog megérkezni a KNDK-ba. A nagykövet jelentéséből kiderül, a magyar diplomaták a vasútállomáson tudták meg, hogy 21 diák Sopronból Csehszlovákián és a Szovjetunión keresztül már előzőleg megérkezett. Január 7-én végül is 375 általános- és középiskolás tanuló tért vissza. A nagy hideg ellenére a phenjani pályaudvaron hasonló korú iskolások sorakoztak fel, hogy énekszóval köszöntsék a megérkezőket. Január 9-én pedig befutott egy 400 főt szállító szerelvény is. A diákokat mindkét alkalommal *Cang Ik Hvan* oktatásügyi miniszterhelyettes és kísérete üdvözölte. A magyar nagykövet a következőket írta a visszaérkezésről jelentésében:

„Cang miniszterhelyettes elmondta, hogy a magyar kormány a jelenlegi nehéz körülmények között is mindent elkövetett, hogy biztosítsa a koreai diákok zavartalan hazatérését. Köszönetét fejezte ki a magyar kormány felé, hogy ilyen hosszú ideig biztosították Magyarországon a koreai diákok és árvák tanulását. [...]

Valamennyi hazatért diák különböző helyeken nagyobb csoportokban együtt lesz tartva. A nagyobbak egy hónapos politikai átképzésben részesülnek, és azután kerülnek a különböző egyetemekre, technikumokra, hogy befejezzék tanulmányaikat. Valamennyien egészségesen érkeztek meg, és sok szeretettel beszélnek a Magyarországon eltöltött évek emlékeiről. Láthatóan nagyon sajnálják, hogy korábban kellett hazatérniük.”⁸⁹

Práth Károly nagykövet megemlítette azt is, hogy az egyik hazatért orvos-tanhallgató már másnap felkereste a magyar nagykövetséget, hogy magyar újságokat és folyóiratokat kaphasson. Ez az igény több hazatért diák részéről is felmerült, így a nagykövet arra kérte a Külügyminisztériumot, hogy biztosítsák a szükséges napilapokat és folyóiratokat. Práth Károly továbbá felvetette azt is, hogy indokolt lenne Phenjanban egy-két magyar nyelvű könyvtár létesítése, amihez Budapestről ki lehetne szállítani a Kim Ir Szen

⁸⁹ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

Iskola magyar nyelvű könyveit. A nagykövet jelentésében külön kiemelte, hogy nagyon fontos a koreai diákok magyar nyelvtudásának megőrzése.⁹⁰

A *Rodong Sinmun* című pártlap 1957. január 10-én adott hírt arról, hogy a Magyarországon kialakult „nehéz helyzet” miatt a koreai diákok visszatértek a KNDK-ba. A nagyobb diákok végül is a phenjani Kim Ir Szen Egyetemre kerültek, további sorsukról *Andrej Lankov* orosz történész kutatásainak köszönhetően van tudomásunk. A történész által publikált szovjet külügyi jelentések szerint 1957. február 7-én a phenjani szovjet nagykövetségen dolgozó *Títorenko* másodtitkár megbeszéléseket folytatott *Ju Szong Hunnal*, a Kim Ir Szen Egyetem rektorával, akitől több érdekes dolgot hallott. A rektor ugyanis elmondta, hogy a Kim Ir Szen Egyetemen falfirkák és kézzel írt rölapok jelentek meg, amelyek kiállnak a magyar forradalom mellett. Ráadásul a tanórákon is problémák adódtak. Miként a szovjet nagykövetség egy másik jelentéséből kiderül, az egyetem Marxizmus-Leninizmus Tanszékét vezető *Szong Gün Csan* arról panaszkodott, hogy a Magyarországról visszajött diákok „helytelen” kérdésekkel zavarják a szemináriumokat, valamint tagadják, hogy a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány ténylegesen képviselné a magyar népet.⁹¹



A phenjani Kim Ir Szen Egyetem

Fotó: KNDR, Phenjan, 1958.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Forrás: Andrei Lankov: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005, 147.

Akiknek sikerült átjutni Ausztriába

A fennmaradt dokumentumok tükrében nem teljesen egyértelmű, hogy a forradalom leverése után hány észak-koreai diáknak sikerült átjutni Ausztriába.

A Magyar Országos Levéltárban őrzött külügyi jelentések szerint a budapesti észak-koreai nagykövetség 1957 tavaszán két koreai diák fényképét és személyi adatait adta át a Külügyminisztériumnak. A koreai diplomaták azt akarták elérni, hogy Magyarország a bécsi magyar nagykövetségen keresztül hivatalos formában kérje az osztrák hatóságoktól a két diák visszatoloncolását. A Külügyminisztérium 1957. június 14-i keltezésű jelentésében udvariasan visszautasította a koreai kérést, ugyanakkor azt közölték, hogy megkísérlik kideríteni, hogy a diákok egyáltalán Ausztriában vannak-e még.⁹²

Az orosz archívumokból származó információk szerint a forradalom bukását követően több mint két koreai diák hagyta el Magyarországot. A phenjani szovjet nagykövetségen dolgozó *Titorenko* másodtitkár 1957. február 7-én azt hallotta a Kim Ir Szen Egyetem rektorától, hogy a Magyarországon tanult diákok közül hárman disszidáltak Ausztriába.⁹³ Közülük a legismertebb a már többször említett Zang Gi Hong, aki egy amerikai újságírónak köszönhetően világszerte ismertté vált. *Barry Farber* a *Greensboro* című napilap tudósítójaként 1956 decemberében érkezett Bécsbe, ahol egy menekülttáborban találkozott a fiúval. Az amerikai újságíró és a koreai diák között jó barátság szövődött, aminek következtében a fiú később az Egyesült Államokba emigrálhatott. A Syracuse Egyetemet elvégezve tehetős építészmérnök lett. Életútját a következőkben részletesen is bemutatjuk.

Barry Farber ötven évvel később úgy emlékezett vissza, hogy összesen négy koreai diáknak sikerült átjutni Ausztriába.⁹⁴ Ezt támasztják alá az osztrák levéltári források is.⁹⁵ Zang Gi Hongon kívül tehát még legalább három diák lépte át az osztrák-magyar határt, közülük Barry Farbernek köszönhetően kettőt tudunk pontosan beazonosítani. Az idős rádiós műsorvezető ugyanis 2011 decemberében egy rádióműsorban név szerint is bemutatta az

⁹² Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-29/d 13. doboz

⁹³ Forrás: Andrei Lankov: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005, 147.

⁹⁴ Forrás: Barry Farber: „Bureaucratic Horror in 1956 and Today”. *Newsmax.com*. 2006. február 23.

⁹⁵ Forrás: Mag. Werner Koidl osztrák kutató szóbeli közlése a szerzőnek.

érintetteket.⁹⁶ Az egyik menekült a már említett *Dr. Rim Zang Dong* volt, aki egészségügyi technikum tanulókat folytatott Budapesten. A fiú Ausztriába menekülve az Innsbrucki Magyar Középiskolában érettségizett, majd Németországban elvégezte az orvosi egyetemet, és urológus szakorvos lett. A másik menekült a szintén egészségügyi technikumba járó *Zang The* volt, aki Ausztriából Dél-Koreába távozott. A férfi később az Egyesült Államokban telepedett le, ahol a michigani koreai kolóniához csatlakozva elismert pszichiáter lett. Menekülésüket a későbbiekben részletesen is bemutatjuk.

Mint említettük, a fenti emigránsokon kívül minden valószínűség szerint más koreai diákok is elhagyták Magyarország területét. 2012 áprilisában sikerült kapcsolatba lépnem Barry Farberrel, aki elmondta, hogy a negyedik diák valószínűleg a zöldhatáron keresztül Jugoszláviába távozott. Ezt erősítette meg *Dr. Rim Zang Dong* is, akivel 2012 júniusában személyesen is tudtam találkozni. Az idős férfi elmondta, hogy még évtizedekkel ezelőtt egy levelet is kapott az állítólagosan Jugoszláviába távozott diáktól. *Rim* úr a levelet olvasva nem tudta eldönteni, hogy valós személyről van-e szó, így elmondása szerint nem válaszolt rá. A rendelkezésre álló dokumentumokat egybevetve elképzelhető, hogy a negyedik diák az Orvostudományi Egyetemen tanuló *Kim Uan Ho* volt, aki szintén 1956 decemberében disszidált.⁹⁷

Könnyen lehet, hogy a fenti négy diákon kívül más koreai fiatalok is elhagyták Magyarország területét. Ezt a feltételezést támasztják alá azok az információk, amelyek szerint az 1960-as években egy disszidens visszatért a KNDK-ba. Az illető megérkezésének véletlenül egy magyar diplomata is szemtanúja volt: a phenjani főpályaudvaron a koreai hatóságok várták a Moszkvából befutó vonaton érkező disszidenst.⁹⁸ A fiú később sorsáról sajnos semmit sem tudunk.

⁹⁶ Forrás: The only North Korean veteran to become an American citizen speaks out. *Barry Farber on CRN*. 2011. december 21.

⁹⁷ Forrás: Nemes György, Prof. Dr. (szerk.): *Emlékkönyv a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvos Kar hallgatóiról 1953–1959*. A szerkesztő magánkiadása. Budapest, 2011, 75.

⁹⁸ Forrás: F. K. egykori magyar diplomata szóbeli közlése a szerzőnek.

Zang Gi Hong visszaemlékezése

Az 1950-es években Magyarországon tanult koreai diákok történetét kutatva hamar ismertté vált számomra Zang Gi Hong úr neve, aki Barry Farber amerikai újságíró tevékenységének köszönhetően világszerte ismertté vált. Nem reméltem, hogy az Egyesült Államokban élő idős férfival sikerül személyesen is találkoznom, de végül 2012 tavaszán sokak segítségével és támogatásának köszönhetően közvetlen kapcsolatba léphettünk egymással. A találkozásra és az interjúra végül is Franciaországban került sor. Zang úr beleegyezett, hogy életútját részletesen elmeséli, amit dokumentációs céllal digitális videokamerára rögzítettem. A következőkben a több mint négy órás beszélgetés legfontosabb pontjai kerülnek bemutatásra.

Zang úr azon kevesek közé tartozik, akik közvetlen emlékekkel rendelkeznek a második világháború utolsó napjairól. A japán katonaság visszavonulására és a szovjet csapatok megjelenésére a következőképpen emlékezett vissza:

„Az én szülőhelyem az Észak-Hámgjong-tartománybeli Kjongszong-járásban lévő Csul-oncson falu. Emlékszem, amikor a szovjet hadsereg elérte a falunkat. A szovjet katonák kekszet osztottak a gyerekeknek. Azon nagyon megdöbbszünk, hogy a szovjet teherautók GM gyártmányú amerikai kocsik voltak USA felirattal. Nem értettem, hogy kerülnek ide az amerikai teherautók. Később a történelemkönyvekből derült ki számomra, hogy a második világháború során az Egyesült Államok miként támogatta hadianyagokkal és felszerelésekkel a Szovjetuniót. Németország legyőzését követően sok amerikai felszerelést a Szovjetunió kapott meg, amiket a transzszibériai vasútvonalon keresztül a távol-keleti frontra szállítottak. Egészen Észak-Koreáig. [...] A másik dolog, amire nagyon szilárdan emlékszem, ahogy a japán csapatok visszavonultak. A japánok lényegében éhen haltak a visszavonulás közben. A szülőfalumnál lévő műút is tele volt összeesett japán katonákkal, akik Kínából [Mandzsukuóból – CS. M.] jöttek gyalogolva. A szülőfalum környékén is állomásozott egy japán divízió, a kjongszongi katonai támaszponton.”⁹⁹

⁹⁹ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műgyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

Zang Gi Hong középiskolás volt, amikor 1950 júniusában kitört a koreai háború. Ezzel traumákkal teli új korszak kezdődött életében, amelynek végén felkínálták neki, hogy külföldre utazhat egyetemi tanulmányokat folytatni. A vészterhes időszakra több mint hatvan év távlatából így tekintett vissza:

„Vegyészeti szakközépiskolába jártam. A nyári szünidőben egyszer kopogtat-
tak az ajtónkon, és azt mondták, hogy azonnal be kell mennem az iskolába.
Onnan el kellett mennünk a környék egyetlen kórházáig, ahol megvizsgáltak
minket. Ezután sorba kellett állnunk, majd egyenesen a vasútállomásra
küldtek. Anyámat egyedül hagytam, mivel édesapám már egy évvel korábban
meghalt. Fel kellett szállnunk a nyitott tehervagonokra. Húsz mérfölddel
délebbre megálltunk, katonai egyenruhákat és orosz puskákat kaptunk. A
katonai egyenruhák az észak-koreai haditengerészet ruhái voltak, mivel a
partszakasz védelmére irányítottak minket. [...]

Szeptemberben dél felé indítottak minket, egy Kildzsü nevű településre
érkeztünk. Hirtelen egy hatalmas robbanás történt, nem értettük mi tör-
ténik. A propagandánk azt hirdette, hogy csapataink mindjárt elfoglalják
Puszant. Úgy hittük, hogy a Koreai-félsziget egyesülni fog, mindenki elhitte.
Nem értettem, hogy mi történik egyszerre. Megjelent egy alacsony katona-
tiszt, aki Csolla-tartományból származott. Pisztollyal a kézben felsorakozta-
tott minket, majd közölte, hogy ha egy métert is hátrálunk, ő maga fog lelőni
minket. Megparancsolta, hogy a hegygerincen alakítsuk ki a lőállásainkat.
Aznapi éjjel meg is másztuk a hegyet, elfoglaltuk az állásainkat. Fentről aztán
láttuk, hogy nincs semmi esélyünk. Összesen tizenötön voltunk, lent pedig
közeledtek a tankok. Egymérföldes szakaszt tizenöt katonával kellett volna
megvédenünk az ENSZ-csapatok ellentámadásával szemben. [...]

Nem volt más választásunk, mint a menekülés. Én megsebesültem, a
lövedék hátulról fúródott a combomba, majd elöl távozott, ma is megvan a
nyoma. Egy bajtársam átvitt a hegyen, ahol egy szekérre tettek. Még a japá-
nok építettek egy keskeny nyomtávú vasútvonalat, ami a Pektu-hegyvidéktől
[a mandzsúriai határtól – CS. M.] Cshongdzsingba vezetett. A Pektu-hegy-
vidéken kivágott fákat ezen vitték a kikötővárosba, majd onnan Japánba.
Ennél a vasútvonalnál rengeteg katona zsúfolódott össze, akik mind délről
menekültek felfelé. Mondták, hogy Puszántól jöttek idáig. El tudja képzelni,
hogy mennyit gyalogolhattak azok a katonák? Puszántól a Csiri-hegyvidéken



Észak-Korea az 1940-es évek második felében. A hagyományos városkapun lévő felirat Kim Ir Szen dicsőségét hirdeti

Fotó: *Voszvobozsgyenoj Koree*, Moszkva, 1948.

át egészen addig a vidékig. Én egy kis naplónak köszönhetően éltem túl a sebesülésemet. A naplóba jegyeztem fel minden nap történéseit, hogy majd el tudjam mondani az édesanyámnak. A lábamból ömlött a vér, én pedig a napló segítségével tettem nyomókötetést a sebre. Ez megállította a vérzést, így túl tudtam élni azt a két-három napot, amíg felraktak a vasútra.

Az amerikai vadászgépek folyamatosan fölöttünk köröztek, és ha megláttak valamit, akkor géppuskáikkal azonnal lőni kezdtek. Ilyenkor le kellett szállnunk a vasútról, én is a hegyoldalban fekvé vártam, hogy besötétedjen. Akkor a szerelvény kijött az alagútból, és folytathatta útját. Az volt a baj, hogy az egészséges katonák – akik Puszántól jöttek – gyorsan felugrottak a vonatra, nekem pedig már nem maradt hely. Két-három napot vesztettem emiatt. Mindeközben sem ennivalóm nem volt, sem elsősegélyben nem részesültem. Összesen kb. már tíz nap telt el a sebesülésem óta, és a hegyoldalon feküdve csak azt kértem, hogy rakjanak fel a vonatra. Közben megint jöttek az amerikai vadászgépek, a géppuskasorozat pedig alig pár lábnyira tőlem csapódott végig a talajon. Végül is valaki segített, így amikor besötétedett, felraktak a vonatra.

Elértünk Hörjong városba, ahol egy általános iskolában kialakított kórházba kerültem. Ott láttam először észak-koreai katonar orvosokat és nővéreket. Azt mondták, hogy nincs remény, le kell vágni a lábamat, de ezt csak Kínában tudják megcsinálni. Rettenetesen kétségbeestem. Aznap éjjel ráadásul ismét ömleni kezdett a vér a sebemből, elvesztettem az eszméletemet. [...] Egy nap múlva tértem magamhoz, egy orvos és több nővér állt előttem. Elmondták, hogy semmit sem tudnak tenni értem, mert az amputációhoz sincs megfelelő felszerelésük, ráadásul az ENSZ-csapatok folyamatosan közelednek. Aznap este kivittek ismét a vasútállomásra, tisztán emlékszem arra, hogy nagyon hideg éjjel volt és elkezdett hullani a hó. A vonat átment a Tuman-folyó felett, majd már kínai területen átrak- tak egy másik szerelvényre. Amikor felébredtem, már vastag hóréteg volt a testemen, ami megvédett a fagyástól. Miután megérkeztünk, egy kínai általános iskolába vittek, ahol az egyik terembe a könnyebben sérülteket rakták, a másikba a súlyos állapotúakat. Figyeltem, hogy engem hova fognak rakni. A súlyos állapotúakhoz kerültem, egész éjszaka ordítottak a fájdalomtól, reggelre a tőlem jobbra és balra fekvő fiú is meghalt. Csak egy páran maradtak életben a teremben fekvők közül. Ismét kivittek a vasútállomásra, ahonnan Kungcsulingbe vittek, ami még a japán megszállás idején fontos katonai központ volt. A koreai háború idején a szovjet hadsereg tartotta megszállva a területet, mi 1950. november 20-a körül érkeztünk oda. Az ideiglenes kórházban kínai orvosok vizsgáltak meg, akik mondták, hogy le fogják vágni a lábamat. A tolmácsolást 15-16 éves *csoszondzsok* [a Kínában élő koreai kisebbséghez tartozó – CS. M.] diáklányok végezték, rajtuk keresztül tudtam beszélni a kínai orvosokkal. Kértem a tolmácsolást, hogy mondja meg az orvosnak, hogy inkább meghalok, de ne vágja le a lábamat. Az orvos rábólintott, és továbbment.

Ahogy telt-múlt az idő, a sebem gyógyulni kezdett, így azt javasolták, hogy átvisznek a mandzsúriai szovjet főhadiszállásra. Egy hatalmas hangárba érkeztünk, ami tele volt MiG vadászgépekkel és szovjet katonákkal. A szovjetek hősként üdvözöltek minket. Három hónappal később az állapotom már annyira helyrejött, hogy Sinüidzsü határvároson keresztül visszavittek Észak-Koreába. Phenjanban felsorakoztatták a visszatért katonákat: aki rendesen tudott járni, az rögtön indult a frontra. Mivel nekem még nagyon nehezen ment a járás, egy műszaki kisegítő alakulathoz kerültem. A műutak

helyreállításán dolgoztunk, valamint az én egységem a műutak mentén katonai rendészeti feladatokat is ellátott. Csholon térségébe kerültünk, a legfontosabb frontszakaszra. Ekkor a félsziget nyugati és középső sávjában már a kínai csapatok tartották a frontot, az észak-koreai erők pedig csak egy kisebb keleti sávon voltak jelen. Folyamatosan hallottam a robbanásokat, amik a kínaiak és az ENSZ-csapatok ütésváltásait kísérték. Abban az időszakban *pundedzsang* rangban voltam, tizenöt katona tartozott hozzám. A műutak mentén egymérföldes szakaszonként állt egy katonám, akik jelezték az ellenséges repülőök felbukkanását. A kínai teherautóknak akkor le kellett kapcsolniuk a fényszóróikat.¹⁰⁰

1952. február–március környékén az ENSZ-csapatok bevették Csholont. [...] Amikor visszaértem Phenjanba, hősként fogadtak, mert nagyon keveseknek sikerült élve kijutni onnan. Megkaptam az észak-koreai ifjúsági szervezet legmagasabb kitüntetését, majd később felajánlották, hogy katonai akadémiára küldenek. Ekkor még nemet mondtam, mert édesanyámat egyedül hagytam otthon, vissza akartam menni hozzá. De nem sokkal később egy ismerős lánytól megtudtam, hogy édesanyám meghalt. A mai napig nem tudom, hogy az éhínségtől-e, vagy pedig a bombázásoktól. És ekkor ajánlották fel ismét, hogy iskolába küldenének, de már külföldi tanulmányokat említve. Hú, ez érdekes, gondoltam. Már úgyszólván hova mennem, édesanyám meghalt... Rendben, elfogadtam. Így továbbküldtek Sinüidzsu határvárosba, ahol hónapokon keresztül vártuk az indulást.”¹⁰¹

A koreai háború poklából kiszabaduló fiatalember számára az 1950-es évekbeli Magyarország hihetetlenül fejlettnak tűnt. A nagyvárosi körülmények, valamint a békés viszonyok valamennyi koreai diáknak nagyon tetszettek. A budapesti Gellért fürdőre és az Operaházra pedig már-már luxusintézményként tekintettek.

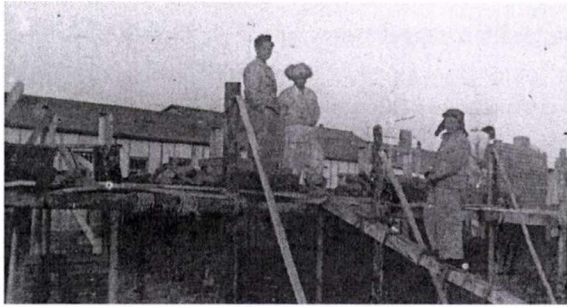
¹⁰⁰ Miként Zang Gi Hong évtizedekkel később egy rádióműsorban visszaemlékezett, az észak-koreai és a kínai egységek között egyszer tűzharcra is sor került. A kínaiak ugyanis nem tartották be a koreai közlekedési szabályokat, így a koreai katonák kilőtték a kínai járművek kerekét. A kínaiak viszonzták a tüzet, amelynek során Zang Gi Hong egysége két katonát veszített. Forrás: The only North Korean veteran to become an American citizen speaks out. *Barry Farber on CRN*. 2011. december 21.

¹⁰¹ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatónal, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

„Amikor közölték, hogy külföldre megyek, nem is tudtam pontosan, hogy hova megyek. Egy reggel csak közölték, hogy holnap reggel indul a vonatod. Hova? Budapestre, Magyarországra! Csak annyit tudtam, hogy az valahol Európában van. – És mit fogok én ott tanulni – kérdeztem. Hát civil mérnöki tanulmányokat. Nem tudtam semmi egyebet kérdezni, csak követnem kellett, amit mondtak. A szülőhelyemen még technikumba jártam, vegyészeti szakra. Amikor elvittek katonának, egy műszaki alakulathoz kerültem. Utakat építettünk, valamint a bombázások által megrongált hidakat állítottuk helyre. Emiatt a hátt terem miatt küldtek engem civil mérnöki tanulmányokat folytatni Magyarországra. [...]

Elképzeltem, ahogy vonaton végigutazom Moszkváig, majd Magyarorszáig. Nagyon izgalmas út. 1953 augusztusában érkeztünk Moszkvába, ami hatalmas csalódás volt. Mindenhol csak teherautók voltak, sehol egy személyautó. Egy katonai étkezdébe vittek minket, ahol ebédet vagy vacsorát kaptunk. Észrevettem, hogy három különböző fajta kenyér van: fehér, barna és egészen sötétbarna. Az utóbbit a katonák kapták. Nekünk a fehérből adtak, de mindebből éreztem, hogy ebben az országban valami nem stimmel... Ott vacsoráztunk, majd másnap ismét vonatra szálltunk Budapest felé. Kijevig a széles nyomtávú orosz szerelvénnel mentünk, majd várakozás után átszálltunk a normál nyomtávú vonatra Magyarorszag felé. Hadd mondjam el az első benyomásomat Budapestről. Úgy éreztük, ez nem kommunista ország! Ez egy kapitalista ország! Neonfények mindenhol, amiket egyáltalán nem láttunk korábban Moszkvában. Kávézók, áruházak. Egy nagyszerű ország, barátságos emberek, finom ételek. Én nagyon szerettem a magyar szalonnát. A szalonna, paprikával, hagymával, kenyérrel, az milyen jó volt! Nagyon sok koreainak nem volt lehetősége ilyesmit enni. A lángos! Azt is nagyon szerettem! Természetesen a gulyáslevest és a paprikás csirkét is. A kompótokat, a rétest és a palacsintát. Ezeket mind nagyon szerettem. Hetente egyszer pedig belépőt kaptunk a Gellért fürdőbe! Ez igazi luxus volt. Havonta egyszer pedig kaptunk jegyet az Operába. Hát az egyszerűen hihetetlen volt! Nagyon sokszor voltam az Operaházban. Amikor később már az Egyesült Államokban építészetet tanultam, egy ottani könyvben olvastam, hogy a budapesti Operaház belső kialakítása a világon a legszebb!

A Bartók Béla út 19-es szám alatti kollégiumban voltunk. Ez a Gellért Szálló közelében van, szintén nagyon közel a Műszaki Egyetemhez. Az



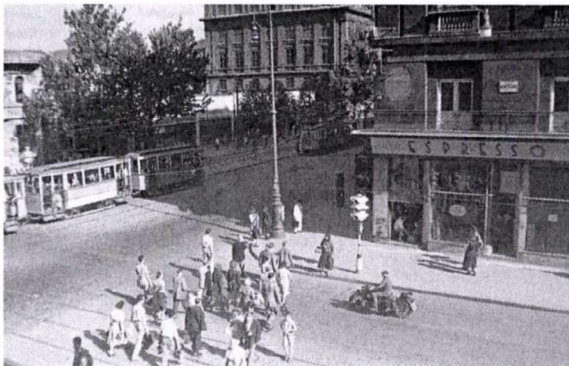
A háború utáni helyreállítás Észak-Koreában

Forrás: Ditrói Éva gyűjteménye



**A budapesti Móricz Zsigmond körtér
az 1950-es évek közepén**

Forrás: FORTEPAN



A budapesti Astoria az 1950-es évek közepén

Forrás: FORTEPAN

előadások általában reggel 9-kor kezdődtek, akkor körülbelül 13 órakor ebédeltünk, majd ismét előadások voltak 16 óráig, és 17 óra körül vacsoráztunk. Majd egész éjszaka folyamatosan tanultunk. Így éltünk akkoriban.”¹⁰²

Zang Gi Hong háborús tapasztalatai természetesen a korabeli magyar hadsereg érdeklődését is felkeltették, így még az 1956-os forradalmat megelőzően meghívták előadni a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára. A háborús élményekről szóló előadást a hallgatók és a tisztek is nagy figyelemmel kísérték. Zang úr nem is gondolta volna, hogy a forradalom bukása után majd egy ott szerzett ismeretség segít neki elhagyni Magyarországot. A több mint ötvenöt évvel ezelőtti eseményekre az idős férfi a következőképpen tekintett vissza:

„Még amikor előadást tartottam a magyar katonai akadémián a koreai háborúról, megismerkedtem egy fiatal kadéttal, akit Kéri Bélának hívtak. Tizenkilenc éves lehetett, barátok lettünk. A Hegyalja úton volt a házuk. Mondtam neki, hogy el akarok menekülni az országból, mit tegyek? Erre azt válaszolta: – Gi Hong, én is pont erre gondoltam, menjünk együtt!

A Bartók Béla út és a Gellért Szálló tele volt szovjet katonákkal, ezért este hat után, már sötétben az arcomba húztam a kalapomat, és keresztülmentem a Gellért-hegyen, hogy a házukban megtervezzük a menekülést. Az ő rokonai Mosonmagyaróváron laktak, azt mondta, hogy ír nekik levelet, amiben megkérdezi, hogy tudnak-e találni olyan határőrt, aki átjuttatna minket Ausztriába. A válasz megérkezett: – Igen, találtunk valakit! Akkor eldöntöttük, hogy másnap indulunk. Az utolsó pillanatban a húga, Ildikó is úgy döntött, hogy csatlakozik. Az utolsó este pedig Ildikó középiskolai barátnője, Edith is közölte, hogy velünk jönne. Később ő lett a feleségem. Így másnap reggel elindultunk, két fiú és két lány. Edith hozott magával egy üveg vodkát, hogy szükség esetén megvesztegessük az oroszokat. Én sok ennivalót vittem magammal a kollégiumban felhalmozódott vöröskeresztes élelmiszer-csomagokból. Mindent úgy csomagoltunk be, mintha karácsonyi ajándékok lettek volna. Ezzel alá tudtuk támasztani, hogy karácsonyi látogatásra készülünk a rokonokhoz. [...]

¹⁰² Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

Aznap reggel a kollégiumban az arcomba húztam a kalapomat és elindultam. Az állomáson ávósok [karhatalmisták – CS. M.] és oroszok járkáltak fel-alá, így csak akkor ugrottam fel a vonatra, amikor az már elindult. Béla nagyon ideges volt, keresett a peronon, hogy hol vagyok. Végül megérkeztünk Mosonmagyaróvárra, a rokonok házához. Egy nagy ház volt, de tele oroszokkal, akik éppen vacsorát főztek. Béla benézett, de azonnal visszafordult. Nagyon jó fiú volt, védett engem. Ha otthagytam az utcán, pillanatokon belül elkapnak. Az ázsiai arcom rögtön feltűnik... Béla egy parasztházba vitt minket, ahol egy nagy ágyban aludtunk mind a négyen, bár én nem is tudtam aludni, annyira ideges voltam. [...]

Másnap reggel megjelent három fiú, a legfiatalabb tizenhárom éves lehetett, a legidősebb tizenhat-tizenhét. Ajánlották, hogy kövessük őket, átvezetnek a határon. Négy-öt órán keresztül gyalogoltunk a határ felé a kukoricaföldeken, közben esett a hó. Az őrsváltás tizenegy-tizenkét óra körül volt, akkor léptük át a határvonalat. Az egyik fiú hirtelen elkezdett kiáltani: – Szabad földön vagyunk! Én félreértettem a helyzetet, azt hittem, hogy az oroszokat hívja, hogy átadjon nekik. Elkaptam a nyakát, hogy maradjon csöndben, közben már észrevettem, hogy két géppisztolyos határőr közeledik, de már a túloldalon voltunk. Ők pedig valószínűleg ismerték a nemzetközi jogot. [...]

Edith édesapja korábban már járt Amerikában, így Edith rendelkezett valamennyi dollárral. Ennek köszönhetően tudtunk buszjegyet váltani a határfaluból Bécsbe. Béla nagybátyja az osztrák kormánynak dolgozott, először hozzá mentünk. Meghívtak egy nagyon jó vacsorára, majd ők a nagybácsival maradtak. Edith és én pedig egy magyar menekülttábor felé vettük az irányt. Nagyon sok magyar menekült volt Bécsben, ők mondták, hogy kövessük őket. Karácsonykor megérkeztünk egy dán menekülttáborba, ahol egyszer csak egy magas fiú megérintette a vállamat. Ő volt Barry Farber.”¹⁰³

Mint korábban már említettük, Zang Gi Hong az amerikai újságírónak köszönhetően vált ismertté. Barry Farber 1956 decemberében a *Greensboro* című napilap tudósítójaként érkezett Bécsbe, ahol felkeresett egy fiatalokkal teli menekülttábor. Miként az újságíró ötven évvel későbbi visszaemlékezésében

¹⁰³ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műgyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

leírta, az osztrákok virslivel és sörrel kínálták a Magyarországról érkezett menekülteket.¹⁰⁴ Ekkor figyelt fel egy ázsiai fiúra, akit először japán újságírónak, vagy thaiföldi vöröskeresztes segítőnek vélt. Barry Farber nagyon megdöbbsent, amikor az ázsiai fiú a menekült fiatalok kezét megfogva magyarul kezdett énekelni. Ekkor értette meg, hogy az ázsiai fiú Magyarországról érkezett. Az amerikai döbbenete tovább fokozódott, amikor kiderült, hogy a fiú Észak-Koreából származik, hiszen három-négy évvel korábban még ellenségként kerülhettek volna szembe egymással a koreai háború frontvonalán. Barry Farber találkozásuk másnapján elvitte Zangot a bécsi amerikai nagykövetségre. A tolmácsolásban Zang későbbi felesége, a visszaemlékezésben már említett Alker Edith működött közre, aki nagyon jól beszélt angolul.

Barry Farber azonban csalódottan tapasztalta, hogy a követségi bürokraták egyáltalán nem ismerték fel a koreai diákban rejlő hatalmas propagandaértéket. Közölték, hogy a fiú nem utazhat be magyar menekültként, mert nem magyar, észak-koreai menekültként pedig azért nem, mert az Egyesült Államok hadban áll a KNDK-val.¹⁰⁵ Mindeközben Zang más ajánlatokat is kapott: a dél-koreai kormányzat ugyanis felismerte az északi rezsimmel szakító koreai diákokban rejlő propagandalehetőséget. Zang úr személyes találkozásunk alkalmával a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„A menekülésem után egy évig Ausztriában voltam, mielőtt Amerikába mehettem volna. 1956 karácsonyán egy dán menekülttáborban találkoztam Barry Farberrel, aki megígérte nekem, hogy egy héten belül kivisz Amerikába. De jött egy másik riporter is, aki azt mondta, hogy három hónappal később biztosan kijuttat Amerikába, de előtte más magyar menekült diákokkal együtt elvisznek Frankfurtba, ahol felkészítenek a propagandatevékenységre. Utána pedig kilenc hónapon keresztül előadásokat fogunk tartani szerte a világban. Beleértve Indonéziát, Brazíliát, Afrikát, és természetesen Dél-Koreát. Ez a CIA által szponzorált program volt. Én viszont úgy éreztem, hogy mindez túl sok idő, így inkább Barry Farber ajánlatát fogadtam el.

Azonban a dolog nem ment simán. [...]

Közben volt még egy ajánlat a dél-koreai kormányzat részéről is. Li Szin Man akkori államfő éppen a soron következő választásokra készült, és szin-

¹⁰⁴ Forrás: Barry Farber: „Bureaucratic Horror in 1956 and Today”. *Newsmax.com*. 2006. február 23.

¹⁰⁵ Uo.

tén propagandára volt szüksége. Még a menekülttáborban több televíziós riportban szerepeltem, egy Innsbruckban tartózkodó dél-koreai diák pedig meglátott a televízióban. Az illető igazából Párizsban tanult a Sorbonne Egyetemen, csak sielni utazott Innsbruckba, de amikor meglátott a televízióban, azonnal felhívta a Párizsban lévő dél-koreai konzult. [Ausztriában akkor még nem volt Dél-Koreának képviselője – CS. M.] Li Szu Jon konzul pedig értesítette a szöuli külügyminisztériumot. Li Szin Man államfő táviratban adott utasítást arra, hogy vigyenek azonnal Dél-Koreába. Ezzel már három választási lehetőségem is volt.

A dél-koreai konzul személyesen jött el Bécsbe, én akkor tudtam meg, hogy rajtam kívül még két másik koreai diák is ott tartózkodik. A diplomata elmondta, hogy táviratot kapott Szöulból, hogy vigyenek engem oda. De én nemet mondtam. Nagyon mérges lett, és eltávozott. Két-három nap múlva azonban visszajött, és monda, hogy muszáj mennem. Ismét nemet mondtam, de az egyik koreai fiú, akivel ott találkoztam, igent mondott. Ő tehát Dél-Koreába ment, a másik fiú pedig Nyugat-Németországba. [...]

Miután én nemet mondtam a dél-koreaiaknak, ők nagyon ellenem fordultak. Felhívták az amerikai külügyminisztérium figyelmét, hogy ne engedjék be Zang Gi Hongot az Egyesült Államokba, mert ő egy kommunista. Ezért tartott egy évig, hogy Ausztriából kijussak az Egyesült Államokba. De mi történt végül is? 1957. október 23-án nagyszabású rendezvényt tartottak New Yorkban a magyar forradalom egyéves évfordulójára emlékezve. Az amerikaiaknak is szükségük volt propagandára, Barry Farber pedig Washingtonban beszélt a bevándorlási ügyekben illetékes legbefolyásosabb döntéshozóval, aki felhívta az Egyesült Államok bécsi nagykövetségét, hogy azonnal vigyenek ki. Vízum és minden más dokumentum nélkül, megkaptam a Pan Am légitársaság jegyét. 1957. október 23-án reggel pedig megérkeztem New Yorkba. Aznap esete pedig már a megemlékezésen voltam.”¹⁰⁶

Zang Gi Hong története pár héttel később bejárta a világsajtót: nemcsak amerikai, hanem ázsiai lapok is beszámoltak a forradalomban betöltött szerepéről.¹⁰⁷ A fiatalember először angol nyelvi képzésben részesült, ahol Maléter Pál

¹⁰⁶ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műgyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

¹⁰⁷ A *The Independent* című lap például részletesen bemutatta az 1956-os forradalomban betöltött

feleségével tanult együtt. Nem sokkal később Barry Farber közbenjárásának köszönhetően ösztöndíjat kapott, és a Syracuse Egyetemet elvégezve tehetős építésmérnök lett. Az amerikai magyar kolóniával folyamatosan tartotta a kapcsolatot, több alkalommal találkozott az 1956-os Nemzetőrség egykori parancsnokával is. Király Béla vezérőrnagy akkoriban élénk nemzetközi tevékenységet fejtett ki a *magyar ügy* ébren tartására. 1961 nyarán a szabad világhoz tartozó ázsiai országok támogatásának megszerzésére délkelet-ázsiai körútra indult, amelynek során szeretne volna felkeresni Dél-Koreát is. Az országban éppen akkor lezajlott katonai hatalomátvétel miatt azonban nem kerülhetett sor a vezérőrnagy látogatására.¹⁰⁸

Zang Gi Hong az 1980-as években több alkalommal is járt Dél-Koreában, ahol az előzetes bizalmatlanság után nagyon pozitív tapasztalatokat szerzett.

„Volt egy amerikai barátom, akit még a Syracuse Egyetemen ismertem meg. Neki több üzleti érdekeltsége volt Dél-Koreában, és azt kérdezte tőlem, hogy miért nem látogatok el Dél-Koreába? Az egy nagyszerű ország. Mondtam neki, hogy én szerintem feketelistán vagyok Dél-Koreában, úgy gondolom, hogy beutazás esetén le is tartóztathatnak. De abban az időben volt egy barátom a Fehér Házban, aki Ronald Reagan elnök asszisztenseként dolgozott. A barátom azt mondta, hogy ő közeli barátságban van az Egyesült Államok szöuli nagykövetével, és írni fog neki egy levelet. Azt mondta, ha bármi baj érne, akkor hívjam az amerikai nagykövetséget és mutassam meg a levelet. Így történt, a levelet a zsebembe tettem. Az első benyomásaim a Kimpo repülőtéren a következők voltak: három-négy katona gépfegyverekkel masírozott, elég félelmetes volt számomra. Az útlevél-ellenőrzéskor nagyon-nagyon sokáig ellenőrizték a számítógépet, betűzgették a nevemet, közben rázott a hideg. [...]”

Részt vettem az 1988-as szöuli olimpiai játékokon is. Ott volt a híres koreai olimpikon, Szong Gi Szon, aki még 1936-ban aranyérmet nyert a berlini olimpián. Bár hivatalosan japán versenyzőként vett részt a versenyen, mégis büszkén vállalta, hogy ő koreai. A szöuli olimpia megnyitóján Szong Gi Szon vezette a bevonulást, nekem meg hullottak a könnyeim a meghatottságtól.

szerepét, valamint Magyarországról való menekülését is. Forrás: *The Independent*, 1957. november 2., 7.

¹⁰⁸ Forrás: Király Béla: *A forradalom folytatása Ázsiában, 1961*. Szerk. Balogh Piroska és Viték Tamás. ARP Atlanti Kutató és Kiadó Közalapítvány, Budapest, 2003, 42.

Nagyszerű olimpia volt, nagyon jól megszervezve. Fiatal diákok igazították el mindenhol a vendégeket. Nagyszerű volt.”¹⁰⁹

2006 áprilisában az idős férfi Barry Farberrel együtt a New York-i Tribeca Filmfesztiválon részt vett a *Szabadság vihara* című 1956-os eseményeket feldolgozó film bemutatóján.



A szerző és Zang Gi Hong beszélgetése

Forrás: Nam Sun Mi felvétele

¹⁰⁹ Forrás: a szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

Dr. Rim Zang Dong visszaemlékezése

Nem sokkal azután, hogy sikerült elkészítenem az interjút Zang Gi Hong úrral, felvettem a kapcsolatot Dr. Rim Zang Dong úrral is, aki az 1950-es évek közepén egészségügyi technikumba (akkori nevén felcseriskolába) járt Budapesten. Az idős férfival Németországban sikerült személyesen találkoznom, ahol több mint kétórás, digitális videokamerára rögzített beszélgetést folytattunk.

Rim úr a Koreai-félsziget legészakibb részéről, a kínai és az orosz határhoz közeli Hőrgjong város vidékéről származik. Jó tanulmányi eredményeinek köszönhetően kiválasztották, hogy külföldre utazhasson tanulni. 1953. augusztus végén érkezett meg Magyarországra, tizenhat éves volt akkor. Csaknem hatvan évvel később a következőképp emlékezett vissza az első benyomásokra:

„Abban az időben szinte semmit sem tudtam Magyarországról. Akkoriban 15-16 éves voltam, az alsó középiskola harmadik osztályába jártam. A földrajzi tanulmányaim során hallottam Magyarországról, ahogy akkoriban nevezték *Vengürijáról*. Tudtam, hogy az ország fővárosa Budapest.

1953. augusztus 13-án indultunk el Észak-Koreából, és Szibérián keresztül megérkeztünk Moszkvába. Fél napot töltöttünk ott, megnéztük a metrót és egy-két dolgot. Magyarországra augusztus 31-én érkeztünk meg. A XI. kerületi Zsombolyai utcai diákotthonba kerültünk, a Zsombolyai utca 3-as szám alá, ami nagyon közel van a Feneketlen-tóhoz. Az épületben a második emeleten voltak a lányok, a harmadikon a fiúk. Fel sem merült, hogy valami közelebbi kapcsolat alakulhatna ki a lányokkal. Bár volt egy kicsivel idősebb diáklány, akit nővéremnek szólítottam. A lány ugyanis ugyanarról a vidékről származott, mint én, és ezért nagyon szeretett engem. A diákotthonban csak koreai diákok laktak, később érkeztek észak-vietnami tanulók is. [...]

Én gyermekkoromban Észak-Korea egyik legtávolabbi vidékén éltem, így Magyarországon minden dolog új volt számomra. A hazai viszonyokhoz képest minden sokkal jobb volt, nagyon meg voltam elégedve. Ez az igazság. Akkoriban mi kínai stílusú ruhát [Mao-zubbonyt – CS. M.] viseltünk, megérkezésünkkel elvittek minket a Corvin áruházba, ahol egy rend ruhát kapott mindenki. Ezzel is nagyon meg voltam elégedve. Észak-Koreában

nagyon keveset tudtam enni, így az ennivalót is nagyon jónak találtam. Volt olyan koreai diák, aki nehezen szokta meg a magyar ételeket, de én nem. Viszont a sajtot és a kolbászt nem tudtam megenni, mert korábban még soha nem ettem olyasmit. A kolbásztól ráadásul azt gondoltam, hogy az nyers hús, amit még meg kell főzni.”¹¹⁰

Rim úr elmondása szerint számára is nagy nehézséget jelentett a magyar nyelv elsajátítása, valamint a közvetítőnyelv megfelelő szintű ismeretének hiánya. A magyar nyelv tanulására és a közös szabadidős tevékenységekre a következőképp emlékezett vissza:

„1953. augusztus 31-én érkeztünk meg, és másnapról már tanultuk a magyar nyelvet. Koreai nyelvű tankönyv nem állt rendelkezésre, oroszul pedig nem tudtunk jól. Még alsó középiskolában két-három évig tanultam oroszul, de az a nyelvtudás kevés volt a magyar tanulásához. Orosz nyelvű magyar nyelvtankönyvünk volt, abból kezdtünk tanulni. Egy évvel később már nagyon jól tudtam magyarul. Juhász Jenő nevű tanár úr tanította nekünk a magyar nyelvet. A magyar–koreai szótár első, nagyalakú változatából mindannyian kaptunk egyet. Nem rendesen kiadott szótár volt, hanem egyszerű nyomdagéppel sokszorosított. [...]”

Mindig csoportosan utaztunk valahova. Csoportosan vonatra szállva mentünk a Balatonra. Keszthelyen és Hévízen is jártunk. Mivel én voltam az egyik legfiatalabb gyerek, annyira nem tartottak szemmel, így egyedül is sokat járkáltam mindenfelé. Jól éreztük magunkat, de mivel csoportosan csináltunk mindent, annyira nem volt nagy az élmény. A vízbe is egyszerre mentünk be, majd egyszerre jöttünk ki. [...] Jártunk Miskolcon, ahol megnéztük a barlangot. Hajókiránduláson is voltunk, megnéztük Visegrádot. Galyatetőn is jártunk, ott hallgattuk meg rádióan az 1954-es labdarugó világbajnokság döntőjét, amikor a magyar válogatott a nyugatnémet csapattal játszott.”¹¹¹

¹¹⁰ Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

¹¹¹ Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.



Koreai szakiskolai tanulók a Zsombolyai utcai diákkotthon előtt

Forrás: Dr. Rim Zang Dong gyűjteménye



**Koreai szakiskolai tanulók a Zsombolyai utcai diákkotthon előtt.
Az ülő sor jobb szélén Juhász Jenő nyelvtanár látható**

Forrás: Dr. Rim Zang Dong gyűjteménye

Az óbudai egészségügyi technikum (akkori nevén felcseriskola) tanulójaként Rim Zang Dong szinte semmiféle információval sem rendelkezett a többi hazánkban tanuló koreai diákról.

„A koreai diákok egyáltalán nem ismerték egymást Budapesten. Az észak-koreai szervek szándékosan elszigetelték a különböző korosztályhoz tartozó diákokat egymástól: nekünk semmi kapcsolatunk nem volt az egyetemistákkal, de a Kim Ir Szen Iskolába járó hadiárványokkal sem. [...]

Én Óbudán jártam felcseriskolába, csak ott tudtam magyar diákokkal találkozni. Én nem tudom, hogy a többi koreai diák esetében hogy volt, de én annyira nem voltam barátkozós. A koreai egyetemisták már elmúltak húszévesek, így volt, akinek magyar barátnője volt. Én viszont csak tizenhat éves voltam, még nem foglalkoztam ilyen dolgokkal. Mi volt a legjobb dolog a mi számunkra akkoriban? Az, hogy kezdetben akármennyit tudtunk moziba menni. Ingyen. A villamosra is ingyen tudtunk felszállni. Később persze már fizetnünk kellett a moziban. Pár alkalommal csoportosan elmentünk a Gellért fürdőbe is. [...]

Nem emlékszem arra, hogy találkoztam volna az észak-koreai nagykövetség embereivel. Ők főleg az egyetemistákat tarthatták szemmel. A diákokon belül persze meg volt szervezve, hogy figyelik egymást. Én viszont mindig próbáltam kicsit szabadabban járkálni...”¹¹²

Pár hónappal a forradalom kitörése előtt a Zsombolyai utcai diákszállóból a koreai szakiskolás tanulókat a Baross utca közelében lévő egyik kollégiumba költöztették. Mint korábban már említettük, Rim úr elmondása szerint az intenzív harcok során az épületet nem tudták elhagyni. A forradalom bukását követően másodmagával a zöld határon keresztül hagyta el Magyarországot. Menekülésének történetét találkozásunk alkalmával a következőképpen foglalta össze:

„Nem tudom megérteni, hogy miért, de a forradalom kitörésekor egy német nyelvtankönyvet vettem magamnak. Nem volt semmilyen különösebb szándékom vele, csak úgy megvettem. De most visszagondolva, tudat alatt már készülhettem a későbbiekre. A menekülésemkor szerettem volna hozni

¹¹² Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

magammal a német nyelvtankönyvet, de sajnos nem tudtam. Csak a testemet hoztam magammal. Semmilyen papírom sem volt, az útlevelemet is a nagykövetség őrizte. Korábban nem is volt szükségem útlevélre, hisz ha valami bajt csináltunk, és azt mondtam, hogy koreai vagyok, akkor azonnal beazonosíthatóak voltunk.

Egy másik koreai fiúval, Zang Thevel együtt menekültünk el Magyarországról. Együtt voltunk technikumi hallgatók Budapesten, és ő már a forradalom előtt tervezte, hogy nyugatra menekül, ezért angolul tanult. Ő három évvel volt idősebb nálam. Utólag visszagondolva, nem is tudom, hogy miként alakult úgy, hogy pont vele együtt hagytam el Magyarországot. Annyira nem voltunk közeli kapcsolatban egymással. A forradalom során Zang The befeküdt egy kórházba, ahol a magyar orvosnőktől minden információt beszerzett a disszidálással kapcsolatban. Meglátogattam őt a kórházban, mivel azt hittem, hogy tényleg rosszul van. Talán amikor másodszor mentem be hozzá, akkor mondtam neki, hogy el akarok menni. Zang The viszont azt hitte, hogy valakinek a megbízásából provokálom Őt.

1956. december 18-án indultunk Magyarországról. A Kelenföldi pályaudvaron találkoztunk, hogy felszálljunk a Sopron felé menő vonatra. Zang The egyenesen a kórházból jött, én pedig a kollégiumból, ahonnan nem volt egyszerű kijutnom. A kollégiumban ugyanis a diákok megfigyelték egymást. Az egyik felügyelőnek – aki biztosan párttag volt – mondtam, hogy Zang The akarom meglátogatni a kórházban. Emiatt semmilyen csomagot sem tudtam magammal vinni, mert feltűnt volna. A pályaudvaron sötét volt, sokat kerestük egymást, végül is nagy nehezen találkoztunk. Semmilyen ismerősünk nem volt, csak az volt a célunk, hogy eljussunk Sopronba. A vonaton egy ember fel-alá járkált, azt hittük, hogy egy titkosrendőr. A kabátunkkal igyekeztük eltakarni az arcunkat, majd megkérdeztem tőle, hogy keres-e valakit? Megrázta a fejét. Én pedig óvatosan megkérdeztem Tőle, hogy van-e valaki ismerőse Sopron felé, aki átvinne minket a határon. Akkoriban úgy mondták, hogy vezető. Erre azt mondta, hogy Ő a vezető. Megkérdeztem, hogy mehetnénk-e együtt? Megrázta a fejét, majd bólintott. Azt mondta, hogy maradjunk veszteg, amíg nem jelez nekünk. Először megnyugodtam, de teljesen azért nem bírtam nyugodt lenni. Nem lehetett tudni ugyanis, hogy tényleg vezető-e, vagy pedig mégis titkosrendőr. Tele volt a vonat nyugatra menő emberekkel. Csorna után kicsivel a vonat hirtelen megállt, a nyugatra

menő emberek pedig mind leszálltak. Északi irányban indultunk el Andau felé. A legközelebbi határfaluban egy éjszakát töltöttünk, a vezető mondta, hogy a következő napon vissza fog jönni. 1956. december 19-én este 20-21 óra körül indultunk el. Annak ellenére, hogy december volt, annyira nem volt hideg. Órákon keresztül gyalogoltunk a határ felé. Reflektorokkal pásztázták a határszakaszt, amikor közeledett a fény, akkor mindig lehasaltunk. A vezető utasításait követve haladtunk, felálltunk és újra lehasaltunk. A vezető egy fény irányába mutatva egyszer csak közölte, hogy az már Ausztria. Ha azt a fényt követjük, akkor egy Vöröskeresztes állomásra jutunk, ahol meleg teát lehetett inni. Körülbelül tizenöt magyarral együtt léptük át a határt. A magyaroknak már nem volt szüksége a magyar pénzre, így a vezetőnek adták a maradék pénzüket. Mivel nekünk semmink sem volt, nagyon bocsánatot kértünk, de a vezető azt mondta, hogy nincs semmi baj. Végül is a Doxa óráinkat adtuk oda fizetség gyanánt. Az illetőnek a mai napig nagyon hálás vagyok, hisz végül is neki köszönhetjük a sikeres menekülést. Nem tudom, hogy életben lehet-e még, de nagyon jó lenne, ha még sikerülne találkoznom vele. [...]

Ausztriában nagyon nehéz volt dokumentumokat csináltatnunk magunknak, mert mindenféle papírok nélkül érkeztünk. Nálam csak egy pár régi fénykép volt, amik Budapesten készültek. [...]

Barry Farber tudósításaiból rövidesen kiderült, hogy észak-koreai menekültek vannak Ausztriában. Fotók is megjelenhettek rólunk, így a Párizsban lévő dél-koreai konzul Bécsbe utazott, majd meghívott minket egy beszélgetésre. Zang The azt mondta, hogy mindenképpen Amerikába akar menni. A dél-koreai konzul azt válaszolta, hogy nincs semmi probléma, Dél-Koreán keresztül nagyon egyszerűen el lehet jutni Amerikába. Szöulon keresztül nagyon egyszerű lesz. Amerika és Dél-Korea testvéri viszonyban vannak, így nagyon könnyű. Kérdezték tőlem is, hogy hova akarok menni, mondtam, hogy Nyugat-Németországban szeretnék tanulni. Tudomásul vették. Mivel Zang The jelezte, hogy Dél-Koreán keresztül menne Amerikába, őt másnap a koreai konzul meghívta, elvitte egy áruházba és tetőtől talpig felöltöztette. Én pedig ottmaradtam abban a sáros ruhában, amiben keresztülkúsztam a határon. [...]

Zang The végül is Dél-Koreában járta ki az orvosi egyetemet, majd úgy ment ki Amerikába.”¹¹³

¹¹³ Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

Rim Zang Dong végül is az Innsbrucki Magyar Középiskolában érettségizett, majd Németországban elvégezte az orvosi egyetemet. Nyugdíjba vonulásáig urológus szakorvosként dolgozott. Rim úr eljutott Dél-Koreába is, ahol nagyon pozitív tapasztalatokat szerzett a múlt század hatvanas éveiben megindult gazdasági modernizáció eredményeiről.

„Az első alkalommal, amikor Dél-Koreába mentem, azonnal láttam, hogy mennyire fejlett ország. Az volt a benyomásom, hogy a mi nemzetünk hatalmas dolgokra képes. Minden el tudunk érni saját magunk, nincs szükségünk Japánra és Kínára. Erre gondolva nagyon sajnálom Phenjan döntéseit, hiszen egy nemzet vagyunk... Nagyon sajnálom, hogy atomfegyverrel és rakétákkal foglalkoznak. Amikor hallottam, hogy Kim Dzsong Il meghalt, se boldog nem voltam, se szomorú. Azt kell tudni ugyanis, hogy akik tovább viszik a rezsimet, ugyanolyanok, mint ő volt, sőt még rosszabbak is lehetnek...”¹¹⁴



A szerző és Dr. Rim Zang Dong

Forrás: Nam Sun Mi felvétele

¹¹⁴ Forrás: a szerző interjúja Dr. Rim Zang Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

A phenjani rezsim belső viszonyai a magyar forradalom után

Mint fentebb említettük, az 1956-os forradalom kitörése előtt néhány héttel Kim Ir Szen a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság közös nyomására elfogadta az ellene fellépő pártkáderek rehabilitálását. A nyugalom azonban átmenetinek bizonyult. A magyar forradalom bukása után nem sokkal a Koreai Munkapárt új párttagsági igazolványok kiadását kezdte meg, ami jó alkalmat kínált a „jenani frakció” és a „szovjet frakció” tagjainak eltávolítására. Az év végén, valamint a következő év első hónapjaiban több káder döntött úgy, hogy elmenekül az országból. Többségük egyszerűen átkelt az Amnok- (Jalu-) folyón Kínába.

Számos jel utal arra, hogy a magyar forradalom komoly hatást gyakorolt a helyi értelmiségre. 1957 tavaszán egy szovjet diplomata azt hallotta *Cang Ik Hvan* oktatási miniszter-helyettestől, hogy a magyarországi események során egyetemi professzorok, egyetemi hallgatók, valamint középiskolai tanárok tucatjai bizonyították „ideológiai éretlenségüket és megbízhatatlanságukat”. A miniszterhelyettes azt is közölte, hogy a fentiek miatt nagy számban bocsátottak el középiskolai tanárokat és tanítókat munkahelyükről.¹¹⁵ A tisztogatások elérték a Kim Ir Szen Egyetem Marxizmus–Leninizmus Tanszékét vezető *Szong Gün Csan* professzort is, aki nem sokkal korábban még a Magyarországról visszatért diákok ideológiai megbízhatatlanságáról panaszkodott a phenjani szovjet nagykövetség diplomatájának. A „frakciónak” bélyegzett professzort saját hallgatói jelentették fel, amelynek következtében kizárták a pártból és letartóztatták.¹¹⁶

Kim Ir Szen riválisai erre az időszakra persze már nem voltak szabadlábbon. 1957 szeptemberében egy szovjet diplomata megbeszéléseket folytatott *Ju Szong Hunnal*, a Kim Ir Szen Egyetem rektorával, akitől megtudta, hogy a „jenani frakció” prominensének tekintett *Csve Csang Ik* miniszterelnök-helyettes és a „szovjet frakciót” vezető *Pak Csang Ok* pártfunkcionárius már börtönben vannak.¹¹⁷ A tisztogatásokat egyébként maga a rektor sem tudta elkerülni:

¹¹⁵ Forrás: Andrei Lankov: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005, 148.

¹¹⁶ Uo., 150.

¹¹⁷ Uo., 145.

alig két évvel később a szovjet tradíciók szolgálékú másolásának vádjával eltávolították hivatalából és nyilvánosan meghurcolták.

A magasabb posztokat betöltő káderek eltüntetéséhez bőven elég volt az a vád, hogy az illető kapcsolatban állt a „jenani frakció” vagy a „szovjet frakció” tagjaival. A szovjet-koreai származású *Dr. Szeptlana Hegaj* a következőképpen emlékezett vissza az 1958-ban történetekre:

„Az unokanővérem férje egy Kim Csil Szung nevű ellentengernagy volt, aki még a koreai háború idején egy egészen kis cirkálóval egy hatalmas amerikai hadihajót süllyesztett el. Megkapta a KNDK Hőse címet is. Mivel azonban szovjet koreai származású volt, nem kerülhetett el a tisztogatásokat. Először leváltották és káderek iskolába küldték, majd koholmányok alapján letartóztatták. Természetesen még vádat sem tudtak emelni ellene, így két hét után szabadon bocsátották. A korabeli viszonyokra jellemző, hogy a rokonunk letartóztatásakor a közvetlen beosztottját is leváltották, pedig ő nem is volt szovjet koreai származású. Ellene csak az volt a vád, hogy Kim Csil Szung beosztottja volt, együtt kapták meg a KNDK Hőse kitüntetését.

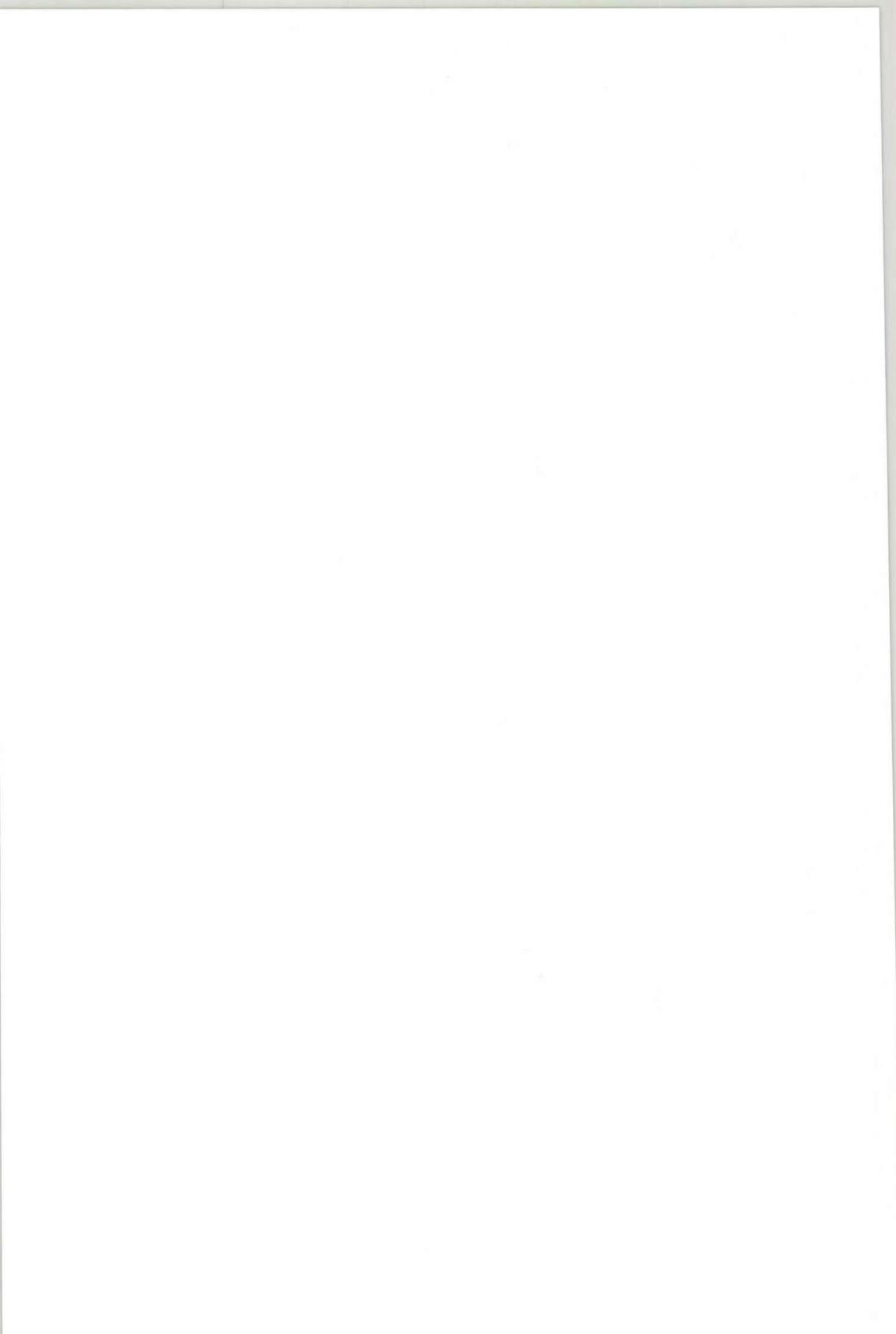
A történetekben az volt a tragédia, hogy Kim Csil Szungot behívták a szovjet nagykövetségre, ahol határozottan ajánlották neki, hogy hagyja el a KNDK-t. A szovjet diplomaták felajánlották, hogy elküldik egy kongresszusra, ahonnan majd nem fog hazatérni. Mivel a család szovjet állampolgársággal rendelkezett, miattuk nem kellett aggódni. Kim azonban makacsul azt mondta, hogy ő csak jót tett ennek az országnak, nincs miért elmennie. Amikor a mi családunk eljött a KNDK-ból, már hallottuk, hogy Kim Csil Szungot lecsukták. Semmi több információnk nem volt róla, nyilvánvalóan kivégezték. Az unokanővérem a három gyerekkel együtt menekült el az országból, nagyon hálásak voltunk a szovjet diplomatáknak, akik mindenben segítettek.” – emlékezett vissza a később Magyarországra költözött szemtanú.¹¹⁸

1958-tól tehát megkezdődött a szovjet koreaiak tömeges távozása az országból. A phenjani magyar nagykövetség egy későbbi jelentése szerint a szovjet nagykövetség dolgozó *Lisakov* segédkonzul 1962 elején már csupán 340 szovjet

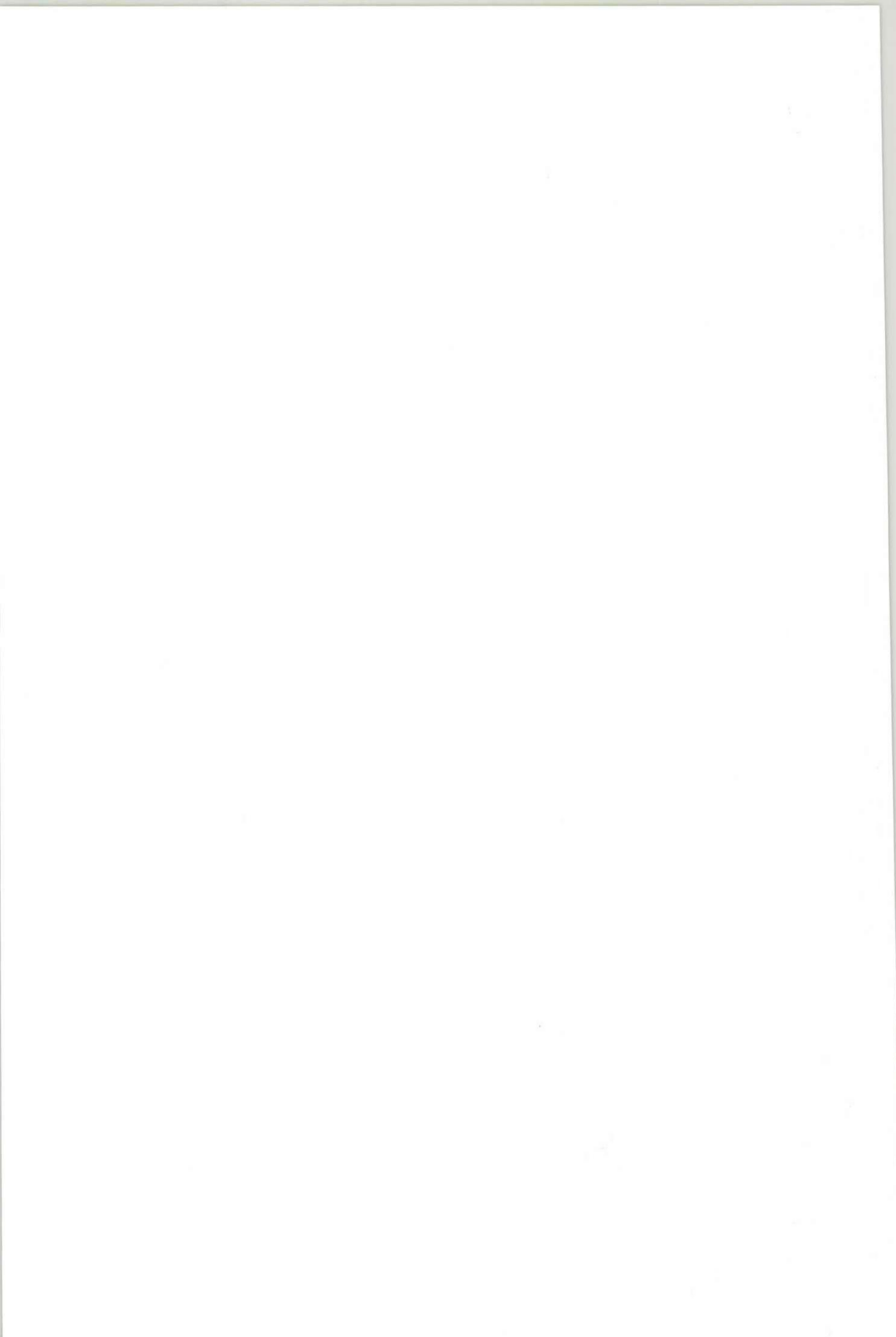
¹¹⁸ Forrás: a szerző interjúja Dr. Szeptlana Hegaj szemtanúval budapesti lakásán, 2003. március 17.

állampolgársággal rendelkező koreairól tudott.¹¹⁹ Kim Ir Szen mindeközben fokozatosan lazította országának kapcsolatait a Szovjetunióval és a Kínai Népköztársasággal. A két szomszédos nagyhatalom közti konfrontáció ráadásul jó lehetőséget kínált a KNDK elzárkózó különutas politikájához, majd később független diplomáciai manővereihez. *Andrej Lankov* orosz történész szavaival élve az „importált sztálinizmus” helyét a „független sztálinizmus” vette át.

¹¹⁹ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-30/b 13. doboz



III. fejezet
ELTÁVOLODÁS



Koreai diákok menekülési kísérletei a többi kelet-európai országból

A magyarországi cseményeket követően a phenjani rezsim konkrét lépéseket tett a szocialista országokban tanuló diákjaik számának csökkentésére. 1957–58 során a legtöbb helyről hazarendelték tanulóikat, nagyobb számban csak a Szovjetunióban maradtak koreai hallgatók. A KNDK-belínél jóval liberálisabb európai körülményeket megszokó tanulók közül azonban többen is úgy döntöttek, hogy nem kívánnak hazatérni.

Elsőként a Szovjetunióban került sor ilyesmire. *Li Szang Dzszo* moszkvai nagykövet, aki korábban a „jenani frakció” prominensei közé tartozott, nyílt levélben kritizálta Kim Ir Szent, majd menedékjogot kért a szovjet hatóságoktól. 1957 végén a magas rangú diplomata példáját követve a Moszkvai Állami Filmipari Intézetben tanuló észak-koreai diákok is kijelentették, hogy nem kívánnak hazatérni. A szovjet hatóságok végül is elfogadták a kérést. Döntésük hátterében egyszerre szerepeltek humanitárius szempontok, valamint a Kim-rezsimmel szembeni ellenérzések is. A menedékjogot kérő diákok vezetőjét 1958-ban a KNDK titkos ügynökei megpróbálták elrabolni és hazaszállítani a Szovjetunióból. *Ho Dzsín* sikeresen megszökött az észak-koreai nagykövetség épületéből, majd *Lim Űn* álnéven egy híres monográfiát írt a phenjani rezsim belső viszonyairól.¹²⁰

Rövidesen Csehszlovákiában is sor került egy menekülési kísérletre. 1958. november 5-én Hrensko térségében a belügyi crók elfogtak egy *Kim Cal Su* nevű észak-koreai diákot, aki illegálisan át akart jutni a Csehszlovák-NDK határon. Mint kiderült, a diák az NSZK-ba akart eljutni. A csehszlovák szervek két nappal később értesítették a KNDK prágai nagykövetségét, akik a diákot elfogása után három nappal repülővel hazaszállítottak. A hatóságok egy csehszlovák állampolgárt is letartóztattak, aki megpróbált segítséget nyújtani a koreai diák disszidálásához.¹²¹

A berlini fal felállítását megelőzően több mint 20 észak-koreai diák menekült el az NDK-ból is. Az észak-koreai tisztviselők igyekeztek állandó

¹²⁰ A volt diák által írt könyv a következő: Lim Un: *The founding of a dynasty in North Korea – an authentic biography of Kim Il-sung*. Jiyu-sha, 1982.

¹²¹ Forrás: Őex. Jaroslav Olsa szöuli cseh nagykövet közlése alapján.

megfigyelés alatt tartani diákjaikat, majd 1958-ban és 1959-ben „ideológiai továbbképzés” céljából sokakat hazaszállítottak, ahonnan a megbízhatatlannak vélt tanulók nem térhettek vissza. 1959-ben ennek a hazautazásnak a lehetősége valóságos menekülési hullámot indított el: az év első felében öt koreai diák hagyta el az országot, az év második részében pedig hatan menekültek át az NSZK-ba. A disszidálások hátterében persze több különféle ok is húzódhatott: szerelmi kapcsolat egy német lánnyal, vagy a gyenge tanulmányi eredmények. Az utóbbi érvet az észak-koreai tisztviselők előszeretettel hangsúlyozták a keletnémet hatóságok előtt. A rossz osztályzatok miatti menekülés lehetőségének ugyanakkor ellentmond az a tény, hogy az NSZK-ba került észak-koreai diákok általában nagyon komoly sikereket értek el tanulmányaikban.¹²²

1959 őszen ismét a Szovjetunióban került sor egy incidensre, amelynek részletei a mai napig tisztázatlanok. Egy moszkvai konzervatóriumban tanuló észak-koreai ösztöndíjas hallgató elhatározta, hogy nem tér vissza a KNDK-ba. *Li Szang U* döntését bejelentette a szovjet hatóságoknak, majd egy kritikus levelet írt Kim Ir Szen rezsímjéről a KNDK Legfelsőbb Népi Gyűlésének. A moszkvai észak-koreai nagykövetség azonnal közölte, hogy kéri a diák átadását. Az ügy az SZKP Központi Bizottsága elé került, ahol úgy döntöttek, hogy támogatják a koreai követség kérését. A koreai diplomaták azonban nem bíztak a számukra kedvező döntésben, így 1959. november 24-én a diákat Moszkva központjában, fényes nappal elrabolták. *Andrej Lankov* orosz történész kutatásai szerint a fiút már másnap a KNDK-ba szállították, további sorsáról nincsenek információk.¹²³ *Kovács József* phenjani magyar nagykövet értesülései szerint a diákot megkötözve, futárzsákban csempészték ki a Szovjetunióból.¹²⁴

Az emberrablás azonban kitudódott, az ügy pedig *Nyikita Hruscsov* szovjet pártfőtitkár elé került. 1959. december 7-én *Andrej Gromiko* szovjet külügyminiszter jegyzékben követelte *Li Szüing Phal* észak-koreai nagykövettől a történetek magyarázatát, majd a koreai misszióvezetőt kiutasították a Szovjetunióból. A phenjani magyar nagykövetség értesülései szerint Kim Ir Szen az esettel kapcsolatosan kijelentette, hogy az teljes mértékben a moszkvai nagykövetség

¹²² Forrás: Kang-Schmitz, Liana: *Nordkoreas Umgang mit Abhängigkeit und Sicherheitsrisiko - am Beispiel der bilateralen Beziehungen zur DDR*. Dissertation. Universität Trier, 2010, 187–192.

¹²³ Forrás: Andrei Lankov: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005, 194–195.

¹²⁴ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-29/f 13. doboz

helyi kezdeményezése volt, arról a koreai központi szervek nem tudtak. Kovács József magyar nagykövet jelentése szerint Li Szüng Phal elkerült a KNDK Külügyminisztériumából, és a Szarivoni Pedagógiai Főiskola igazgatója lett.¹²⁵

Három évvel később Bulgáriában került sor egy olyan incidensre, ami aztán hosszú évekre beárnyékolta a KNDK és Bulgária kétoldalú kapcsolatait. 1962-ben a Bulgáriában tanuló észak-koreai diákok közül négyen kritizálták Kim Ir Szent és a személyi kultuszt. A szófiai észak-koreai nagykövetség úgy döntött, hogy azonnal hazaszállítják őket. A diákok egy mozilátogatás után hazaindultak volna a szállásukra, amikor a koreai diplomaták erőszakkal a követségre vitték őket. A bolgár külügy tudomást szerzett az esetről, így bekérítették a koreai nagykövetet, aki közölte, hogy semmit sem tud a dologról. A fogva tartott diákok közül kettőnek sikerült megszöknie a követség épületéből, a másik kettőt pedig folyamatos verésekkel arra kényszerítették, hogy önként térjenek vissza a KNDK-ba. Nekik végül is a szófiai repülőtéren sikerült kebreket oldaniuk. Mindannyian bolgár politikai menedékjogot kaptak. Az eset következtében a bolgár külügy kiutasította az észak-koreai nagykövetet, a két ország kapcsolatai pedig hosszú évekre befagytak. Kovács József phenjani nagykövet értesülései szerint a Szófiából kiutasított koreai misszióvezető rövidesen a Legfelsőbb Népi Gyűlés Elnökségének titkára lett.¹²⁶

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-29/f 13. doboz

A Magyarországról hazaszállított diákok további sorsa

A KNDK-ba hazaszállított több száz diák további sorsáról csupán információ-töredékek állnak rendelkezésre. A Magyar Országos Levéltárban őrzött külügyi jelentések szerint 1957 elejétől sok Magyarországon tanult diák kereste fel a phenjani magyar nagykövetséget. A hazatért hallgatóknak ugyanis nem kevés nehézséggel kellett szembesülniük. Többen arról panaszkodtak, hogy a helyi körülmények között nem tudják befejezni tanulmányaikat. Mások arról számoltak be, hogy a szakmájukhoz szükséges koreai kifejezéseket egyáltalán nem ismerik, csak a magyar szakszavakat tudják. A magyar nagykövetséget felkereső diákok általános hangulatára jellemző *Práth Károly* nagykövet jelentésének egyik mondata:

„E koreai diákok többségükben rendes fiatal elvtársaknak bizonyultak, de vannak köztük jó páran, akik bizonyos mértékig még mindig az események hatása alatt vannak.”¹²⁷

A diákok számára később egyre nehezebbé vált a kapcsolattartás a magyar nagykövetséggel. Így járt a Budapesti Orvostudományi Egyetemen 1959-ben végzett *Dr. Hvang Gjang Uan* is, aki még hazájába való visszatérése előtt eldöntötte, hogy külső munkatársként tudósításokat és cikkeket fog küldeni Phenjanból. A Magyar Távirati Irodát érdekelte a dolog, sőt havi 800 forintos fizetést is ajánlottak a fiatal orvosnak. Dr. Hvang megérkezését követően felkereste a phenjani magyar nagykövetséget, ahol baráti beszélgetés keretében vázolta fel terveit. Miként *Práth Károly* nagykövet 1960. március 30-i jelentéséből kiderül, az orvos a KNDK Külügyminisztériumában is bemutatta az MTI-től kapott megbízólevelét, majd egyik pillanatról a másikra eltűnt a magyar diplomaták látóköréből. *Práth Károly* a következőképpen fogalmazott jelentésében:

„Általános vélemény az itt lévő nagykövetségeken, hogy az országainkban tanult koreai diákokat a koreai szervek minden eszközzel megakadályozzák,

¹²⁷ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

hogy a nagykövetségekkel kapcsolatot tartsanak fenn. Erről a Magyarországon tanult diákok már többször említést tettek nekünk. Dr. Han Gen Van [a név átírása itt eltér – CS. M.] esetében is csak erre tudunk gondolni, miután a barátságot a nagykövetséggel olyan hirtelen megszakította.”¹²⁸

1960 augusztusában *Várkonyi Péter*, a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője arról értesítette az MTI illetékesét, hogy a koreai fél Dr. Hvang Gjang Uan helyett egy másik személyt jelölt ki tudósítónak. A magyar külügy a fentiek alapján azt javasolta az MTI-nek, hogy az orvosnak megígért 800 forintos fizetést az új jelöltnek semmiképpen se folyósítsák, sőt a már átutalt összeget is hívják vissza. A magyar nagykövetség diplomatáinak később annyit sikerült megtudniuk Dr. Hvang Gjang Uan további sorsáról, hogy a phenjani Vöröskeresztes Kórházban kapott munkát.

Hasonlóan szomorú *Kim Szi Jong* esete is. A koreai diák 1952 és 1956 között a budapesti Iparművészeti Főiskola Textil Tanszékén tanult, de a diákok hazaszállítása miatt nem tudta befejezni tanulmányait. Kim mindenképpen szerette volna megszerezni a főiskolai diplomát, de a KNDK-ban semmiféle hasonló képzés nem volt, így a tanulmányok befejezésére ott nem nyílt lehetőség. Az egykori diák igyekezett szoros kapcsolatban maradni a magyar nagykövetséggel, így 1959-ben tolmácsként közreműködött az országba látogató magyar irodalmárok és művészek fogadásában.¹²⁹ Práth Károly phenjani nagykövet szerette volna állandó tolmácsként is alkalmazni Kimet, de a KNDK Külügyminisztériuma ehhez nem járult hozzá. Kim Szi Jong végül is 1960 áprilisában azzal a kéréssel fordult a magyar nagykövetséghez, hogy vagy levelező úton, vagy Magyarországra visszatérve lehetőséget kaphasson tanulmányai befejezésére.¹³⁰ Práth Károly nagykövet Budapestre küldött jelentéséből kiderül, hogy a Művelődésügyi Minisztériumot képviselő *Aczél György* phenjani látogatása során fel akarta vetni Kim Szi Jong ügyét a koreai szerveknek, de erre végül is nem adódott lehetőség.¹³¹

¹²⁸ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

¹²⁹ 1959-ben a kulturális munkaterv keretében az országba látogatott Berkesi András író, Simon István költő, Hincz Gyula festőművész, valamint Martsa István szobrászművész.

¹³⁰ Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

¹³¹ *Aczél György* (1917–1991): magyar kultúrpolitikus. Fiatalon csatlakozott az illegális kommunista mozgalomhoz, a második világháború idején börtönbüntetésre ítélték, majd szabadulása után munkaszolgálatos volt. 1947-ben országgyűlési képviselő lett, de a Rajk-per egyik mellékszálaként életfogytiglani fegyházra ítélték. 1956-ban az MSZMP egyik alapítója, majd a magyar

A Magyar Országos Levéltárban őrzött dokumentumok tanúsága szerint Kim Szi Jong külön kérte a magyar nagykövetséget, hogy saját költségére megkaphassa a *Népszabadság*, az *Élet és Irodalom*, valamint a *Színház-Művészet* című lapokat. Továbbá kérte, hogy megvásárolhassa a Barcsay Jenő által írt *Művészeti anatómia* című kötetet. A Magyarországon tanult diákok közül többen azzal próbálkoztak, hogy postai úton rendeljenek meg magyar folyóiratokat és szaklapokat. A koreai postahivatalok azonban nem fogadták el a magánszemélyek megrendeléseit, így a magyar nagykövetség is megpróbált közbenjárni a KNDK Külügyminisztériumánál. A diplomaták érdeklődésére a főreferens közölte, hogy külföldi lapokat még a vidéki postahivatalokban is egyszerűen meg lehet rendelni. Práth Károly phenjani magyar nagykövet 1961. áprilisi jelentésében ugyanakkor kiemelte, hogy a külföldi folyóiratok katalógusa csupán a szovjet és a kínai lapokat tartalmazza, a kelet-európai kiadványokat egyáltalán nem ismerteti. A jelentés szerint az észak-koreai fővárosban élő két magyar feleség által megrendelt szovjet lapok kézbesítését is korlátozták, illetve részben visszamondták. Práth Károly úgy vélte, hogy a koreai hatóságok valutatakarékossági okokból nehezítik a külföldi kiadványok megrendelését.¹³²

A budapesti Külügyminisztérium Kim Szi Jong ügyével kapcsolatosan végül arról tájékoztatta Práth Károly nagykövetet, hogy a magyar félnek semmiféle intézkedésre nincs lehetősége, mivel az ügy a koreaiak döntésétől függ. A nagykövet jelentését ugyanakkor tájékoztató jelleggel továbbították Aczél Györgynek, a művelődési miniszter első helyettesének. Kim Szi Jong további sorsáról sajnos nincsen tudomásunk.

kulturális élet meghatározó alakja lett. Nevéhez fűződik az évtizedeken keresztül érvényesülő Három T (támogatott, túrt, tiltott) irányvonal kijelölése.

¹³² Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/b 8. doboz

A múlt század ötvenes éveiben magyarországi felsőoktatási intézményekben tanult koreai hallgatók létszáma

Orvostudományi Egyetem	71 fő
Műszaki Egyetem, Építőmérnöki Kar	34 fő
Műszaki Egyetem, Villamosmérnöki Kar	35 fő
Műszaki Egyetem, Gépészmérnöki Kar	45 fő
Műszaki Egyetem, Vegyészmérnöki Kar	39 fő
Műszaki Egyetem, Közlekedési Kar	11 fő
ELTE Matematika, Fizika, Kémia Kar	4 fő
ELTE Nyelv- és Irodalomtudományi Kar	5 fő
Agrártudományi Egyetem	25 fő
Képzőművészeti Főiskola	3 fő
Zeneművészeti Főiskola	2 fő
Színház- és Filmművészeti Főiskola	4 fő
Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem	5 fő
Állatorvostudományi Főiskola	5 fő
Iparművészeti Főiskola	7 fő
Testnevelési Főiskola	3 fő
Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola, Budapest	1 fő
Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, Gépészmérnöki Kar	9 fő
Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, Bánya- és Kohómérnöki Kar	26 fő
Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc	27 fő
Veszprémi Vegyipari Egyetem	15 fő
Mezőgazdasági Akadémia, Keszthely	3 fő
Mindösszesen	379 fő

A Művelődésügyi Minisztérium 1960-ban készített összesítése alapján

Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-15/d 8. doboz

Kampány a nemzetközi házasságok felbontására

Mint korábban már említettük, az ötvenes évek végén a KNDK nagymértékben csökkentette a szocialista országokban tanuló diákjai számát, hogy ezáltal is elejét vegyék a koreai állampolgárokat érő „káros külföldi hatásoknak”. A külföldön tanult diákok közül azonban többen megnősültek, a kelet-európai feleségek pedig egy idegen testet képeztek az egyre inkább elzárkózó phenjani rezsimben. A legtöbb feleség szovjet állampolgár volt. A phenjani magyar nagykövetség 1962 elején készült jelentéséből kiderül, hogy a szovjet nagykövetségen dolgozó *Lisakov* segédkonzul 70-80 olyan szovjet nőről tudott, akik észak-koreai diákokkal kötöttek házasságot, majd a KNDK-ban telepedtek le.¹³³ Rajtuk kívül egy pár kelet-európai országból származó nő is férjhez ment Észak-Koreába. Jelenlegi ismereteink szerint közülük ketten voltak magyarok.

A nemzetközi házasságok elleni kampány 1963-ban vette kezdetét, amelynek során a koreai hatóságok adminisztratív eszközökkel igyekeztek elérni a házasságok felbontását. A Kelet-Európában tanult férjeknek jellemzően vidéki munkahelyeket jelöltek ki, majd pedig igyekeztek megnehezíteni, hogy feleségeik követhessék őket. *Kovács József* phenjani magyar nagykövet 1963. június 22-i jelentéséből egy megdöbbentő történet derül ki, amelyet a magyar diplomata *Vitek* lengyel ügyvivőtől és *Becker* keletnémet nagykövettől hallott.

Vitek elmondása szerint egy koreai mérnököt, aki lengyel nőt vett feleségül váratlanul áthelyeztek a Keleti- (Japán-) tenger partján fekvő Hamhüing iparvárosba. A lengyel feleség azonban nem kapott engedélyt a főváros elhagyására, a férjet pedig megpróbálták meggyőzni, hogy váljon el. A férfi ezt megtagadta. Mivel az asszony is kijelentette, hogy követni akarja férjét, végül is megkapta az utazáshoz szükséges engedélyt. Hamhüingben ugyanakkor se lakást, se munkát nem találtak, így rövidesen visszatértek Phenjanba.¹³⁴

¹³³ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-30/b 13. doboz

¹³⁴ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-30/b 13. doboz



A Keleti- (Japán-) tenger partján fekvő Hamhüing iparváros korabeli felvételén

Fotó: KNDR, Phenjan, 1958.

A koreai férj viszont nem sokkal később eltűnt, a lengyel asszony pedig bezárkózott a lakásukba, ahol éhségstrájkba kezdett. Vitek lengyel ügyvivőt ezután magához kérette a KNDK Külügyminisztériumának egyik főosztályvezetője, azt kérve, hogy ő is legyen jelen a lakás ajtajának feltörésekor. Vitek ezt visszatartotta, arra hivatkozva, hogy a nőt a férjének kellene megnyugtattania, így elsőként a koreai férjet kellene előkeríteni. A lengyel ügyvivő végül is abban állapodott meg Pak Csun Guk főosztályvezetővel, hogy a lengyel nagykövetség két munkatársát – egy attasé beosztásban lévő rádióst, valamint egy adminisztratív beosztottat – tolmácsként a lakáshoz küldik.

Miként Vitek ügyvivő Kovács József nagykövetnek elmondta, a két lengyel tisztviselő megérkezésekor már a lakás előtt volt Pak Csun Guk főosztályvezető, valamint kb. nyolc „jól megtermett” koreai. A lengyelek kérésére a koreaiak kissé visszavonultak, majd a bezárt ajtón keresztül próbáltak beszélni a nővel, aki kezdetben nem válaszolt, majd csak annyit mondott, hogy nincs szüksége semmire. Az ajtó kinyitását viszont megtagadta, mert elmondása szerint a koreaiak két alkalommal is fegyverrel fenyegették. A folyosón várakozó „jól megtermett” koreaiak ezt hevesen kiabálva tagadták. Kicsivel később Pak Csun Guk főosztályvezető félrevonta a két lengyel tisztviselőt, a többiek pedig vasrudakkal megkezdték az ajtó felfeszítését. A magyar nagykövet

jelentésében foglaltakból nem derül ki pontosan, de a lengyel tisztviselők végül is távoztak, majd az ajtó felfeszítése után a „jól megtermett” koreaiak is elmentek. A több napig tartó éhségsztrájktól legyengült nő az ágyban maradt, majd két nappal később csuklóján felvágta az ereit. Az öngyilkossági kísérletet szerencsére időben felfedezték, és a nőt kórházba szállították. A phenjani külügyminisztérium a történetekről értesítette Vitek ügyvivőt, aki viszont továbbra is kitartott amellett, hogy a problémát először a férjnek kell megoldania. Pár órával később a koreai férj „váratlanul” előkerült, a hatóságok pedig 24 órát adtak a házaspárnak, hogy a már említett Hamhüing iparvárosba költözzenek.

Miként Vitek lengyel ügyvivő a magyar nagykövetnek elmondta, az éhségsztrájkától és az egy nappal korábbi öngyilkossági kísérlettől legyengült nőnek a koreaiak még egy gépkocsit sem biztosítottak, hogy azzal jusson ki a pályaúdvarra. A nőt végül is a lengyel nagykövetség gépkocsiján vitték ki, de a következményektől rettegő koreai férj nem mert beszállni az autóba. A nagykövetségi tisztviselők élelmiszercsomagot és gyógyszereket adtak az asszonynak, sőt pénzt is felajánlottak. Az utóbbit azonban a nő nem fogadta el, mivel elmondása szerint Hamhüingben semmi sem kapható. A jelentésből kiderül, hogy a koreai férj még a villanykörtét is magával vitte Phenjanból, mivel Hamhüingben lehetetlen hasonló dolgokat beszerezni. Vitek a magyar nagykövetnek elmondta, hogy a lengyel nagykövetség semmit sem tud a hogylétükről.¹³⁵

Kovács József jelentéséből további érdekes részletek is kiderülnek. A fentiekkel kapcsolatosan ugyanis Becker keletnémet nagykövet megjegyezte, hogy több német nő ment férjhez az NDK-ban tanult koreai diákokhoz, és kettő közülük a KNDK-ban tartózkodik. Az egyik nő férje a Sárga-tenger partján fekvő Nampho kikötőváros hajógyárában dolgozik mérnökként. Miként a nő a keletnémet diplomatáknak elmondta, a külföldön tanult koreai szakembereket fokozatosan eltávolítják az üzemekből, de a férjét egyelőre még nem tudták pótolni. Kicsivel korábban viszont a hajógyár új párttitkárt kapott, aki bemutatkozó beszédében a „koreai faj elleni bűnnek” minősítette a nemzetközi házasságokat. A keletnémet nagykövetet a beszéd Joseph Göbbels náci propagandavezér stílusára emlékeztette.

¹³⁵ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-30/b 13. doboz

A magyar nagykövet jelentésében említést tesz arról, hogy két magyar nő is hasonló cipőben járt. Az események szemtanújaként *Garajszki István* diplomata beszélgetésünk során a következőképpen emlékezett vissza a magyar-koreai házaspárokra:

„Két észak-koreai fiú, akik annak idején itt tanultak, magyar feleséget vittek magukkal Koreába. Rendszeresen jártak a követségre, segítettük őket. Húshoz különösebben nem jutottak hozzá, mi pedig vásároltunk nekik. Tejet is. Körülbelül két-három évig bírták, de aztán látták, hogy lehetetlen tovább maradni. Egyszerűen nem bírták idegileg azokat a körülményeket, amik ott voltak. A koreai férjeik mondták, hogy nincsen semmi baj, de inkább menjenek haza.” – tekintett vissza a diplomata több évtized távlatából.¹³⁶

Kovács József nagykövet jelentése szerint a két magyar nő hazautazása ellenére férjeiket lakóhelyük elhagyására kényszerítették: *Kim Dzse Jul* egyetemi oktató és *Dzen Gen Hvan* mérnök is vidéki munkahelyekre került.¹³⁷

A nemzetközi házasságok szétszakadásáról számol be a magyar nagykövet 1963 októberében készült jelentése is. A dokumentum szerint pár héttel korábban egy szovjet nő két gyermekével együtt, rettenetes állapotban menekült be a szovjet nagykövetség épületébe. Mint kiderült, a nő már két hónapja kérvényezte, hogy vidéki lakóhelyéről felutazhasson a fővárosba, mivel végleg haza akart térni a Szovjetunióba. A helyi hatóságok azonban mondvacsinált okokkal megtagadták az utazást, így a nő gyerekeivel engedély nélkül indult el Phenjan felé. A hatóságok a főváros felé tartó vonaton érték el, ahol annyira megverték, hogy a nő elájult. Végül is sikerült elérnie a szovjet nagykövetséget, ahol az általa elmondottakról jegyzőkönyvet vettek fel, a sérülésekről pedig látlevelet készítettek.

A jelentés két másik szovjet nőről is beszámol, akik szintén a szovjet nagykövetségre menekültek. Ők négy hónapja próbáltak feljutni a fővárosba. A helyi hatóságok mindenképpen arra akarták rávenni őket, hogy mondjanak le szovjet állampolgárságukról. Javaslataikat azzal indokolták, hogy a Szovjetunióban megkezdődött a visszarendeződés a kapitalizmus felé, így ott válság és éhínség

¹³⁶ Forrás: a szerző beszélgetése Dr. Garajszki István nyugalmazott diplomatával az ELTE Koreai Tanszékén, 2009. november 18.

¹³⁷ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-30/b 13. doboz

van. Ellenben a Koreai-félsziget rövidesen egyesülni fog, gazdag ország lesz, az életszínvonal pedig ugrásszerűen emelkedni fog.¹³⁸

Az észak-koreai hatóságok által szétszakított nemzetközi házasságok közül az egyik legismertebb a román *Georgeta Mircioiu* asszonyé. A nő az ötvenes években friss diplomás tanárnőként ismerte meg későbbi férjét, a román általános iskolába ugyanis észak-koreai hadiárvák érkeztek. *Cso Dzsong Ho* a diákok egyik kísérőtanára volt. A román nő és a koreai férfi rövidesen összeházasodtak, majd Phenjanba költöztek. Ottani életük idillinek tűnt, közös kislányuk is megszületett. A nehézségek akkor kezdődtek, amikor a kislány két éves korában súlyosan megbetegedett. *Georgeta Mircioiu* a gyógykezelés idejére lányával hazautazott Romániába, de a gyógyulást követően már nem tudtak visszatérni a KNDK-ba. Hiába kérvényeztek többször is vízumot a bukaresti észak-koreai nagykövetségen, többet nem találkozhattak *Cso Dzsong Hó*val. A nő egészen 1996-ig közvetítőkön keresztül tudott bizonyos kapcsolatot tartani férjével, aki Phenjantól távol tanítóként tevékenykedett. Az utolsó hír azonban az volt, hogy egy szénbányába küldték. Az idős nő havi rendszerességgel kereste fel a bukaresti nagykövetséget, ahol egymásnak ellentmondó híreket hallott férjével kapcsolatban. Volt, amikor azt mondták, hogy már meghalt, volt, amikor megnyugtatták, máskor megint halálhírét közölték. Az ezredfordulót követően *Georgeta Mircioiu* asszony többször kérte az Amnesty International és a Nemzetközi Vöröskereszt segítségét is a családtagyosításához.¹³⁹

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Forrás: Yang Jung A.: „Old Rumanian Woman, »I Miss My Husband in NK«”. *The Daily NK*, 2006. március 15. www.dailynk.com

A baráti diplomaták mozgásának korlátozása

1960 végén a diplomáciai képviselők előtt őrszemek jelentek meg, hogy igazoltassák a nagykövetségre belépő koreai állampolgárokat. *Práth Károly* phenjani magyar nagykövet 1961 februárjában készült jelentéséből kiderül, hogy a KNDK külügyminisztériuma a „kétes elemek” esetleges behatolásának megakadályozásával indokolta a lépést. A koreai magyarázat szerint az örök feladata az, hogy megállapítsák a látogatók személyazonosságát, és az illetők munkahelyére is betelefonáljanak. *Práth Károly* megjegyzése szerint ugyanakkor az őr minden valószínűség szerint nem a munkahelyre telefonál, hanem a parancsnokságra, hogy közölje a látogató kilétét. A koreai fél az intézkedéssel kapcsolatban arra is hivatkozott, hogy a KNDK állampolgárai már megszokták az élet minden területére kiterjedő ellenőrzést, így a nagykövetségek előtti jelenlét senkit sem fog feszélyezni. *Práth Károly* óvatos megjegyzése szerint a KNDK-ban tevékenykedő összes misszióvezető másképpen vélekedik erről.¹⁴⁰

Nem sokkal később már a diplomáciai testületek mozgását is korlátozták az országban. *Kovács József* nagykövet 1962. januári 20-i jelentésében arról számolt be, hogy a KNDK kormánya január elsejei hatállyal több tiltott területet jelölt ki, ahova külföldieknek nem szabad belépni. Ilyen terület volt a fegyverszüneti vonal térsége, valamint a Szarivon és Vonszan közötti zóna. Az érintett területekre csak úgy lehet belépni, ha a diplomáciai testületek öt nappal korábban jegyzéket nyújtanak be szándékukról. Minden más vidéki területre történő utazás esetén pedig 48 órával korábban kell tájékoztatni a koreai külügyminisztériumot.¹⁴¹ Pár hónappal később a magyar nagykövet beszámolt arról is, hogy *Ju Csan Sik* külügyminiszter-helyettes újabb korlátozások bevezetéséről tájékoztatta a diplomáciai testületek vezetőit. Szarivontól és Vonszantól délre minden területet tiltott övezetnek nyilvánítottak, továbbá a Csagang-tartománybeli Hicson településtől északra is tiltott övezetet jelöltek ki. Miként *Kovács József* nagykövet megjegyzi, az utóbbi területen főként hadiipari üzemek működnek.¹⁴²

¹⁴⁰ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-5/g 8. doboz

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² Uo.

1962-ben tovább sokasodtak a kelet-európai szocialista országok diplomatait érő kellemetlenségek. Miképpen Kovács József nagykövet szeptember 30-i jelentéséből kiderül, a KNDK Külügyminisztériumának protokollosztálya a szocialista országokból érkezett diplomaták számára kirándulást szervezett Csongdzsini kikötőváros meglátogatására. Az utazáson részt vett a lengyel, a szovjet, a vietnami, az albán, a román és a magyar nagykövet, valamint az NDK, a bolgár és a mongol ügyvivő. Kovács József jelentése szerint a kirándulás során a koreaiak rendkívül mereven ragaszkodtak az előre meghatározott programhoz, és ez nagymértékben rányomta bélyegét az utazás hangulatára. *Driglasz* lengyel nagykövet – a diplomaták doyenjeként – kérte a koreai szervezőket, hogy a csoport meglátogathassa a kikötőváros kikötőjét. A kitérőt a lengyel diplomata azzal is indokolta, hogy a csongdzsini kikötőbe gyakran érkeznek lengyel hajók, így neki hivatalból is látnia kéne egyszer a helyszínt. Az utolsó nap a koreai protokollfőnök végre megígérte a látogatást, majd az autóbuszban úgy viselkedett, mintha elfeledkezett volna a kitérőről, és egyenesen a vasútállomásra irányította a buszt. A nagykövetek számára az is szokatlan volt, hogy a protokollfőnök közölte a baráti országokból érkezett diplomatákkal, hogy mindent szabad fényképezni, kivéve az épületeket.¹⁴³

A KNDK és a „baráti országok” viszonyának elhidegülése 1963-ban vált végérvényessé. A fenti időszakban a phenjani magyar nagykövetségen dolgozó Garajszki István diplomata beszélgetésünk alkalmával a következőképpen emlékezett vissza a történetekre:

„A nagy elhidegülés 1963-ban kezdődött meg, amikor a Szovjetunió és Kína között végérvényesen megromlott a viszony. A koreai vezetés azt a direktívát adta ki, hogy a két szomszédos nagyhatalom konfliktusában az ország egyik fél mellett sem kötelezheti el magát. Ennek érdekében pedig mindkét féllel meg kell szakítani a baráti viszonyt. [...] Én még a Külügyi Főiskolán tanulva megismertem egy koreai fiút, aki hazatérve a KNDK Külügyminisztériumában kezdett dolgozni. Többször is láttuk egymást a folyosón, majd egyszer az utcán összefutottam vele. Köszöntem neki, mire azt mondta: – Te, ide figyelj, engem figyelnek. Mindenki, aki külföldön tanult, azt figyelik. Énnekem nem szabad szóba állnom senki külföldivel, veletek

¹⁴³ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-5/f 8. doboz

se. Tudjatok erről, ne vegyétek zokon.” – emlékezett vissza a diplomata több évtized távlatából.¹⁴⁴

A feszültség egyértelműen érzékelhető Kovács József phenjani magyar nagykövet 1963. májusi jelentésében, ugyanis a diplomata pontokba szedve foglalta össze a KNDK-ban tapasztalt valamennyi nehézséget. A jelentésből kiderül, hogy gyakorlatilag lehetetlenné vált a nagykövetség számára a koreai lapok és folyóiratok közvetlen beszerzése. Minden esetben a külügyminisztériumhoz kell fordulni, de a *Néphadsereg* és a *Pártélet* című kiadványok beszerzését a koreai fél megtagadta. A jelentésből továbbá megtudjuk, hogy több ismerős koreai is bizalmasan jelezte a nagykövetségnek, hogy ezentúl kerülni fogják a magyar diplomáciai misszió környékét, ugyanis abból komoly bajuk származhat. Kovács József megfogalmazása szerint a koreai fél szándékosan el akarja szigetelni a magyar nagykövetséget az ismerős koreaiaktól. Ezzel kapcsolatosan azt is megjegyezte, hogy a magyar nagykövetségen dolgozó koreai alkalmazottakat a koreai fél időről-időre lecseréli. Példaként *Kim Dzsong Hván* fűtő esetét említi, aki a többi koreai alkalmazott előtt feltűnő nyugalommal vette tudomásul lecserélését, majd azoktól távolabb könnyek között búcsúzott a magyar diplomatáktól. A magyar nagykövet azt is sérelmezi, hogy a diplomáciai testület részére érkezett postát csak hatalmas késésekkel kapják meg. Rendszeresen előfordult, hogy a küldeményen szerepel a phenjani érkeztető bélyegző, de mégis csak másfél hónappal később kapták kézhez.¹⁴⁵

Kovács József részletesen beszámolt arról is, hogy a magyar misszió munkatársainak milyen típusú ellátási nehézségekkel kellett szembenéznie. Többször előfordult, hogy a diplomáciai testületeket ellátó üzletből áruhiányra hivatkozva elküldték a magyar diplomaták feleségeit, ugyanakkor a kínai és az albán misszió munkatársainak mégis találtak megfelelő minőségű élelmiszert. A magyar nagykövet jelentésében megemlíti a nem sokkal korábban lezajlott április 4-i fogadás ügyét is. Az esemény előtt a magyar diplomaták jelezték a diplomataellátónak, hogy mennyi zöldségre – paradicsomra, ubor-

¹⁴⁴ Forrás: a szerző beszélgetése Dr. Garajszki István nyugalmazott diplomatával az ELTE Koreai Tanszékén, 2009. november 18.

¹⁴⁵ A jelentés tanúsága szerint előfordult olyan eset, hogy a március 18-i érkeztető bélyegzővel ellátott levelet a magyar nagykövet csak május 3-án kapta kézhez, pedig csak egy budapesti kislány írt neki, hogy koreai babát kaphasson. Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-5/g 8. doboz

kára, zöldhagymára – lenne szükségük. A fogadás előtt egy nappal azonban az üzlet áruhiányra hivatkozva megtagadta a teljesítést, pedig pár nappal korábban a kínai nagykövetséget bőven ellátták különféle élelmiszerekkel. A magyar nagykövetség egyik munkatársát ráadásul órákon keresztül egyik termelőségkezelőből a másikba irányították, hogy meggyőzzék az áruhiány ténylegességéről. Végül egy kiló paradicsomot adtak neki a 300 fős fogadás megrendezéséhez, de külön kihangsúlyozták, hogy az átadott mennyiséget a „Kim Ir Szen elvtárs születésnapjára” félretett készletből kellett elvenni.¹⁴⁶ A magyar nagykövet végül is panaszt tett *Ho Dam* külügyminiszter-helyettesnél, amelynek hatására kissé javult a magyar misszió helyzete.¹⁴⁷

A javulás azonban csak átmenetinek bizonyult. Miként a magyar nagykövetség 1963. júliusi jelentése rámutat, a külföldiek ellenőrzése tovább szigorodott. Már a korlátozás alá nem eső területeken is ellenőrizték a diplomáciai testület tagjait, sőt a nagykövetet még a repülőtér felé vezető úton is igazoltatták, pedig a zászlós kocsiban utazott. Pár hónappal később Kovács József már arról számol be jelentésében, hogy egyre gyakrabban fordul elő olyan eset, hogy az előzetesen megbeszélt találkozókön – például a KNDK Legfelsőbb Ügyészségén, a KNDK Tudományos Akadémiáján – a magyar nagykövetség munkatársait nem fogadja senki.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-5/g 8. doboz

¹⁴⁷ Ho Dam (1929-1991) észak-koreai külügyi vezető. A Szovjetunióban tanult, majd a phenjani külügyminisztériumban helyezkedett el. 1962-ben külügyminiszter-helyettes lett, majd 1970-től 1983-ig külügyminiszter volt. A KNDK első magas rangú tisztségviselőjeként 1977-ben az Egyesült Államokba látogatott. 1990-ben a Legfelsőbb Népi Gyűlés Külügyi Bizottságának elnöke lett. Dél-koreai források szerint Ho Dam egykori külügyminiszter unokaöccse, Ho Csang Szok 2004 áprilisában merényletet próbált szervezni Kim Dzsong Il phenjani vezető ellen, aminek következtében kivégezték.

¹⁴⁸ Forrás: MOL XIX-J-i-j-1945-1964-Korea-5/g 8. doboz

Provokációk a baráti országok nagykövetségei ellen

A diplomaták mozgásának korlátozása 1964 során olyan szintre jutott, hogy a magyar nagykövet lényegében egyetlen vidéki látogatást sem tudott tenni. Miként Kovács József jelentéséből kiderül, december 7-én jegyzékben kérte a külügyminisztérium protokollosztályától, hogy tegyék lehetővé a Phenjantól 120 kilométerre lévő Tokcson autógyárának megtekintését. Bár a település nem a korlátozás alatt lévő területeken fekszik, a protokollosztály azt válaszolta a magyar nagykövetnek, hogy a gyár nem tud külföldi vendégeket fogadni. Két nappal később még azt is közölték, hogy a gyár egy földalatti üzem, ahová külföldiek csak kivételes esetben léphetnek be. Végül a koreaiak felajánlották, hogy december 17-én sor kerülhet a látogatásra, ugyanakkor feltételül szabták, hogy a magyar nagykövetet csak egy beosztott diplomata kísérheti el. Kovács József viszont két munkatársát szerette volna magával vinni, amire a protokollosztály ellentmondást nem tűrően közölte, hogy a tokcsoni autógyár katonai övezetben fekszik és hadiüzem. A magyar nagykövet ezt követően lemondta a látogatást.¹⁴⁹

A phenjani magyar nagykövetség 1964. májusi jelentése szerint elszaporodtak a szovjet kolónia elleni atrocitások is.¹⁵⁰ Többször kövekkel és üvegekkel dobálták meg a nagykövetséget, valamint inzultusok érték a szovjet általános iskolát is. A koreai hatóságok magyarázata szerint valamennyi esetben rakoncátlanok gyerekek voltak a felelősök. A phenjani utcákon egyre gyakrabban érték verbális inzultusok is a szovjet kolónia tagjait: *Szorjon szárám csibűrő kárát!* [Szovjet ember, menjél haza! – CS. M.]

A magyar nagykövetség későbbi jelentéseiből az is kiderül, hogy a szocialista országok nagykövetségeire koreai provokátorok hatoltak be. 1964. május 12-én, vasárnap éjszaka az NDK nagykövetségére jutott be egy gyanús koreai férfi. Az illető átmászott a követség hátsó falán, majd az egyik diplomata lakóhelyére menve tört orosz nyelvtudással közölte, hogy politikai menedékjogot akar kérni. A németek ezt megtagadták, mire a koreai azt kérte, hogy akkor titokban juttassák el őt a szovjet nagykövetségre. A németek azt válaszolták, hogy a behatolót át fogják adni a követség előtt posztoló koreai őrnek. A

¹⁴⁹ Uo.

¹⁵⁰ Forrás: MOL XIX-J-1-j-1945-1964-Korea-5/f 8. doboz

gyanús férfi viszont inkább a kerítésen akart átmászni, de a németek ezt megakadályozták, majd átadták az őrnök, aki telefonálni kezdett. A behatoló ezt kihasználva futásnak eredt, az őr közvetlen közléről háromszor rálőtt, de nem találta el. A férfit végül a járőkelők tartóztatták fel.¹⁵¹ Az NDK nagykövetség jegyzékben tájékoztatta a phenjani külügyminisztériumot a történetekről, és egyben kérték, hogy a koreai fél tegyen meg mindent a hasonló események megelőzésére. Miként a magyar nagykövet jelentése leírja, a németek meg voltak győződve arról, hogy provokáció történt. Bár a behatoló nagyon rosszul beszélt oroszul, egy hibátlanul megírt orosz szöveget lobogtatott, amelyben menedékjogot kért. Azt állította, hogy Hamhüing környékéről származó szegény tanár, de nagyon elegánsan volt felöltözve. A behatolás estjén végig esett az eső, de a férfi cipője száraz volt. Továbbá nagyon gyanús az is, hogy a kapunál posztoló őrszem háromszor is elvétette a célpontot, pedig közvetlen közléről lőtt rá a menekülő férfira. Egy kiképzett katona esetében szinte lehetetlen, hogy ilyen esetben célt tévesszen.

A magyar nagykövet jelentésében megjegyezte, hogy nem sokkal korábban a szovjet nagykövetségen is megjelent egy őrnagyi egyenruhát viselő koreai férfi, hogy politikai menedékjogot kérjen. A szovjet diplomaták közölték, hogy erre nincs lehetőség, mire a férfi eltávozott. *Moszkovszkij* szovjet nagykövet azonban úgy vélte, hogy nem provokációról volt szó, hanem a katonatiszt tényleg el akarta hagyni a KNDK-t.¹⁵²

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² Uo.

A modern remetekirályság létrejötte

A szovjet-kínai konfrontáció árnyékában kialakuló elzárkózó politikának persze komoly hagyományai vannak a Koreai-félsziget történelmében. A 17. század közepén a koreaiak által mindenhatónak vélt Ming Birodalom összeomlott, és Kína a koreaiak által barbárnak tartott mandzsuk uralma alá került. A koreai Csooszon Királyság kénytelen volt ugyan elismerni a mandzsu Csing Birodalom létrejöttét és a hűbéri alárendeltséget, de egyre inkább elszigetelték saját országukat a külső hatásoktól.¹⁵³ Ez az elzárkózás aztán csaknem kétszázötven éven keresztül meghatározta a Koreai-félsziget és a külföld viszonyait, a korabeli nyugati lexikonokban a Koreai-félszigetet emiatt kezdték Remetekirályságnak nevezni. A feudális koreai udvar a Csing Birodalom létrejöttét egyben úgy értékelte, hogy Kínában a klasszikus távol-keleti civilizáció megbukott, a hagyományos kelet-ázsiai műveltség egyetlen méltó képviselője a Koreai-félsziget maradt. Ez az úgynevezett *szocsunghvá szászáng*, azaz a Kis Kína-elv.

A szovjet-kínai konfrontáció következtében megbomlott szocialista táboron belül Kim Ir Szen rezsimje is arra kezdett törekedni, hogy a marxista-leninista tanok egyetlen méltó képviselőjeként aposztrofálja önmagát. A *kimirszenizmusnak* is nevezett *csucshe-eszmerendszer* értelmében valamennyi létszférában az önállóság elérése számít a legfőbb nemzeti érdeknek: a politikában a függetlenségre, a gazdaságban pedig az önellátásra kellett törekedni. Mindez a gyakorlatban Észak-Korea elszigetelődéséhez, majd politikai-gazdasági válságához vezetett.

Magyarország és a KNDK kapcsolatai ezzel párhuzamosan kiüresedtek, az 1950-es évek első felére jellemző széleskörű együttműködés soha többé nem tért vissza a két ország kapcsolatában. Míg az 1950-es évek időszakában számos koreai témájú könyv és kiadvány jelent meg Magyarországon, a következő három évtizedben alig fél tucat kiadvány látott napvilágot. Az eltávolodáshoz kétségkívül hozzájárult az MSZMP főtítkáranak ismert puritánsága és a szélsőséges személyi kultusszal kapcsolatos fenntartása is. Kádár János egyetlen egyszer sem látogatott el a KNDK-ba, Kim Ir Szen elsőszámú

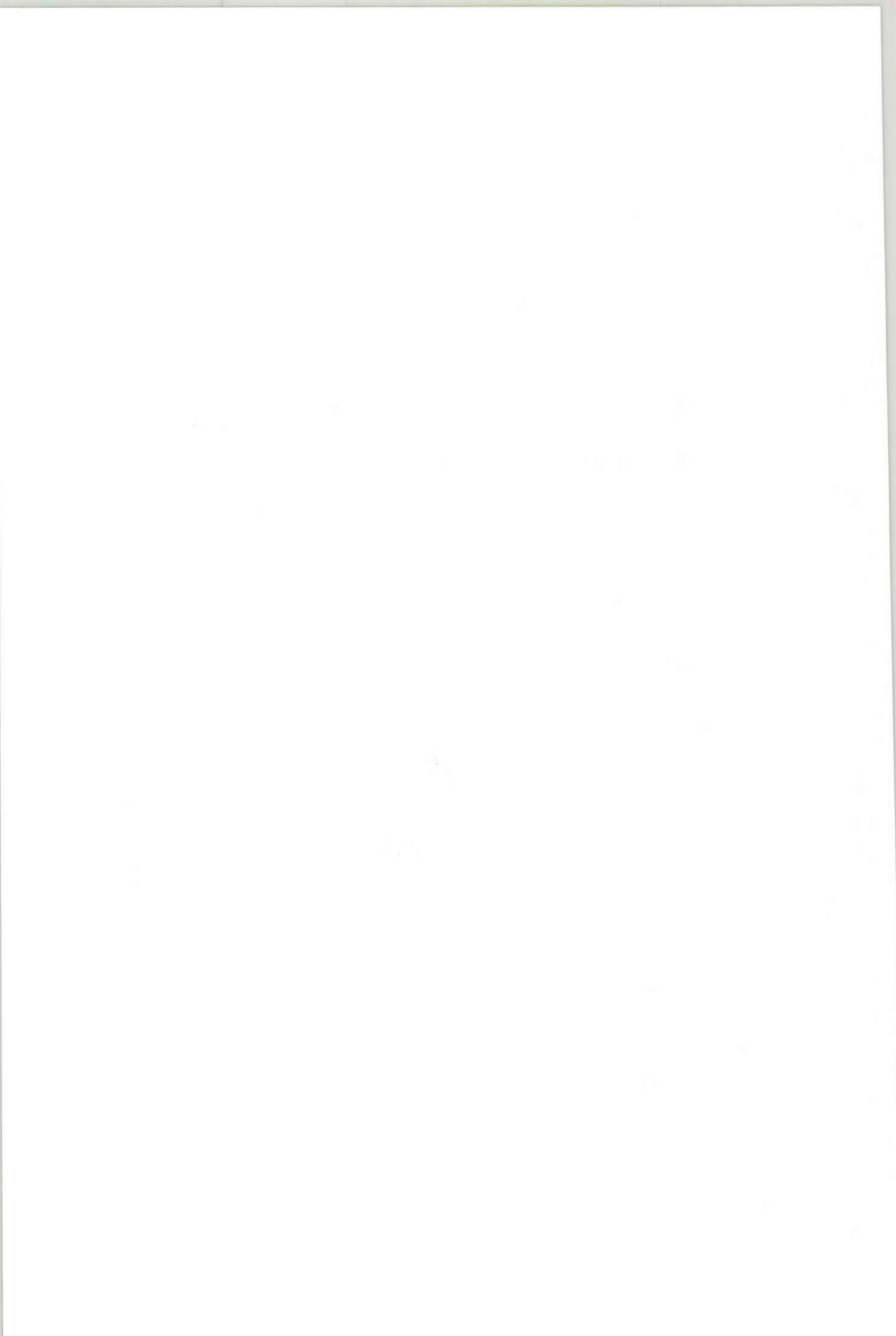
¹⁵³ A témáról bővebben: Csoma Mózes: *Koreai csaták és harcok*. Oriental History Project, Budapest, 2011, 79–81.

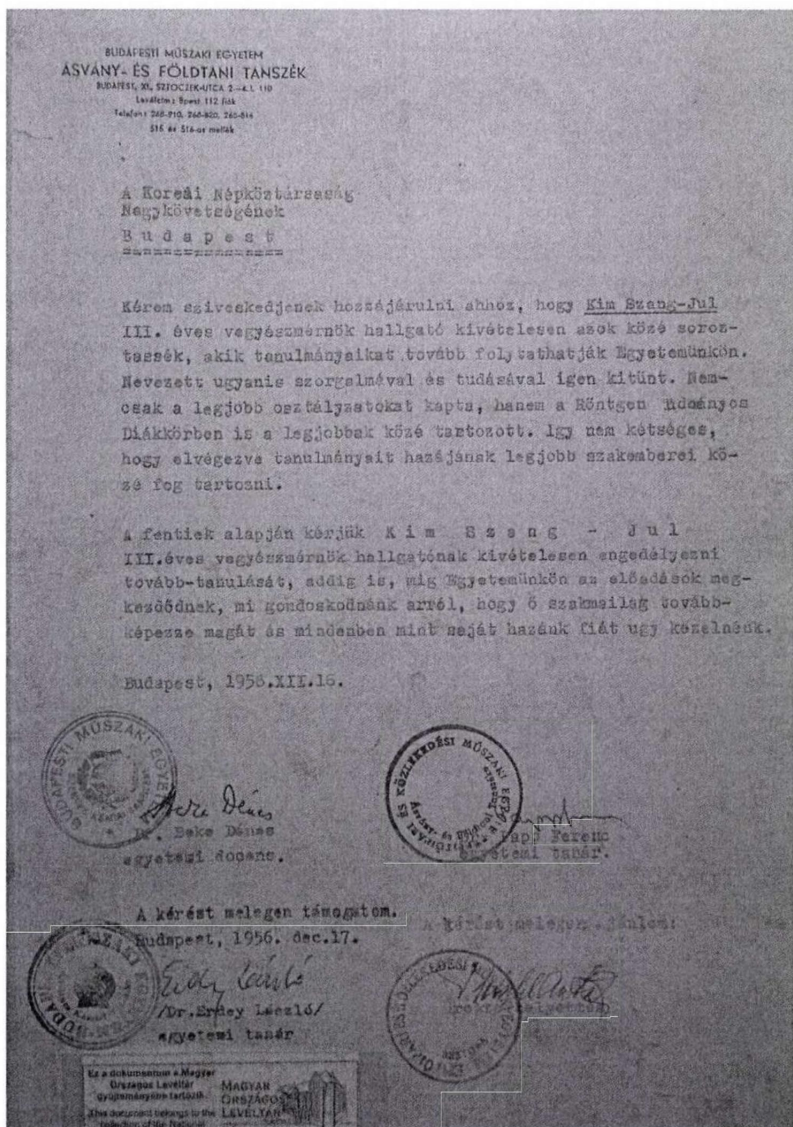
kelet-európai szövetségese pedig a román Nicolae Ceaușescu pártfőtitkár lett. Mint bemutattuk, az 1950-es években Magyarországon tanult koreai diákok túlnyomó többsége eltűnt a phenjani magyar nagykövetség látóköréből. A diplomáciai pályára lépőket leszámítva csak néhányuk juthatott el még egyszer Magyarországra: általában pártmunkásküldöttségek tagjaként, vagy szakmai konferenciák résztvevőjeként.

Hosszú évekkel később, az 1970-es években érkeztek ismét koreai egyetemisták Magyarországra, de számuk meg sem közelítette elődeikét. A cserekapcsolatnak 1989 elején Magyarország és Dél-Korea diplomáciai kapcsolatfelvétele vetett véget, amelynek hatására Észak-Korea a már ismert pánikszerű gyorsasággal rendelte haza tanulóit.

MELLÉKLETEK

(Dokumentumok az 1950-es években
Magyarországon tanult koreai diákok
hirtelen hazaszállításával kapcsolatosan)





A Budapesti Műszaki Egyetem oktatóinak 1956. december 16-án
kelt közös levele, amelyben azt kéri a KNDK budapesti nagykövet-
ségétől, hogy egy vegyész-mérnök szakos koreai hallgató elkerülhes-
se az azonnali hazaszállítást

Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz

Emléköl Dr. Ditrói Sándornak.

친애하는 당신에게 쓸쓸한 이별을 뒤흔어놓고
이별을 남길려 합니다

다정한 Sanybátyám 우리서로 헤어져야만 하나요
이별이란 언제나 성립하고 언제나 애스러운 원이지만 오늘
우리들간에 있어서의 이리별이란 머뭇서도 맞볼수 없는
안락하고 애저러운 이별이 아닌가요.

우리서로 언제 또 다시 기쁨의 상봉을 예견할수 있나요.
우리 언제 헤어지면 두번 다시 맞볼수 없는 영원한 이별이
아닐까요....

친애하는 Sanybátyám 그러나 우리들은 기쁨의 아름다운
심정으로 당신들과 이별하려고 합니다

위대한 당신들의 가장 행복한 삶의 장소를 보았고 또 앞으로
영원히 그럴것이라는것을 확신하기 때문에.... 그리고 역시
당신들의 아름다운 심정들은 오늘 우리들과의 이별이 비록 상봉
자체로서는 영원할수도 있으나 우리들의 정신과 심정상은
절대로 영원한 것이 아니라는 것을 확신하고 있기 때문에....

끝으로 당신들의 무한한 행복과 성장을 충심으로 추원하면서
기념으로 이 책을 당신들에게 드립니다

1956. XII. 17.

Egy észak-koreai diák búcsúzó levele Ditrói Sándor főorvos-
hoz 1956 decemberében

Forrás: Ditrói Éva gyűjteménye

Emlékül Dr. Ditrói Sándornak

Ezen sorokat a szomorú búcsúzás előtt szeretném átadni Önnek.

Kedves Sanyi bátyám, mindenképpen el kell, hogy váljunk egymástól?

A búcsúzás mindig szomorú dolog, amibe belesajdul az ember szíve. A mi búcsúnk olyan elvállás, amire korábban még soha nem került sor. Mikor fogjuk tudni újra jókedvűen megígérni egymásnak, hogy találkozunk? Most, hogy búcsút mondunk egymásnak, nem örökre vállunk-e el egymástól?

Kedves Sanyi bátyám! Mi örömmel teli lélekkel búcsúzunk Önöktől, mivel láthattuk az Önök boldogságának létrejöttét. És biztosak vagyunk abban, hogy boldogságuk örökké fog tartani...^{154*}

Valószínűleg többet nem fogunk tudni találkozni egymással, de egymás lelkében örökké meg fogunk maradni. A mi álláspontunk pedig biztosan nem fog sokáig tartani...^{155**}

Végezetül végtelen boldogságot és egészséget kívánunk Önöknek tiszta szívünkben. Emlékül egy könyvet szeretnénk ajándékozni Önöknek.

1956. december 17.

¹⁵⁴ Ditrói Sándor magyar főorvos nem sokkal korábban kötött házasságot koreai menyasszonyával, akivel a szarivoni magyar kórház munkatársaként ismerkedett meg. – CS. M.

¹⁵⁵ Ez a mondat valószínűleg az 1956-os forradalommal kapcsolatos észak-koreai álláspontra utal. – CS. M.

- 9 -

Amerika Hangja Európából.
1956. december 29.19.30 m. Egy észak-koreai származású
menekült elbeszélése

A szabad földre érkezett magyar menekültek között volt egy 24 éves észak-koreai fiatalember is, aki a harcok idején a magyar szabadságharcosok oldalán küzdött a szovjet páncélosok ellen. Ez a fiatalember 1954-ben mint csereidiák került Magyarországra és a műegyetemen folytatta tanulmányait. Bécsbe érkezése után almondtá, hogy a szabadságharc kirobbanása idején körülbelül 200 koreai diák tartózkodott Budapesten, akik csaknem kivétel nélkül azonnal a felkelők oldalára álltak. Ő maga a Körterén harcolt gépfegyverrel a szovjet csapatok ellen és a kézigránát, aknavető használatára oktatta a fiatal magyar szabadságharcosokat. A Budapestre küldött koreai diplomaták féltelen haragra gerjedtek, amikor megtudták a koreai diákok szurkolását és megtudták az előkészületeket, hogy minden koreai diákot küldjenek vissza Észak-Koreába. Ő elhatározta, hogy nem tér vissza kommunista uralom alatti hazájába, hanem Nyugatra menekül. Tudomása szerint rajta kívül csak egy társának sikerült szabad földre jutni.

Elmondta ezután, hogy a mandszuri határvidékről származik, honnan két hétig tart az út Budapestig. Azért választották ki magyar csereidiáknak, mert nemcsak az iskolában volt kitűnő tanuló, hanem katonai szolgálatát is lelkiismeretesen elvégezte.

A magyarországi és az észak-koreai élet közti különbség először megdöbbentette. Észak-Korea népe nagy nyomorban él. Alig van ennivő és a kommunisták mindent elkövetnek, hogy a népet tudatlanságban tartsák. Budapesten azonban látta, hogy a magyar nép kulturális és technikai szempontból nagyon a koreai nép fölött áll. Eleinte az volt a benyomása, hogy Magyarországon mindenki elégedett. Az első csalódása az volt, amikor magyar diáktársaitól megtudta, hogy a Szovjetunió elrabolja Magyarországon minden értéket, élelmiszert, vasércet, uránt, más tárgyakat és készgépjárműveket. Lassan belátta, hogy hazugság volt minden, amit az észak-koreai kommunista propaganda állított és rájött arra is, hogy a koreai háborút az észak-koreai és a kínai vörösök agressziója robbantotta ki. Állandóan foglalkozni kellett Marx, Lenin, Sztálin műveivel és rádöbben, hogy a valóság megcáfolja a kommunista propaganda minden állítását. A magyar nép hősi felkelése végleg meggyőzte a kommunista rendszer csalárd voltáról. Rájött, hogy a magyar nép minden rétege gyűlöli a kommunizmust. Elhatározta, hogy ő is fegyvert fog a szovjet zsarnokság ellen. Amikor értesült arról, hogy a koreai diákokat vissza akarják küldeni, élete kockázatásával szabad földre menekült. Reméli, hogy rövidesen az Egyesült Államokban folytathatja tanulmányait. Hosszu és vaszaddalmas volt az út az észak-koreai kaszárnyától Bécsig, de nem bánta meg, hogy vállalkozott arra az útra. Ma már tudja, hogy mit jelent szabadságban élni.

A Magyar Távirati Iroda összefoglalója az Amerika Hangja rádióadásban bemutatott észak-koreai menekült diákról

Forrás: Egy észak-koreai származású menekült elbeszélése. MTI Bizalmas Tájékoztató. 1956. december 29.

MAGYAR NEMZETI SZÓVARSZÁGI KÖZVETES, PHENJANI
Полномоченный Словацкого Правительства в Южной Корее, Пхеньян

11/26 Szóvár
Magyar Nemzeti Szóvár Követes
Phenjan, 1957. január 14.
J. S.

Phenjan, 1957. 1/3.

Phenjan, 1957. január 14.

Eldadó: Fűrödi József

Tárgy: Magyarországon tanuló koreai
diákok hazatérése

7. évi január 5.-én az egyik régebben Magyarországon tanult koreai tanácsunka kereszttől véletlenül jutott tudomásukra, hogy 7.-én nagyobb számú diáksereg érkezett Magyarországról. Miután a KIM-től megérkezett az érkezés időpontját, Fűrödi és Karsai elvtársak kiementek az állomásra 7.-én a koreai diákok fogadtatására. Az állomáson várakozó koreai elvtársaktól megtudtuk, hogy január 5.-én már megérkezett egy 21 főből álló csoport, akik Szepren és Csehszlovákián keresztül tértek haza. 7.-én 375, főleg kisebb árva gyermek tért haza. Fogadtatásukra a nagy hideg és az esti időpont miatt, sok hasonló korú iskolai tanuló jelent meg és lelkes énekzónával fogadták a hazatérőket.

9.-én kb. 400 főnyi csoport érkezett, főleg egyetemi- és technikai hallgatók. Ekkor is ki volt a fogadtatás Fűrödi és Karsai elvtársai.

Mindeket alkalmakkal ki volt az állomáson Csang Ik Hvan oktatásiügyi miniszterhelyettes és az Oktatásiügyi Minisztérium több vezetője. A KIM részéről Hun tanácsos és a magyar referens volt ki.

Csang miniszterhelyettes elmondta, hogy a magyar kormány a jelenlegi nehéz körülmények között is mindent elkövetett, hogy biztosítsa a koreai diákok zavartalan hazatérését. Köszönetet fejezte ki a magyar kormány felé, hogy ilyen hosszú ideig biztosították Magyarországon a koreai diákok és árvák tanulását. A hazatérő diákok számára, mint értékes szakkérdések fognak bekapcsolódni a hazai munkába.

Valamennyi hazatérő diák különböző helyeken nagyobb csoportokban együtt lesz tartva. A nagyobbak 1 hónapos politikai átképzésben részesülnek és azután kerülnek a különböző egyetemre, technikákra, hogy befejezzék tanulmányukat. Valamennyien egészségesen érkeztek meg és sok szeretettel beszélnek a Magyarországon eltöltött évek emlékeiről. Láthatóan nagyon sajnálják, hogy korábban kellett hazatérniük. Az egyik orvos hallgató hazatérése után másnap bejött a nagykövetségre és kérte, hogy ha lehet, küldjék neki magyar újsákokat, folyóiratokat, mert továbbra is nagyon érdekli és minden magyar vonatkozású esemény. Kérte, hogy ez az új már több hazatérő diák részéről meggyilvánult, kérjük, hogy erre a célra néhány lapot, folyóiratot küldjenek ki a jövőben. A követő a koreai újságokkal kapcsolatban talált majd valami megfelelő formát, hogy rendszeresen állítsuk ki a hazatérő diákokat a Magyarországról hazatérő diákokat.

Práth Károly phenjani magyar nagykövet 1957. január 14-én kelt jelentésének részlete a Magyarországon tanult koreai diákok hazatéréséről

Forrás: MOL XIX-J-1-k-1945-1964-Korea-17/d 8. doboz



A szerző előadása az 1950-es években Magyarországon tanult koreai diákok történetéről a Bécsi Egyetem (Universität Wien) Koreai Tanszékén 2011 novemberében

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Magyar Országos Levéltár:

XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 3. doboz

XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 4. doboz

XIX-J-1-j-1945-1964-Korea 13. doboz

XIX-J-1-k-1945-1964-Korea 2. doboz

XIX-J-1-k-1945-1964-Korea 8. doboz

A szerző által készített interjúk és beszélgetések:

A szerző interjúja Zang Gi Hong egykori műegyetemi hallgatóval, az 1956-os forradalom aktív résztvevőjével Párizsban, 2012. április 29.

A szerző interjúja Dr. Rihm Song Dong egykori szakiskolai tanulóval, 1956-os emigránssal Stuttgartban, 2012. június 15.

A szerző interjúja Dr. Szvetlana Hegaj szemtanúval budapesti lakásán, 2003. március 17.

A szerző beszélgetése Edith Zang asszonnyal, 2012. március 12.

A szerző beszélgetése Dr. Garajszki István nyugalmazott diplomatával az ELTE Koreai Tanszékén, 2009. november 18.

A szerző interjúja Herzum Péter szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. szeptember 19.

A szerző interjúja Fekete Géza szobrászművésszel a budapesti XO Bisztróban, 2011. november 14.

A szerző interjúja Prof. Dr. Nemes György szemtanúval az ELTE Koreai Tanszékén, 2011. október 28.

Korábban készített interjú és kézirat:

Interjú Zang Gi Hong észak-koreai disszidens diákkal. *The Independent*. 1957. november 2., 7.

Interjú Herzum Péterrel. Készítette Eörsi László 1995-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 607. sz., 15-76.

Interjú Herzum Péterrel. Készítette Osváth Gábor a budapesti Déryné Preszszóban, 2006. július 16. Kézirat.

Tankó Tibor vezérőrnagy előadásának szövege, amely a „Világszövetség a Szabadságért és Demokráciáért” szervezet budapesti közgyűlésén hangzott el 1992-ben. Kézirat.

Rádióadás:

The only North Korean veteran to become an American citizen speaks out. Barry Farber on CRN. 2011. december 21.

Felhasznált irodalom

1956 – *Az Egyesült Nemzetek Szervezete különbizottságának jelentése*. Ford. Dr. Stankovich Victor. Hunnia Kiadó, Budapest, 1989.

1956 sajtója. Tudósítások Kiadó, Budapest, 1989.

Bikácsy Gergely: „Makacs égitest”. *Tiszta szívvel*. 1964. november, 52–111.

Chosun Chungang Nyongam. 1954–1955. [Koreai Központi Évkönyv 1954–1955.] Chosun Chungang Thongsinsa [Koreai Központi Hírügynökség], Phenjan, 1954.

Csoma Mózes: *Korea – egy nemzet, két ország*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

Csoma Mózes: *Magyarok Koreában*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.

Eörsi László: *A Tűzoltó utcai fegyveres csoport a forradalomban*. Századvég Kiadó, Budapest, 1993.

Eörsi László: *Széna tériek, 1956*. 1956-os Intézet, Budapest, 2004.

Faludi Péter: „Magyarország és a koreai háború, 1950–1953”, *Hadtörténelmi Közlemények*, 105., 1992, 120–130.

Farber, Barry: „Bureaucratic Horror in 1956 and Today”, *Newsmax.com*. 2006. február 23.

Frivaldszky János: *Ötvenhat műegyetemistái. Ének a lyukas zászlóról*. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2006.

Kang-Schmitz, Liana: *Nordkoreas Umgang mit Abhängigkeit und Sicherheitsrisiko - am Beispiel der bilateralen Beziehungen zur DDR*. Dissertation. Universität Trier, 2010.

K. Szijj Ferenc: *Túl a Kárpátokon, avagy ötvenhatról másképpen. Egy résztvevő visszaemlékezései és gondolatai*. Közelebb Egymáshoz Alapítvány, Dad, 2003, 46.

Kő András – Nagy J. Lambert: *Levelek Rákosihoz*. Maecenas, Budapest, 2002.

Lankov, Andrei: *Crisis in North Korea: the failure of De-Stalinization, 1956*. University of Hawai'i Press, Honolulu, 2005.

Lim Un: *The founding of a dynasty in North Korea – an authentic biography of Kim Il-sung*. Jiyu-sha, 1982.

Mészáros Gyula: *Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések*. Művészetek Háza, Veszprém, 2001.

Nahm C., Andrew: *Korea – Tradition and Transformation. A History of the Korean People*. Hollym, New Jersey – Seoul, 1988.

Nemes György, Prof. Dr. (szerk.): *Emlékkönyv a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvos Kar hallgatóiról 1953–1959*. A szerkesztő magánkiadása. Budapest, 2011.

Nemes Nagy Ágnes: „Káin, Ábel, gimnázium”, in: *Az élők mértana. II. köt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

Osváth Gábor: „A koreaiak magyarságképe és 1956”, in: *Aspects of Korean Civilization 2*. Szerk. Birtalan Ágnes. Eötvös Loránd University, Department of Inner Asian Studies, Budapest, 2004, 94–103.

Osváth Gábor: „The Koreans and the Hungarian Revolution in 1956”, in: *Hungary, Central and Eastern Europe and Korea. The Sixth International Conference of KACEBS*. Hankuk University of Foreign Studies – ELTE University, Budapest, 2006, 55–64.

Orbán Éva: *Üzenet a barikádokról*. Összmagyar Testület, 2001.

Paczolay Gyula: „Az 1956-os forradalom eseményei a Veszprémi Vegyipari Egyetemen”. *Egyetemünk. A Pannon Egyetem hivatalos lapja*, 2006 / 6. szám, 23., valamint 2006 / 7. szám, 20–21.

Rákosi Mátyás: *Visszaemlékezések 1940–1956. II. kötet*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1997.

PÁRBESZÉD KÖNYVESBOLT
(Párbeszéd Háza, VIII., Horánszky u. 20.)



Rendszeres könyvbemutatókkal, dedikálásokkal
várjuk az érdeklődőket.

Tanárok és diákok részére
10% engedményt adunk árainkból.

A L'Harmattan Kiadó könyveiből 15% kedvezményt
biztosítunk, illetve további időszakos kedvezményekkel
várjuk kedves vásárlóinkat.

Nyitva tartás: H-P 10–18 óráig

Tel.: +36-1-445-27-75

www.konyveslap.hu

Az 1950-es években csaknem ezer észak-koreai fiatal tanult Magyarországon. Először fordult elő, hogy egy ekkora létszámú kelet-ázsiai közösség került Magyarországra, majd éveken keresztül itt tartózkodott. A legfiatalabbak a Szabadság-hegyen felállított Kim Ir Szen Iskolában, majd a Hűvös-völgyben megnyitott Pak Den Áj Gyermekeketthonban kezdték meg tanulmányaikat. Az észak-koreai kormány kérésére folyamatosan érkeztek hazánkba idősebb diákok is, akik közül sokan részt vettek a koreai háború harcaiban.

Számos történet szól arról, hogy 1956 őszén a koreai diákok harci tapasztalataikkal segítették a felkelőket, de eddig még nem történt meg a visszaemlékezések összegyűjtése és mélyebb kutatásokkal kiegészített dokumentálása.

„1954. május 20-án a Koreai Munkapárt Központi Bizottsága azzal a kéréssel fordult a Magyar Dolgozók Pártjához, hogy a Magyarországon tartózkodó és MDP tagsággal rendelkező koreai diákok egyelőre ne vegyenek részt az MDP pártéletében.”

„1957. február 7-én a phenjani szovjet nagykövetségen dolgozó Titorenko másodtitkár megbeszéléseket folytatott Ju Szong Hunnal, a Kim Ir Szen Egyetem rektorával, akitől több érdekes dolgot hallott. A rektor ugyanis elmondta, hogy a Kim Ir Szen Egyetemen falfirkák és kézzel írt rölapok jelentek meg, amelyek kiállnak a magyar forradalom mellett.”

ISBN 978 963 236 600 5

2500 Ft



L'Harmattan